

Fondatori: George Bacovia, Grigore Tabacaru (1925)

ateneu

www.ateneu.info
ateneucb@gmail.com

Revistă
de cultură
Nr. 553

• Revistă editată de Consiliul Județean Bacău • Apare sub egida Uniunii Scriitorilor din România •
• Anul 52 (serie nouă) • septembrie 2015 • 3,00 lei •

Bacovia

*Dormea întors
amorul meu de plumb.*
George Bacovia

Greu, dormea întors
amorul său de plumb
Iar, obosit, poetul dormea neîntors
Și obscuritatea-n lume tănuia
Metalul măsliniu și omenescul tors.

Alchimii erau, de azi și de trecut,
Vibrație păgână-n vers de acatist
Ca transfer de sens
pe largul înțeleș
Al timpului de mâine,
trist și hedonist.

Noduri mari de viață cu vipere,
fachiri
Legau umanul
cu ce înseamnă plumbul
În alianțe reci sub umbre albăstrui

Ca despre ele însele lung și
de știri
Și negații care izvodeau poemul
Ca dedicație și-ofrandă nimănui.
Leo BUTNARU

Liviu CHISCOP

George
Bacovia:
„Liceu“ - o
capodoperă
a liricii
existențialiste

paginile 4 – 5

Carmen MIHALACHE

La Theaterstock,
mi-am redescoperit orașul
și oamenii lui

pagina 12

Ioan DĂNILĂ

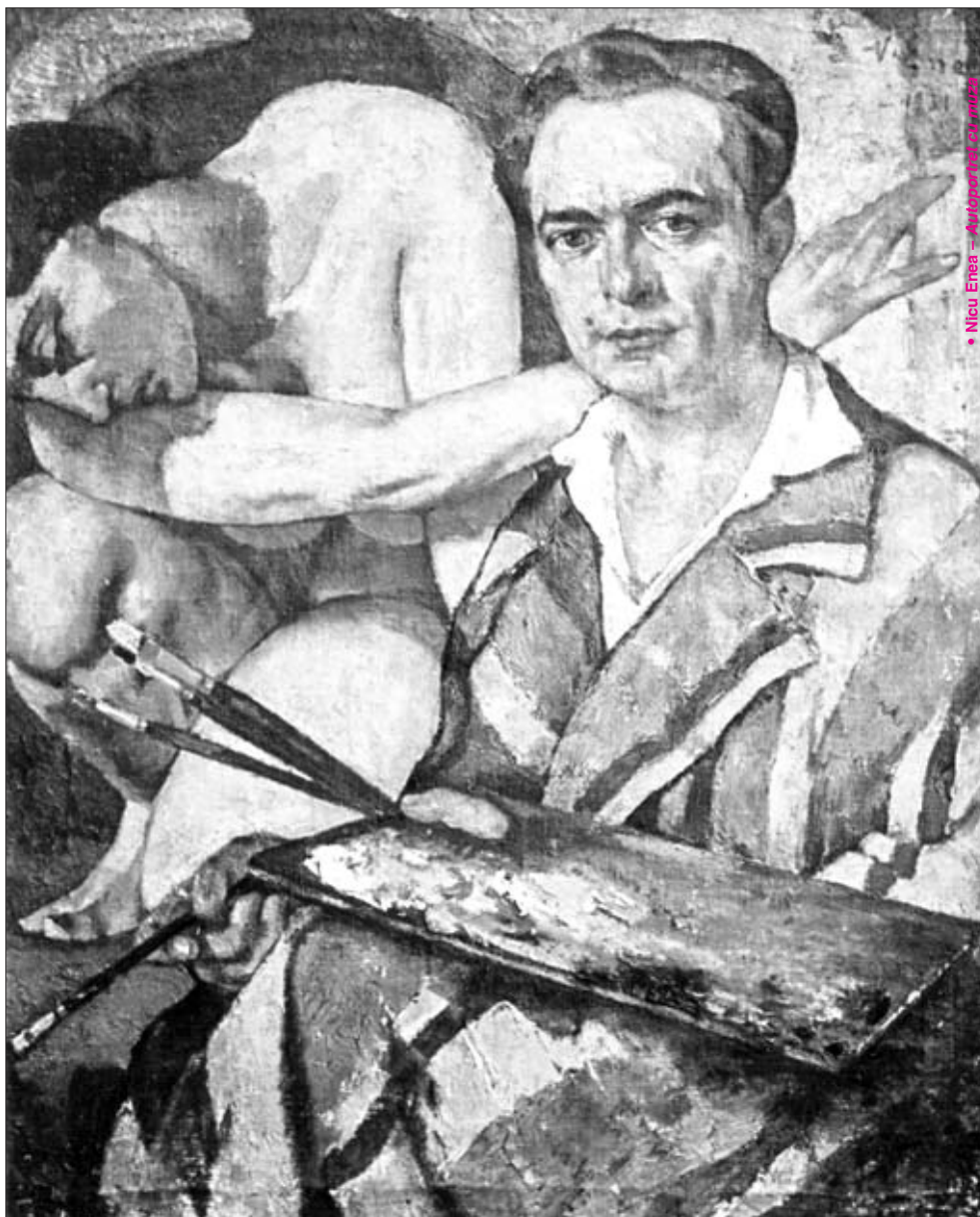
Anul
Nicu Enea

pagina 13

Vasile SPIRIDON

Poetul
Ana
Blandiana

pagina 18

• Nicu Enea - Amplușorul și cu moza

Pentru limba noastră

Poezia și genul ei

Profesorul de română e privilegiat: se substituie autorului de literatură o dată, de două ori, de *n* ori – în fața unui public în permanentă mișcare –, dar mereu cu grija de a fi puțin altul, ca să nu-l ajungă din urmă rutina. Unii sfârșesc prin a fi ei înșiși scriitorii, revărsând în discursul liric, epic, dramatic ori eseistic acumularea de trăire obiectivă, profesionalizată. Destinatarul este oarecum diferit: cititorul, căruia i se oferă creație originală.

Dumitru Gherghina, deși a debutat editorial cu critică și istorie literară („Mihail Kogalniceanu, prozatorul”, 2000 – teza sa de doctorat), a continuat cu proză și poezie, cea din urmă adunată într-o antologie, „Florilegiu”, apărută în 2015. De aici am extras patru texte care interesează rubrica noastră. Primul, *Cuvintele mele* (din volumul „Confesiuni de-o clipă” – 2012), este mărturia admirației pentru limba maternă. Cu știința selecției, cu priceperea spunerii, autorul le investeste cu rostul de călăuză în lume. Cuvintele sale, așadar, „indică, cu precizie astronomică, / doar nordul” poate și pentru că îl slujesc onest pe autor: ele „nu sunt mai reci ca gheața, / nici

mai pufoase ca zăpada”. Cărțile pentru elevi pe care le-a dat la iveală Dumitru Gherghina de-a lungul timpului au slujit cu precădere limba română, de aici sindromul unei boli profesionale: „Am învățat atâta gramatică, / încât ființa mea / însetată de abstract / se conjugă din ce în ce mai des / la timpul trecut”. Visând aceeași exactitate ca în cazul cuvintelor, poetul e convins că cel mai bine i „se potrivește / perfectul simplu...” (*Gramatica*). O fi trecutul apropiat, cald încă, sau lipsa de complexitate a timpului apus? Până la urmă orice mărturisire are cotele prezentului, pentru eternitate, căci „cuvintele devin probe de foc / despre existența noastră efemeră / și despre nesfârșitele vesnicii” (*Timpul*).

Logica începe oriunde, mai puțin în mintea unui cititor de literatură, care își are cheia ei. Niciunul dintre aceștia nu va pricepe „care este *genul proxim și diferența specifică*” (*Nașterea poeziei*) într-un text artistic. Toate celelalte discursuri lirice (101 la număr) depun mărturie că Dumitru Gherghina cultivă cu talent inefabilul.

Ioan DĂNILĂ

• Nicu Enea – La Luceani

Vasile GHICA

Despre artă

Artistul – un pelerin al absolutului.

Văna esențială a artei rămâne fiorul transcendent.

Puternice sunt doar culturile intens polemice.

Arta nu trebuie să râvnească la impactul mediatic al reclamelor.

Deziva imposturii: când nu poți să – convingi, enervează-i!

Este mai ușor să scrii un roman postmodernist, decât să-l citești.

Arta poate contribui la împingerea existenței spre conștiință.

În artă, nu se poate miza pe o celebritate câștigată ca la loz în plic.

Criza lecturii constă fie în absența cititorului, ori în superficialitatea prestației lui.

În teatru și muzeu are responsabilități artistice.

Veleitarii sunt un soi de ciocoi rătăciți în artă.

Unele jurnale literare sunt mai mult denunțuri, decât artă.

Marii artiști știu să dozeze corespunzător alchimia dintre singurătate și zaiafet, dintre disperare și entuziasm.

Muzica – această arhitectură a eterului.

Constantin Ciosu și-a îmbogățit palmaresul

Reputatul caricaturist băcăuan Constantin Ciosu, distins și fidel colaborator al revistei noastre, și-a adăugat, în vară, în foarte bogatul său palmares alte trei premii. Nume de primă mărime în grafica satirică internațională, artistul a câștigat Medalia de argint la Concursul Internațional de Caricatură *HumoDeva* 2015, cu lucrarea „Emigrare”, Premiul special al celui de-

al 11-lea Concurs Internațional de Caricatură SYRIA 2015, cu lucrarea „Victorie”, și Mențiunea Specială a Comisiei UNESCO pentru Israel la Festivalul Internațional de Caricatură de la Haifa.

Felicitări, domnule Ciosu, la cât mai multe premii!

Revista de cultură ATENEU

Inițiator al seriei noi (1964): Radu CĂRNECI

Director: Carmen MIHALACHE

Redactori: Adrian JICU, Marius MANTA,
Dan PERȘA, Violeta SAVU, Ștefan RADU

• Secretariat/ culegere text: Delia GRIGORAȘ • Contabilitate: Alina GRIGORAȘ •

• Redacția: Bacău, Str. Caișilor nr. 7 • Tel/Fax: 0234-512497 •

• e-mail: ateneubc@gmail.com • Materialele nepublicate nu se restituie. •

• Tipărită la Tipografia „ELENA” Bacău • www.tipografiaelena.ro • ISSN 1221-5813 •

• Cititorii se pot abona direct, la redacție, sau cu plata prin virament la Trezoreria Bacău, cont: RO50 TREZ 0615 010X XX00 0317

Gabriela Adameșteanu, obsesia literaturii

S-a vorbit/scriș mult la noi despre dimensiunea est-etică a literaturii, sintagmă grăitoare pentru statutul îngrat al scriitorului român sub zodia unui comunism care a pendulat între proletcultismul neiertător și dezghețul ideologic, cu o cenzură mereu prezentă parcă pentru a avertiza că, undeva, acolo, e cineva care veghează. Dat fiind acest context (foarte complicat pentru a fi lămurit în câteva fraze) vom înțelege poate tentația criticii de a-și lărgi compasul de la criteriul estetic la cel etic, axiologia amestecându-se frecvent (și, uneori, păgubos) cu ideologia. Așa se explică de ce peisajul literar postbelic se dovedește peștrif, dizidenții și rezistenții (autentici sau preținși) coabitând (ca să folosesc o formulă la modă) cu oficioșii și colaboraționiștii. Cert este că, după 1989, canonul s-a șlefuit și în funcție de atitudinea scriitorului față de regim, favorizați fiind „opozanții”, ceea ce explică interesul crescut și chiar o anumită simpatie față de creația unor Mircea Dinescu, Ana Blandiana, Paul Goma, Nicolae Steinhardt sau I. D. Sîrbu (ca să citez doar câteva nume), care s-au bucurat de un tratament cumva preferențial, semn că greaua moștenire comunistă ne urmărește și la acest nivel.

Gazetăria sau civismul asumat

Unde se situează Gabriela Adameșteanu în acest tablou de familie nu e chiar simplu de stabilit, opera sa putând fi caracterizată în termeni de *gen proximi* și *diferență specifică* în raport cu literatura generației sale. Trei sunt, în opinia mea, nivelurile creației sale: gazetăria, memorialistica și ficțiunea. Voi începe cu jurnalistica dintr-un motiv foarte simplu: o consider definitivă pentru civismul autoarei, care nu s-a mulțumit cu statutul de observator, implicându-se în viața publică prin activitatea la revista „22” și la suplimentul „Bucureștiul cultural”, cât și prin numeroasele luări de poziție, atât de necesare într-o societate postrevoluționară buimacă, nedepinsă cu mecanismele democrației. *Obsesia politică* (1995) și *Cele două Români* (2000) sunt cărți emblematiche în acest sens, sugerând, încă din titlu, asumarea unui rol activ în ceea ce a însemnat societatea civilă și opinia publică după 1989.

Interviurile luate unor personalități de prim-plan indică și ele o poziționare clară față de evenimentele politice ale vremii, conturând imaginea unui democratism pe care ziarista încearcă să îl inducă nu doar prin selectarea unor nume de calibrul, ci chiar prin întrebările adresate acestora. Dincolo de crearea, simbolică, a unei alternative, mă interesează, în egală măsură, valoarea autoreferențială a acestor interviuri, în care se oglindește personalitatea Gabrielei Adameșteanu. Ea își găsește corespondent direct în ultimul interviu din *Obsesia politică*, în care putem decela elementele unui autoportret relevant pentru înțelegerea profilului unei autoare care își mărturisește apetitul pentru provizorat, conștientă că scrisul la gazetă îi macină puterile creatoare.

O altă latură a Gabrielei Adameșteanu se relevă în *Cele două Români*, volum infuzat de un spirit analitic incisiv, care îi permite să diagnosticheze corect

evoluția societății românești postdecembriste. Intuind pericolul criptocomunismului, ea avertizează asupra prăpastiei între o majoritate oarbă, manipulabilă, și o minoritate datoare să lupte pentru apărarea valorilor democratice.

Memorialistică și luciditate

Chiar dacă reticentă, Gabriela Adameșteanu s-a oprit și asupra genului diaristic, în *Anii romantici* (2011), unde împărtășește amintiri și gânduri despre lumea (literară) prin care a trecut, privind înapoi fără mânie, cu un nedisimulat sentiment al datoriei îndeplinite. Asumându-și, firesc, subiectivitatea și superficialitatea viziunii, ea oferă cititorului o versiune, conștientă că nu există un singur adevăr al „anilor romantici”, sintagmă ce definește metaforico-nostalgic perioada postdecembristă.

În chip previzibil, după cum mărturisește ea însăși, cartea este un autoportret din bucăți, „o carte despre mine, dar, firește, scriind-o, sper că și alții se vor recunoaște în experiențele mele, în ceea ce mi-a fost dat să trăiesc.” Un puzzle confesiv despre omul de dincolo de cărți și din cărți, „o victorie a vieții contra imaginației, a realității contra ficțiunii. Dar poate și ce am scris aici este tot ficțiune, ficțiunea mea despre viața trăită sub semnul miracolului istoric și al neliniștii că ne vom întoarce de unde scăpaserăm...”

Anii romantici e, în egală măsură, un volum scris cu luciditate și o justificare pentru activismul care a caracterizat întreaga activitate. O activitate plasată sub semnul utopismului, dar un utopism privit cu detașare, sugerând, *horribile dictu*, conștiința misiunii împlinite: „...aveam în minte doar un jurnalism conectat la ideea romantică (utopică, sunt tentată să spun acum) că voi contribui și eu, chiar cu un fir de nisip, la Marea Schimbare.”

Realismul frust al prozei

Proza Gabrielei Adameșteanu nu a urmat traseul obișnuit de la nuvele la roman, ci a pendulat între aceste specii, contrazicând ideea unei evoluții de la simplu la complex. Convinsă că „...o carte îți cere să fii, stilistic, încheiat la toți nasturii.”, autoarea a publicat la intervale relativ egale, dând greu drumul la cărți, dovedind un perfecționism bine temperat: „Drumul meu spre exprimarea exactă este lung și greu.” Ba mai mult, a revenit adesea asupra textelor, completându-le de la o ediție la alta, ceea ce i-a adus inclusiv acuzația că își rescrie textele.

Apărute la interval de zece ani, cele două volume de proză scurtă, *Dăruiește-ți o zi de vacanță* (1979), respectiv *Vara-primăvara* (1989), se păstrează în zona cotidianului, propunând cazuri de indivizi șterși, a căror existență poate fi plasată sub zodia banalului. Dominante rămân tăcerea, sufocarea, închiderea, inutilitatea, constante ale unei novelistici congruente cu romanele. Singurele care rezistă cu adevărat sunt *Dăruiește-ți o zi de vacanță*, *Vară liniștită și întâlnirea*.

Așa cum arătam într-o cronică mai veche din revista „Cultura”, vârful de lance al prozei Gabrielei Adameșteanu rămâne *Drumul egal al fiecărei zile* (1975), care se dovedește aproape o capodoperă. Deși lipsit de spectaculos, romanul reușește să surprindă cu acuitate (Norman Manea vorbea despre „o proză sarcastică, de observație realistă”) devenirea unei adolescente care, într-un context sociopolitic delicat, cunoaște iubirea și dezamăgirea, transformându-se într-o femeie sigură de sine. De altfel, cartea poate fi văzută ca semnul triumfului unei individe superioare, care se metamorfozează din provinciala complexată și, pe deasupra, cu dosar politic, într-o ființă eliberată de constrângerile exterioare, care face o căsătorie interesată.

Gabriela Adameșteanu revine cu *Dimineața pierdută* (1983), în care critica a văzut apogeul prozei sale, grăbindu-se să remarce maturitatea stilului și acuitatea observațiilor sociale. Fără îndoială că romanul e scris cu mână sigură, jonglând abil registre diverse și tehnici narative aparent incompatibile. Dar dincolo de aceste merite, ceea ce mi se pare cu adevărat semnificativ este modul cum autoarea valorifică trecutul comunist, pe care îl descrie lucid, din unghiuri multiple. Fără a-și face iluzii asupra posibilității de a fi obiectivă, abordarea se circumscrie unei priviri detașate, care confirmă ideea lui H.-R. Patapievici din *Omul recent* potrivit căreia „noi trebuie să ne rupem de trecut, pentru că noi suntem de fapt rupeți de trecut”. Ei bine, Gabriela Adameșteanu demonstrează că și-a asumat fără mânie trecutul, într-un text de o oralitate amietoare, amintind de Caragiale, Preda sau de Lilieci sorescieni.

Mai studiat, mai elaborat, *Întâlnirea* (2007) dezvoltă o nuvelă din volumul *Vară-primăvara* (1989) într-un roman care a putut părea unora autobiografic. De vină trebuie să fi fost și motto-ul

înselător, *Unchiului meu, arheologul Dinu Adameșteanu, care, fără să (mă) știe, mi-a modelat viața din depărtare*, în care trebuie să vedem un punct de pornire cu valoare simbolică, fiindcă ne găsim pe terenul unei autoficțiuni care valorifică, inteligent, cu semn negativ, odiseea lui Ulise, relatând experiența unui exilat, Traian Manu, care se întoarce în țară, fără a înțelege cu adevărat dacă cei pe care îi revede sunt cu adevărat rudele sale sau agenți ai Securității. O antiutopie care să ne vinde de iluzii.

Provizorat (2010) continuă povestea Letiției Branea (devenită Arcanu), într-o altă etapă existențială, aceea a dezamăgirii matrimoniale și a aventurii cu Sorin Olaru, coleg de institut, aflat și el în căutarea iubirii. Având ca supratemă aceeași problematică a raportului trecut-prezent, cartea se deschide însă spre sugestii psihologice și filosofice, încercând să explice cum viața individului stă sub semnul unui etern provizorat care dă, nu întâmplător, și titlul romanului. Am sentimentul că acesta este romanul cel mai aproape de sufletul Gabrielei Adameșteanu, care, poate nu întâmplător, recunoaște într-un interviu din 1995, că „provizoratul mă pasionează”. O carte despre spaimele trecutului care generează remușcările și îndoielele prezentului, într-o metaforă a căutării neostoite care o duce pe Letiția către sine. Alternând scenele amoroase cu episoade politice legionare sau staliniste, cărora le adaugă pasaje din jurnalul Letiției, Gabriela Adameșteanu obține un mix pe fundalul căruia se profilează chiar existența unei scriitoare în căutarea sensului vieții. Într-o lume răsturnată, cum spune unul dintre personaje, unde totul este nesigur, ea vrea certitudinii și sfârșește prin a se convinge de iluzoriul vieții, ceea ce împinge romanul către o dimensiune existențială de profunzime, mai estompată în cărțile precedente.

Etichetat drept prozator realist (s-a vorbit despre un realism casnic, mărunț), Gabriela Adameșteanu face figură distinctă între realiștii postbelici prin chiar modul frust de a se raporta la experiențele autobiografice pe care le ridică la rang de autoficțiuni, căci niciunul dintre romane nu relatează propria poveste. Nu întâmplător, ea a fost nevoită să dezmintă afirmații ale criticii care s-a grăbit să găsească echivalențe între scene din romanele sale și episoade biografice, omițând un adevăr elementar: acela că Adameșteanu nu scrie proza autoreferențială a douămiștilor, ci e, cu o formulă utilizată de Bogdan Crețu despre Vișniec, o optzecistă atipică. Paradoxal, romanele sale urmează un drum invers, de la aventura narativă și stilistică extrem de elaborată din *Drumul egal al fiecărei zile* și *Dimineața pierdută*, la profunzimea naturală din *Întâlnirea* și *Provizorat*.

În tot, Gabriela Adameșteanu rămâne una dintre figurile de prim-plan ale literaturii contemporane, împletind, într-o formulă personală, activismul gazetăriei, farmecul memorialisticii și valoarea prozei. O scriitoare încăpățânată, pentru care obsesia literaturii a devenit obsesia politicii și invers.

O condamnare dură a sistemului de învățământ, de o vehemență fără egal în lirica universală

Liviu CHISCOPI

George Bacovia: „Liceu“ – o capodoperă a liricii existențialiste (I)

În fiecare an, în septembrie, când se redeschid școlile și încep cursurile, noi, băcăuanii – și nu numai – îl omagiem pe Bacovia cu prilejul aniversării zilei sale de naștere – 4/17 septembrie 1881. Coincidența aceasta cronologică între data ivirii pe lume a poetului și debutul anului școlar („la rentrée” – cum atât de inspirat numesc francezii evenimentul în cauză) m-a determinat să rememorez unele aspecte ale școlarității sale băcăuane, încheiate în 1903, prilej cu care a condamnat sistemul educațional al vremii cu o duritate și o vehemență nemaiîntâlnite în lirica universală. A făcut-o în poezia *Liceu* – creație existențialistă emblematică și, fără îndoială, una dintre capodoperile liricii sale –, al cărei conținut e următorul:

*Liceu, - cimitir/ Al tineretii mele -/ Pedanți profesori/ Și examene grele.../ Și azi mă-nfiori/ Liceu, - cimitir/ Al tineretii mele!!/ Liceu, - cimitir/ Cu lungi coridoare -/ Azi nu mai sunt eu/ Și mintea mă doare.../ Nimic nu mai vreau -/ Liceu, - cimitir/ Cu lungi coridoare...// Liceu, - cimitir/ Al tineretii mele -/ În lume m-ai dat/ În vâltoarea grele./ Atât de blazat.../ Liceu, - cimitir/ Al tineretii mele!*¹⁾

Liceul din Bacău în anii școlarității poetului

Trebuie precizat dintru început că, pe vremea lui Bacovia (și mult timp mai apoi) învățământul secundar teoretic comporta două etape, două trepte distincte: gimnaziul (cu o durată de patru ani) și liceul (cu o durată de trei ani). Cele două secțiuni alcătuiau un tot unitar, așa încât, atunci când vorbim despre primul liceu al Bacăului trebuie să ne referim, mai întâi, la gimnaziul care l-a precedat și împreună cu care, mai apoi, a funcționat. Admiterea în treapta a II-a, a liceului propriu-zis, nu era posibilă decât după promovarea examenelor de absolvire a gimnaziului. De aceea, atunci când se vorbește despre începuturile primului liceu din Bacău se ia în calcul, obligatoriu, înființarea gimnaziului, întâmplată în 1867. Iată de ce, în cele ce urmează, vom rememora succint circumstanțele care au favorizat înființarea gimnaziului – și, mai apoi – a liceului din Bacău, instituții frecventate de elevul Vasiliu Gheorghe – viitorul poet Bacovia.

După 1859, anul Unirii Principatelor, noul stat creat cunoaște o dezvoltare fără precedent. Sunt inițiate o serie de reforme, în absolut toate domeniile vieții sociale și culturale, care conduc la ceea ce s-a numit formarea statului român modern. Dezvoltarea economică, precum și largirea activităților practice și funcționărești, în care știutorii de carte își găseau întrebunțări tot mai numeroase, reclama, ca pe o stringentă necesitate, dezvoltarea învățământului, înființarea de gimnazii și licee care să dea tineri cu o pregătire intelectuală la un nivel superior.

Legea Instrucțiunii publice din noiembrie 1864 a reglementat mersul învățământului de la școala primară până la cea superioară, de la organizarea centrală a ministerului, până la organizarea celor mai mici unități administrative ale învățământului. Între altele, legea respectivă stabilea numărul școlilor secundare precum și localitățile în care să se înființeze gimnazii și licee în centrele mari și câte un gimnaziu în restul capitalelor de județ²⁾. La începutul lunii noiembrie 1867, Ministerul Cultelor și Instrucțiunii Publice a aprobat înființarea unui gimnaziu la Bacău. Totodată, Ministerul numește pe Ștefan Constandache în funcția de director. „Orașul a fost împânzit cu afișe care anunțau băcăuanilor vestea cea atât de mult așteptată. Autoritățile orașului au fost solicitate de către director să închirieze un local corespunzător pentru buna funcționare a școlii celei mai «nalte» din urbea Bacău (...) La 1 decembrie 1867, localul fiind pregătit, elevii

mobilizați și autoritățile prezente, a avut loc deschiderea oficială a cursurilor. Istoria Bacăului a înscris un nou și important eveniment cultural. Bacăul era printre cele dintâi orașe din Moldova în care se înființa un gimnaziu”³⁾.

În perioada care a urmat, Bacăul continuă să se dezvolte, devenind la finele secolului al XIX-lea, un important centru economic al României. Pe măsura dezvoltării economice a crescut și populația. Locuitorii județului nu mai erau satisfăcuți de instruirea pe care o dobândeau copiii lor în gimnaziu. Tot mai multe glasuri se auzeau și cereau înființarea unui liceu, care să asigure o pregătire mai înaltă tinerilor din acest județ. În acest scop, se organizează, la 13 iulie 1897, în sala Palatului Administrativ, o întrunire publică. Cu acest prilej se adoptă o motiune în care se spunea: „Bacăul are dreptul a pretinde ridicarea gimnaziului local la rangul de liceu” și completarea claselor necesare pentru isprăvirea studiiilor secundare. Mai exact spus, părinții absolvenților gimnaziului au cerut atunci cu insistență înființarea clasei a V-a (adică a clasei I de liceu). La insistențele acestora, Ministerul Cultelor și Instrucțiunii Publice aprobă, în septembrie 1897, înființarea clasei a V-a și transformarea gimnaziului în liceu.

Bacovia – elev la Liceul din Bacău

În acea vară a anului 1897, când Gimnaziul „Principele Ferdinand” din Bacău se transformă în liceu, elevul Vasiliu D.

Gheorghe – viitorul poet Bacovia – terminase clasa a III-a gimnazială (fusese înscris aici în ziua de 25 august 1894). În mod normal, acum în septembrie 1897 ar fi trebuit să se înscrie în clasa a IV-a, clasa terminală a gimnaziului. Dar n-a fost să fie așa, întrucât această clasă a treia gimnazială a fost cea mai dezastruată din lunga sa școlaritate, desfășurată de-a lungul unui sfert de veac (o treime din întreaga sa existență!). Dacă în clasa precedentă, a II-a, avusese doar două corigențe (la geografie și istorie), la finele clasei a III-a avea nu mai puțin de șase: franceză, latină, elină, istorie, științele naturii, religie. „Nemulțumit, dirigintele său, Gheorghe I. Jovianu, îl încondeiază la rubrica „observații”, drept „puțin dotat și puțin aplicat”⁴⁾. Dezamăgit și descurajat (probabil fiind și bolnav) elevul Vasiliu Gheorghe nici nu se mai prezintă la examenele de corigență, repetând clasa a III-a în anul școlar 1897-1898.

În anul școlar 1898-1899, viitorul poet frecventează clasa a IV-a, ultima a gimnaziului. Situația sa la învățătură se ameliorează. Mai mult decât atât, acum, în acest an școlar, se produc două evenimente decisive pentru evoluția sa ulterioară: debutul ca poet, la revista *Literatorul*, cu poezia *Și toate*, semnată V. George (în numărul din 20 martie 1899) și obținerea premiului I la concursul de desen după natură al „Tinerimii române” (la Ateneul Român din București, în ziua de vineri, 21 mai 1899). Ca de atâtea alte ori în incolora sa existență, etapele faste alternează cu cele nefaste. Anul 1899 a fost, fără îndoială, unul

deosebit de norocos pentru Bacovia. Iată, acum, la finele clasei a IV-a (clasa terminală a gimnaziului) el nu numai că nu mai e amenințat de vreo corigență, dar primește și o „mențiune onorabilă” pentru desen, muzică și gimnastică. Iar în septembrie, exact când va implini 18 ani, se va înscrie în clasa a V-a, adică în clasa I a cursului superior de liceu. Va urma liceul (clasele V-VIII) în patru ani, respectiv din 1899 până în 1903, fiindcă va fi obligat din nou să repete o clasă. „Inaptitudinea sa la anumite materii de studiu, ca matematica, științele fizico-chimice, elina – precizează unul dintre biografi săi –, îl destinează curând eșecului. Neobținând note de trecere la cele trei obiecte menționate e declarat, conform regulamentului, la finele anului școlar 1899-1900, împreună cu alți șapte colegi de-ai săi, repetent”⁵⁾. La 1 octombrie 1900, se retrage de la cursurile de zi, pentru a se pregăti în particular. Va promova examenul clasei a V-a și se va înscrie în clasa a VI-a. Apoi, clasa a VII-a a decurs normal, în afară doar de rezultatul la elină, iarăși penibil, soldat cu corigență. Va promova totuși în iunie, la reexaminare. La 19 septembrie 1903, la doar două săptămâni după împlinirea vârstei de 22 de ani, i se înmânează certificatul de absolvent, eveniment care va constitui punctul terminus din odiseea zbuciumatei sale școlarități.

Amintiri din liceu. „Pentru mine școala a fost un efort mare”

Prin 1931, la vârsta de 50 de ani, Bacovia redactează câteva pagini cu „Insemnări autobiografice”, deosebit de interesante după părerea noastră. Se referă aici, printre altele, la revista „Orizonturi noi”, pe care o scosese la Bacău în 1915, din care au apărut atunci trei numere. Stabilit la București, după 1928, scoate aici o nouă serie a revistei „Orizonturi noi”, sub egida căreia va tipări, în 1930, volumul *Cu voi...* Dar să dăm cuvântul poetului:

„În 1930 am tipărit volumul *Cu voi... Poezii*, Editura „Orizonturi noi”.

• Împreună cu George Șt. Cazacu, Mircea Damian – Delaversona, Zărislul H. Engelhardt și Agatha Bacovia

o Bacovia, desen de Ilie Bocu

La București am făcut să continue revista «Orizonturi noi», apărută în provincie în câteva numere.

În acest timp, critica și-a dat părerea destul de diferit.

Se vorbea câteodată de curentul bacovian. Nu știu dacă au ajuns să mă claseze printre poeții moderni.

S-a vorbit despre symbolism, decadentism, și dacă, desigur, compar printre aceste curente, le recunosc și eu – deși viitorul rămâne încă pentru a se pronunța (...)

Dacă m-aș gândi la anii tineri, desigur cărțile literare găsite prin familie mi-au fost primele îndemnuri spre poezie. Am citit pe atunci mult despre Eminescu, Alecsandri și pe toți poeții români. Literații francezi m-au interesat toți, preferând pe Verlaine, Baudelaire, Mallarmé etc.

Literatura clasică și modernă franceză m-a atras toată, precum și literatura universală în traduceri.

Anii trec; 50 de ani din viața unui poet este destul – câte a observat, câte a suferit. Fire debilă, pentru mine școala a fost un efort mare; metodele, profesorii severi, obiecte grele... «Liceu»⁹⁾.

În 1935, periodicul „Cuvântul liber” inițiază o anchetă în rândul scriitorilor, cerându-le să răspundă întrebărilor dintr-un chestionar având ca temă amintirile din anii de școală. În numărul din 9 februarie sunt reproduse răspunsurile oferite de Tudor

Arghezi, George Bacovia, Eugen Lovinescu, Claudia Millian-Minulescu, Miron Paraschivescu și Al. Sahia. Așa cum era de așteptat, cel mai concis răspuns este cel al lui Bacovia, care se rezumă la câteva aproximații specifice autorului:

„Amintiri din liceu? Sunt 3-4 decenii de-atunci... Nu vreau să arăt că așa fi prea bătrân, dar îmi amintesc de această datorie intelectuală a tinereții. De altfel, am spus în versurile din *Liceu* că lumea (adică școala – n.n.) mi-a apărut ca un cimitir mai mult sau mai puțin trist; nu știu cum poate fi caracterizată de aici înainte școala largă a vieții...¹⁰⁾”.

În 1943, într-un interviu acordat lui Vasile Netea, poetul făcea din nou trimitere la simboștii francezi:

„Persistența într-o culoare am deprins-o de la decadenții francezi. Dealtfel, una dintre obsesiile mele a alcătuit-o symbolismul decadent. Prin 1898-1903 m-au preocupat adânc Verlaine, Rimbaud, Baudelaire, Rollinat, Jean Moréas, pe care i-am descoperit în colecția «Les hommes d'aujourd'hui»¹¹⁾.

În același interviu, din 1943, Bacovia evocă și momentul debutului în literatură, pe când se afla elev în ultima clasă a Gimnaziului din Bacău:

„Liceul l-am făcut în orașul natal. Într-o clasă pe care nu mi-o mai amintesc și într-un an pe care nu-l mai știu am nimerit să citesc *Literaturul* lui Macedonski. Îl adusesse la

Bacău un cunoscut al familiei noastre, Ioan Jinga, student al unei școli de pictură din București. Prin acesta am și trimis revistei una din poeziile mele de început. Se chema *Și toate...*, dar nu mai știu în ce an a apărut. Se află însă reprodusă în volumul *Comedii în fond*¹²⁾.

Din interviu acordat, în 1943, lui Vasile Netea, secvența care interesează în mai mare măsură tema lucrării de față este, fără îndoială, cea intitulată „Cel mai sincer document”, întrucât are ca obiect poezia *Liceu*. O reproducem în întregime:

„Cel mai sincer document

Prin anii 1903-1904, Spiru Haret deschisese o mare anchetă printre absolvenții liceului pentru a cunoaște impresiile lor asupra spiritului școlii. În loc de răspuns la anchetă, eu am publicat atunci, în ziarul *Tara*, poezia *Liceu*, cimitir al tinereții mele. Se află retipărită în volumul *Cu voi*¹³⁾ (...)

În sfârșit, o altă frază rostită de Bacovia cu prilejul interviului din 1943, referitoare la etapa studiilor liceale, sună ca o concluzie, ca un verdict:

„Anii de liceu nu mi-au părut totuși prea fericiți. Era prea multă asprime în școală și prea puțină înțelegere”¹⁴⁾.

Spiru Haret a inițiat, într-adevăr, în 1903, o reformă a învățământului secundar, dar nu pe baza unei anchete în rândul elevilor. O anchetă pe tema desființării examenelor de sfârșit de an inițiate, în 1904, ziarul *Tara* (cotidian conservator condus de M. E. Papamihailopol), la care face trimitere Bacovia în interviul din 1943. Dar poezia *Liceu* nu se află publicată în ziarul *Tara*, fiind tipărită inițial – așa cum am arătat anterior – în revista *Orizonturi noi* din 1930. „Citind această poezie – continuă Bacovia în interviul din 1943 –, mi-au spus mai târziu întinimii lui Haret, ministrul ar fi declarat:

«Iată cel mai sigur document!» Să știe ce avânt au luat apoi reformele noastre școlare.¹⁵⁾ Propunându-și „clarificarea împrejurărilor generatoare de lacune în memoria poetului”, Mihail Petroveanu, în nota referitoare la poezia *Liceu* din ediția critică din 1978, spunea: „Mai semnificativ e că unul din răspunsurile la ancheta ziarului (*Tara* – n.n.), de la începutul anului 1904, pe tema proiectului de desființare a examenelor de sfârșit de an, suna astfel:

«Sunt contra examenelor și mai ales a premiilor», și aparținea «unui elev din clasa a 7-a a liceului din Bacău. Numele lui ca și al altor participanți la anchetă, nu este citat.» Să fie vorba de Bacovia care, în 1904, era într-adevăr în clasa a 7-a a liceului bacăuan?¹⁶⁾ Dacă ar fi să răspundem de această între-

bare formulată de M. Petroveanu, răspunsul nostru ar fi categoric negativ. În primul rând, Bacovia nu s-ar fi declarat niciodată împotriva premiilor, întrucât singurul moment din îndelunga sa școlaritate pe care și l-a amintit cu plăcere și la care a făcut referire a fost tocmai primirea unui premiu, cel pentru desen de la „Tinerimea română” din 1899. În al doilea rând, pentru faptul că, în 1904, Bacovia nu mai era elev în clasa a 7-a, cum crede Petroveanu. Viitorul poet încheiasse studiile liceale cu un an mai înainte, primind certificatul de absolvire – așa cum am arătat anterior – încă din septembrie 1903. Mai demnă de crezare – deși multe dintre afirmațiile ei pot fi susținute de invenție retrospectivă – ni se pare a fi precizarea soției poetului, cum că *Liceu* a fost scrisă în 1903¹⁷⁾.

Semnificația titlului

În secolul al XIX-lea, urmare a procesului de formare și modernizare a statului român, limba noastră împrumută cuvinte din limba latină, dar și din alte limbi romanice, mai cu seamă franceza. Are loc, după cum s-a spus, un nou „proces de romanizare” al limbii române. Între termenii împrumutați atunci din franceză, odată cu instituția respectivă, este și cel de *liceu* (de la fr. *lycée*), cu sensul de „școală medie de cultură generală”. La rândul lor, francezii îl luaseră din limba greacă, unde *lykeion* era „grădina din Atena, unde Aristotel preda filozofia sa”¹⁸⁾.

Deși e de domeniul evidentei faptul că, în cuprinsul poeziei, Bacovia a evocat anii săi de liceu, petrecuți la Liceul „Principele Ferdinand” din Bacău, e de remarcat că, în titlu, poetul nu personalizează liceul, ca să spunem așa, nu-l individualizează nici prin articolul hotărât, nici nehotărât. Sugestia creată e aceea că, în realitatea înfățișată se pot regăsi mulți dintre absolvenții de liceu de pretutindeni și de totdeauna. Liceul, ca instituție socială, particularizează starea de spirit bacoviană în poezia respectivă. În acest sens, putem spune că *Liceu* este complementul general-universalului, al permanenței umane dintotdeauna, care se autocontemplă în perspectiva trecerii ireparabile a timpului. Astfel, ivită dintr-un loc și dintr-un timp foarte precise – liceul din orașul Bacău, a cărui clădire există și azi –, poezia *Liceu* transcende, devine o contrarealitate sau, altfel spus, o realitate în spirit, în anume chip mai trainică decât cea materială.

În sfârșit, ar mai fi de spus aici că liceul din Bacău, ca edificiu, este doar unul dintre toposurile menționate de Bacovia în poeziile sale, alături de grădina publică (actualmente Parcul Trandafirilor, care pe vremea sa, se întindea pe o suprafață mult mai mare), parcul (nu parcul „Cancicov” de azi, cum cred unii, ci parcul de la Gherăiești), școala (primară), abatorul, catedrala, cazarma, cimitirul. Între toate acestea, liceul se singularizează prin faptul că este ultimul la care se referă poetul (în ordinea cronologică a apariției inițiale a poeziilor în care sunt menționate) și, mai ales prin faptul că este unicul topos asupra căruia poetul face referiri detaliate asupra organizării ca instituție, asupra personalului (profesorii) și asupra consecințelor nefaste pe care le-a putut avea asupra beneficiarilor (elevii). Dar, despre toate acestea vom vorbi ceva mai încolo, într-o altă secvență.

- 1) Text reprodus din ediția critică G. Bacovia, *Opere*, București, Editura „Minerva”, 1978, p. 108 („Scriitori români”).
- 2) Cf. Ilie Popescu-Teiușan, *Contribuții la studiul legislației școlare românești*, p. 98.
- 3) Petre Popescu, Dumitru Zaharia, Ioan Grigoriu, *Monografia Liceului „George Bacovia” din Bacău*, Bacău, 1967, pp. 11-12.
- 4) Constantin Călin, *Dosarul Bacovia. I. Eseuri despre om și epocă*, Bacău, Editura „Agora”, 1999, p. 73.
- 5) *Ibidem*, p. 75.
- 6) [*Însemnări autobiografice*], în G. Bacovia, *Opere*, București, Editura „Minerva”, 1978, pp. 419-420.
- 7) *Cuvântul liber*, III, nr. 14, 9 februarie 1935, pp. 6-7. Reprodus în „*Cuvântul liber*” în *apărarea independenței și integrității României*, București, Editura „Eminescu”, 1982, pp. 355-360.
- 8) Vasile Netea, *De vorbă cu Bacovia*. Apud: G. Bacovia, *Opere*, ed. cit., p. 445.
- 9) *Ibidem*, p. 441.
- 10) *Ibidem*, p. 442.
- 11) *Ibidem*, p. 442.
- 12) *Ibidem*, p. 442.
- 13) Cf. G. Bacovia, *Opere*, ed. cit., p. 533.
- 14) V. Agatha Grigorescu-Bacovia, *Bacovia. Viața poetului*, București, Editura pentru Literatură, 1962, p. 54.
- 15) Cf. Florin Marcu, Constant Maneca, *Dicționar de neologisme*, București, Editura Academiei, 1978, p. 627.

Câteva dintre operele literare majore ale Regatului Mijlociu și ale Regatului Nou par a fi ecoul, uneori difuz, al unor vremuri de mari tulburări politice și de bulversări sociale ce au marcat Egiptul primei perioade intermediare (aproximativ 2200-2000 î.H.). Grupate deseori, mai mult din comoditate, sub denumirea de „literatură pesimistă”, aceste texte se revendică, în realitate, de la genuri diverse și sunt scrise în registre stilistice variate, chiar sincretice: de la diverse forme de lamentație până la învățături regale, trecând prin fragmente narative, retorice sau lirice pur și simplu.

Intitulat, după caz sau în funcție de naționalitatea comentatorilor („Cartea disperatului”, „Dialogul disperatului”, „Dialogul disperatului”, „Despre disputa unui om cu al său ba”, „O dispută despre sinucidere”), „Dialogul unui om cu sufletul său” reprezintă textul „pesimist” cel mai vechi, dacă luăm în considerare, și pe bună dreptate, după verdictul egiptologilor, că „Învățătură pentru Merykarê” e o operă pseudoepigrafică, atribuită fictiv unui rege aparținând celei de-a X-a dinastii herakleopolitane, a cărei compoziție nu e anterioară Regatului Mijlociu. În virtutea bogăției profunde a conținutului, ceea ce a determinat numeroase probleme de interpretare, „Dialogul unui om cu sufletul său” a suscitât studii serioase. Trebuie să semnalăm că în ciuda relativității lungimi (155 de coloane de text hieratic), singura versiune care ne-a parvenit – papirusul Berlin 3024, datând de la mijlocul celei de-a XII-a dinastii (aproximativ 1900-1800 î.H.) – nu ne-a păstrat partea introductivă, ceea ce îl privează, desigur, pe cercetător de o cheie esențială pentru înțelegerea ansamblului.

Doi protagoniști se înfruntă: un „eu”, al scriitorului ce restituie controversa, și ba-ul său, emanatie a ființei umane pe care vechii egipteni o figurau sub forma unei păsări cu cap de om și care poate fi apropiată, în lipsă de ceva mai bun, de conceptul nostru de suflet. Precum Khâkheperre-seneb sau Ipuur, autori de „lamentații” literare, omul „Dialogului” se prezintă ca un înțelept, conștient și indignat de starea de dezvoltare în care s-a prăbușit țara lui. Două chestiuni principale au avut de rezolvat interpretii sau comentarii acestui text excepțional: cea a devăratei mize a controversii ce îl opune pe om sufletului său și cea a finalității exacte a operii.

Studiul din 1991, „Dialogul disperatului cu sufletul său. O interpretare literară”, semnat de către Odette Renaud, concluzionează: se poate considera până aici că „finalitatea textului e filozofică; procedeele literare pe care le pune în funcțiune nu sunt decât mijloace, utilizate pentru a face să treacă mesajul. Întorc pe dos această afirmație, ca pe o mânășă,

Gheorghe IORGA

Discurs poetic, discurs subversiv într-un text din Egiptul antic (I)

pentru a propune teza următoare: finalitatea textului e literară; temele filozofice pe care le pune la lucru nu sunt decât materia primă, folosită într-un scop artistic”. A privilegia „literaritatea” operei și estetica sa constituie, într-adevăr, o viziune interesantă, chiar indispensabilă unei mai bune înțelegeri, mai ales a structurii de ansamblu, dar asta nu ne autorizează câtuși de puțin să ignorăm chestiunea filozofică ori să-i diminuăm ponderea textuală.

După o altă analiză, datorată lui Vincent A. Tobin, tot din 1991, „ba-ul încearcă să-l convingă pe om să prefere morții viată, dar, paralel, e aparenta indiferență a lui ba la suferința omului care îl face să-și piardă și mai mult speranța de a putea găsi un sens și o satisfacție vieții. Iată de ce omul consideră propriul ba ca pe principiul responsabil al dorinței lui de a muri. Nu printr-o argumentare sau printr-o exortare directă ba-ul îl conștrânge, ci prin indiferența și refuzul său de a-i da un sfat adaptat circumstanțelor. Acest ultim comentariu sesizează ceva din gradul de elaborare și finețea psihologică pe care le atinge „Dialogul”. Ce ne transmite, de fapt, dezbateră în mod esențial? Într-o lume aflată în criză politică și morală, două poziții se înfruntă. Pe de o parte, concepția lui ba, care contestă utilitatea instituțiilor funerare în folosul vieții; dar prin atitudinea sa frivolă și indiferență față de disoluția societății ce-l înconjoară,

ba obține un rezultat opus celui scontat și nu face decât să amplifice amărăciunea omului. Pe de altă parte, revoltat de situație, înțeleptul își conservă credința în dogmele religioase și caută ajutor în tradiția funerară; chiar cu prețul acestei morți „convenționale”, într-adevăr, defuncțional va putea să regăsească pe lumea cealaltă valorile justiției și să cunoască fericea celor dreți. Ba se supune, până la urmă, acestor argumente și îl asigură pe om de fidelitatea sa. Așa stând lucrurile, nu trebuie să pierdem din vedere că această confruntare nu-i decât punerea în scenă a unei reflecții introspective, „dedublarea personalității” constituind un artificiu clasic, în literatura egipteană, pentru a exprima și dezvolta o argumentare de tip dialectic. De ce să căutăm, până la urmă, în moarte și în lumea de dincolo soluția unei probleme politice și sociale? Putem întui două răspunsuri complementare, unul ținând de conceptul de *maât*, esențial în civilizația egipteană, iar celălalt depinzând de cadrul discursiv în care se situează „Dialogul”. E necesar însă, mai întâi, să insistăm asupra unei probleme capitale: cele două răspunsuri permit eliminarea unei interpretări, vai, frecvente a textului, ce mi se pare în totală contradicție cu adâncimile mesajului său: să-i atribuim omului dorința de a se sinucide, consecință ultimă a năruirii psihologice. Dacă omul e în mod evident revoltat de conjunctura istorică, el așează o încredere

nezdruncinată în valorile tradiției: a-l taxa drept *disperat*, în aceste condiții, e chiar inadecvat. Dacă își întemeiază speranțele pe regula morală stăpânind regatul morților e ca s-o readucă în ordinea lumii celor vii: a-i atribui tendințe *sucidare* relevă o viziune nu numai deplasată, ci de-a dreptul anacronică.

Ceea ce îl copleșește pe înțeleptul din „Dialogul unui om cu sufletul său”, când observă lumea înconjurătoare, e dispariția a ceea ce vechii egipteni numeau *maât* („regulă”, „justiție”, „ordine”, „adevăr” etc.). Așa cum a explicat în mod strălucit egiptologul german Jan Assmann, într-o lucrare din 1989, „Maât, Egiptul faraonic și ideea de justiție socială”, conceptul de *maât* era până atunci implicit. Obiect de încredere, fiindcă se confunda, pe vremea Vechiului Regat, cu voința regelui, nu era încă obiect discursiv. Una dintre consecințele prăbușirii monarhiei memfite a fost punerea în discuție a definirii conceptului a cărui existență implicită se dovedea insuficientă. Nevoia explicitării, ce apare la începutul primei perioade intermediare, se traduce printr-o *textualizare*, adică, în mod concret, prin producerea unui ansamblu de discursuri, literare sau nonliterare, având conceptul de *maât* drept temă centrală. Din acest punct de vedere, „Dialogul”, „Plângerea lui Khâkheperre-seneb”, „Povestirea țăranelui bun de gură”, „Lamentațiile” lui Ipuur constituie veritabile tratate despre *maât*.

E timpul să subliniem că *maât* nu este, cum se crede în general, o „ordine cosmică” servind ca model pentru societate, ci, dimpotrivă, o regulă a vieții sociale ridicată la rangul de principiu cosmologic prin voința puterii politice. Că aceasta din urmă a căutat să facă din *maât* o noțiune universală și transcendentă e o evidență: impunerea unei astfel de reprezentări a realului îi permitea puterii politice să taxeze *de facto* orice cale subversivă de amenințare pentru univers și, în consecință, să legitimeze măsuri represive și punitive. Să definim astăzi conceptul de *maât* ca pe o lege cosmică prezidând la organizarea societății umane ar însemna să aderăm naiv și fără speranță la ideologia faraonică. Tot interesul „revoluției assmanniene” constă din a reșeza *maât* în contextul său ideologic și a defini un concept „compact”, de neînțeles, implicit cum era atunci, pe un plan universal – dacă nu, de ce cuvântul desemnând ordinea cosmică ar trebui tradus, uneori, prin „justiție” sau „adevăr”? – însă perfect analizabil, în compensație, în cadrul relațiilor sociale.

Dar ce este, la rigoare, Egiptul faraonic și ideea de justiție socială, conceptul de *maât* era până atunci implicit. Obiect de încredere, fiindcă se confunda, pe vremea Vechiului Regat, cu voința regelui, nu era încă obiect discursiv. Una dintre consecințele prăbușirii monarhiei memfite a fost punerea în discuție a definirii conceptului a cărui existență implicită se dovedea insuficientă. Nevoia explicitării, ce apare la începutul primei perioade intermediare, se traduce printr-o *textualizare*, adică, în mod concret, prin producerea unui ansamblu de discursuri, literare sau nonliterare, având conceptul de *maât* drept temă centrală. Din acest punct de vedere, „Dialogul”, „Plângerea lui Khâkheperre-seneb”, „Povestirea țăranelui bun de gură”, „Lamentațiile” lui Ipuur constituie veritabile tratate despre *maât*.

Dar ce este, la rigoare, Egiptul faraonic și ideea de justiție socială, conceptul de *maât* era până atunci implicit. Obiect de încredere, fiindcă se confunda, pe vremea Vechiului Regat, cu voința regelui, nu era încă obiect discursiv. Una dintre consecințele prăbușirii monarhiei memfite a fost punerea în discuție a definirii conceptului a cărui existență implicită se dovedea insuficientă. Nevoia explicitării, ce apare la începutul primei perioade intermediare, se traduce printr-o *textualizare*, adică, în mod concret, prin producerea unui ansamblu de discursuri, literare sau nonliterare, având conceptul de *maât* drept temă centrală. Din acest punct de vedere, „Dialogul”, „Plângerea lui Khâkheperre-seneb”, „Povestirea țăranelui bun de gură”, „Lamentațiile” lui Ipuur constituie veritabile tratate despre *maât*.

Să ai grijă de celălalt. Să nu gândești după *maât* înseamnă să fii insensibil, egoist, adică să întrerupi solidaritatea socială. Pot blama un individ izolat dacă nu se comportă în conformitate cu ideea de *maât* („Învățătura lui Ptahhotep”, „Povestirea țăranelui bun de gură”); asta face loc unui manifest etic, unui discurs moralizator al omului care proclamă cu îndrăzneală valorile ideologiei dominante și triumfătoare. Dar poți, la fel de bine, să adresezi acest reproș ansamblului societății; atunci, locutorul e acela care se simte profund și tragic izolat, ca înțeleptul din „Dialogul unui om cu sufletul său”, Nefertiti din „Profeție”, Khâkheperre-seneb din „Plângere” sau Ipuur din „Lamentații”.

• Nicu Enea - În zi de târg, pe strada picturului

Opera și biografia poetului și prozatorului George Bacovia au suscitat, încă dintru început, atenția și interesul, constant, al unor istorici și critici literari care i-au cercetat și comentat temele majore ale creației sale.

De dimensiuni reduse, opera lui George Bacovia a promovat o lectură specială, chiar din partea mentorilor și confrăților săi, precum Alexandru Macedonski, Ovid Densusianu, G. Ibrăileanu, Mihail Dragomirescu, E. Lovinescu și I.M. Rașcu, acesta din urmă evocându-l cu simpatie și înțelegere în pagini de memorii.

La sugestia istoricului și criticului literar Constantin Călin (n. 1940), unul dintre cei mai însemnați exegeți și biografi ai lui George Bacovia, am cercetat presa exilului românesc, unde am găsit un microeseu *Despre poezia lui Bacovia*¹, ce aparține poetului, prozatorului și publicistului Nicolae Novac².

Se cuvine să precizez că acest eseu al lui Nicolae Novac a fost elaborat după *relectura* poeziei lui George Bacovia, pe care a sistematizat-o și editat-o poetul Adrian Maniu³ în arhicunoscuta colecție a Fundațiilor Regale.

Această contribuție la exegeza poeziei lui George Bacovia, semnificativă în contextul apariției în presa românească din America, a avut menirea de a sensibiliza pe cei din exil asupra unui creator singular prin operă și, evident, prin biografie.

Nicolae Novac, el însuși un notabil poet, intuiește, cu o *anume* siguranță, temele esențiale ale universului bacovian, insistând pe *aticismul* limbajului și, desigur, pe *muzicalitatea* cu totul excepțională a expresiei poetice.

Această microexegeză publicată în presa exilului românesc din America, în anul 1954, nu a putut fi cunoscută de George Bacovia și, evident, nici de Liviu Chiscop, întâiul biobibliograf al celui mai important poet simbolist din spațiul românesc, din motive ideologice și administrative.

Despre poezia lui Bacovia de Nicolae Novac

Din întreaga lirică română, George Bacovia rămâne, fără doar și poate, figura cea mai stranie.

N-a scris mult. Ba dimpotrivă, extrem de puțin. Totuși, opera lui joacă un rol mare în evoluția liricii și culturii românești. Pentru că este unică.

Vocabularul lui Bacovia, este, în general, sărac. Sărac în sensul că el, spre deosebire de Argezi sau Aron Cotruș, nu creează cuvinte. El ia din limbă însă, cuvinte uzuale, de cele mai multe ori lipsite de orice rezonanță poetică, dar

Nicolae SCURTU

Întregiri la biobibliografia lui George Bacovia

• Două pagini din revista „Vers”, anul 4, nr. 4

care, în versul lui, sunt atât de melodiocase.

Pe Bacovia pare, însă, să nu-l intereseze cătuși de puțin lexicul. El este obsedat de imagine. Și din acest punct de vedere, Bacovia rămâne neîntrecut. În cuvinte puține, el creează imagini noi, puternice, zguduitoare. Bacovia, de multe ori neglijează ritmul, neglijează rima, urmărind imaginea, pe care o vrea cât mai clară, cât mai plastică.

Și, interesant, cu același cuvânt, el reușește să creeze imagini diferite. Numai schimbându-i locul în versuri cu același conținut. Specifică, din acest punct de vedere, este poezia *Plumb*:

„Dormeau adânc scriele
de plumb
Și flori de plumb
și funerar vestmânt,
Stam singur în cavou...
și era vânt...
Și scârțiau coroanele
de plumb.

Dormea întors amorul meu
de plumb
Pe flori de plumb,
și-am început să-l strig,
Stam singur lângă mort...
și era frig...
Și-i atârnam aripele
de plumb.”

Insistența cu care Bacovia repeta unele cuvinte și așezarea lor în balanța versului, nu este o simplă întâmplare. Și pentru acest motiv, noi nu împărtășim părerea lui Adrian Maniu, când spune că „Poezia lui Bacovia nu are meșteșug, atât e de simplă.”

Că poezia lui Bacovia ni se pare extrem de simplă, este

adevărat. Dar, poate, tocmai în acest aspect simplist al poeziei stă ascunsă arta, marea artă a lui Bacovia.

Poezia lui este gândită, calculată. Bacovia este unul dintre cei mai mari meșteșugari ai liricii românești. La a fi fiecare cuvânt este judecat și pus acolo, tocmai acolo unde trebuia pus, pentru a da echilibrul unui vers, care, după cum am spus, nu respectă întotdeauna metrica, nici forma clasică a poeziei, ci urmărește repetat, voit, insistent, imaginea și numai imaginea.

Uneori Bacovia este obsedat de melodia versului și ecoul ei. Aci, melodia și ecoul, vin să întărească imaginea, pentru a stărni sentimentul. Impresiile vizuale și auditive sunt, parcă, matematic calculate de poet, în așa fel încât ele redau perfect sentimentul care-l stăpânea pe poet în momentul creației. Și afirmația lui Adrian Maniu, că Bacovia își cânta poeziile, nu vine decât să ne întărească convingerea că Bacovia își meșteșugărea cu minuțiozitate poeziile.

Bacovia ar putea fi considerat cântărețul exclusiv a doua antonimpuri: *iana și toamna*. Din cele 54 de bucăți ce alcătuiesc volumul de *Poezii* apărut în Editura Fundațiilor Regale (București 1934), în 11 întâlnim iana și în 19 toamna. În celelalte 24, temele variază.

Poezia lui Bacovia începe acolo unde s-a sfârșit bucuria. Tristă, înfiorător de tristă și dezolantă, poezia lui Bacovia ascunde totuși nebănuite frumuseți artistice, neegalate încă în lirica românească.

Neîntrecut maestrul al metaforei și imaginii, Bacovia a realizat, cu un vocabular sărac, un orizont poetic de uriaș dimensiuni. Poeziile lui sunt în general scurte: două, trei sau patru strofe. În întreg volumul nu întâlnim decât 3 poezii de câte 5 strofe (*Belsug, Panorama și Nervi de toamnă*); una singură de 6 strofe (*Decembrie*); și una de 8 strofe (*Marș funebru*). De asemeni, Bacovia utilizează, în general, un vers scurt.

Din tot ceea ce a realizat el, ne vine să credem că Bacovia a considerat poezia un giuvaer, care, cu cât e mai mic, mai cizelat, cu atât este mai prețios.

Și, un lucru este cert, Bacovia a avut un adevărat cult al poeziei. Al acelei poezii care să spună mult, în cât mai puține cuvinte și într-o formă cât mai adecvată sentimentului trăit și care trebuia stărnit în cititor.

Fiecare poezie a lui Bacovia este un tot. Nici un adaos, și nici o schimbare, nici măcar în ceea ce privește punctuația, nu mai este posibil. Fiecare cuvânt, fiecare virgulă, fiecare punct, este pus acolo unde trebuie. Totul este realizat într-o tehnică strict bacoviană și nu admite nici o altă modificare. Nici una din poeziile lui Bacovia nu-ți lasă, după lectură, regretul că s-a sfârșit prea repede, sau impresia că poetul ar mai fi putut adăuga una sau două strofe, pentru întregire. Căci el spune în 8 sau 12 versuri, tot ceea ce trebuia să spună, fără goluri și fără așteptări sau trimiteri în închipuire pentru o completare a sentimentului.

Este adevărat că Bacovia a scris puțin. Extrem de puțin. Și tot adevărat este că nu tot ceea ce a scris el va rămâne. Sunt bucăți, care cu vremea, vor fi uitate. Bucăți, în care tehnica lui Bacovia nu depășește comunul. Dar sunt, iarăși, bucăți ce nu pot să lipsească dintr-o antologie a liricii românești. Pentru că ele sunt unice. Pentru că ele, în orizontul poetic românesc, ocupă un loc bine stabilit. Pentru că ele au adus ceva nou, atât din punctul de vedere al concepției, cât și al realizării artistice: fenomenul Bacovia.

Spunem „fenomen” și nu „curent”. Pentru că Bacovia, cu toate încercările ce s-au făcut, n-a putut fi nici egalat și nici atins cel puțin. El a rămas unic. Bacovia n-a avut discipoli. N-a făcut școală, așa cum au făcut alți poeți ai generației sale. Dar a influențat, este drept, elemente mai tinere care și-au găsit în durerile lui demiurgice, un liman, o oază în deșertul torid al chinurilor lor metafizice.

Bacovia n-a fost un psihopat. Suferințele lui nu pot fi explicate pe baza psihanalizei freudene. Bacovia și-a purtat, omeneste, crucea unui destin care a fost al său și numai al său și care n-a avut nimic comun cu sentimentele refulate sau cu neîmplinirile psihologice. Căci Bacovia n-a răvnit niciodată, nici măcar în intimitatea gândului său la cumuna de lauri a gloriei trecătoare.

El este cel mai modest, am putea spune chiar revoltător de modest, rapsod român. De o smerenie samaritană, Bacovia a trecut prin lume, cântând psalmii durerilor omenestii. Veșnicii psalmi, ai veșnicilor dureri.

Note

1. Nicolae Novac – *Despre poezia lui Bacovia* în *Vers*, 4, nr. 4, octombrie-decembrie 1954, p. 9–10.
2. Nicolae Novac nu ține cuvinte și într-o formă cât mai adecvată sentimentului trăit și care trebuia stărnit în cititor. Fiecare poezie a lui Bacovia este un tot. Nici un adaos, și nici o schimbare, nici măcar în ceea ce privește punctuația, nu mai este posibil. Fiecare cuvânt, fiecare virgulă, fiecare punct, este pus acolo unde trebuie. Totul este realizat într-o tehnică strict bacoviană și nu admite nici o altă modificare. Nici una din poeziile lui Bacovia nu-ți lasă, după lectură, regretul că s-a sfârșit prea repede, sau impresia că poetul ar mai fi putut adăuga una sau două strofe, pentru întregire. Căci el spune în 8 sau 12 versuri, tot ceea ce trebuia să spună, fără goluri și fără așteptări sau trimiteri în închipuire pentru o completare a sentimentului.
3. George Bacovia – *Poezii. Cu o prefață de Adrian Maniu și un desen inedit al autorului de I. Anestin*. București, Fundația pentru Literatură și Artă „Regele Carol II”, 1934.

Dan PERȘA

Ca să nu fiu prada crocodilului

...căci acela care „va vorbi de rău cartea aceasta
va pieri de crocodil”.

O fi acesta un „roman”, așa cum ni se spune? Da, este un roman, sau poate o fabulă. Un roman scris dintr-o înțelepciune suficient de jucăușă și însoțită de jovialitate, încât numele autorului să fie uneori asociat, de criticii literari, cu al lui Creangă. Dar, până la urmă contează mai puțin ce este cartea aceasta a lui Mihai Pruteanu. „Masca omului în traista Domnului” (Ed. Vinea, 2015), câtă vreme o citești cu plăcere. Poate este, cum spune naratorul: „O carte pentru veșnicirea omeniei și inteligenței animalelor și păsărilor cerului, scrisă cu trudă de vită ținută îndelung la jug, ce are soarta sfinților: adorați în cer și huliti pe pământ”. Sigur, cititorul nu-l poate crede pe narator, prea e scrisă cartea cu o plăcere ce se transmite, ca să fie cu adevărat o trudă. E mai degrabă o joacă de copil, dar un copil ajuns la vârsta înțelepciunii, capabil să facă, hătru, cu ochiul. O cosmogeneză și-o antropogeneză pusă într-o mitologie scornită de autor. O istorisire spusă parcă de-un povestariu năzdrăvan într-o noapte de clacă, în torsul fuselor ce trag firele, pentru ca mâinile să uite de munca lor, sustrase travaliului monoton de mintea ce o ia la goană prin lumi și întâmplări ce te lasă cu gura căscată. Un povestariu ce ne păcălește, nu-i așa, făcându-ne să uităm de lumea noastră, de gândurile rele și griji, de înfrânările diurne. Gata, cât ai bate din palme, când te-ai apucat de citit, devii îndată captivul poveștii și nu mai știi de nimic altceva. Iar dacă povestariul ar fi lângă tine și ar istorisi cu gura povestea, l-ai apuca de mână și l-ai scutura poruncindu-i: spunel, îndată ce s-ar opri o clipă ca să-și umezească gura uscată sau ca să te încerce: ești cu spiritul treaz? Povestea e însă într-o carte și o poți citi pe nerăsuflăte. Căci așa este cartea aceasta: se citește pe nerăsuflăte. Că și se face foame, sete, nu mai ții seama, uiți de ele. Vrei să afli ce e mai departe. Ce-a mai făcut Necuratul prin lume. Cum i-a stăpânit pe Nero sau pe Caligula. Cum te poate pierde averea, mândria și puterea. Sau vrei să afli ce e fiecare animal, într-o zoomahie a făpturilor vorbitoare – căci cartea aceasta îți oferă, prin bunăvoința naratorului, iarba fiarelor și ajungi să înțelegi graiul sălbăticilor.

Animale, se înțelege, înțelepte, de vreme ce elefantul cugetă cam așa: „Măsoară omul după virtutea lui și nu după norocul său”. Ce bine-ar fi! Iar țapul cuvântă: „Oricât noroc ar avea, prostii rămân calici”. Iar acvila: „Viclenia întrece vitejia”. Și nici lupul nu e lipsit de judecată: „Dorința nu îmbătrânește”. Nu vrei, oare, să afli ce-au spus toate animalele? Și câinele și cocosul și măgarul și papagalul?

Sau n-ai vrea să afli povestea ursului și a ateului? Deștept ateu – dar uite că nu i-a folosit, ursul a fost și mai deștept!

Așa că, să fie binecuvântată cartea aceasta, cartea unui stilist înțelept ce te pune pe gânduri și te face să râzi, descrețindu-ți cu adevărat fruntea ridată de bebele zilnice.

• Nicu Enea – Scenă de familie

I. Sonetul trecerii

niciodată nu-i chiar târziu să fie devreme
cât cioplești fericirii armură dintr-un sicriu
iar la tumurul fără scut când vin să te cheme
totdeauna-i prea devreme ca să fie târziu

frăgezită de ploii uitarea se-ntinde pe trup
haină de împrumut peste nori, fantome și răni
în partea netrăită scara de vorbe o rup
las în paragină ceruri, zei, speranțe și vămi

lumină cât un surâs pe buzele genunii
sărutul vitreg umflă melancoliei prețel
să înflorești și-te teamă de geamătul furtunii
și-arunci culori în piatră de parcă vine-nghețul
te văd îngândurată și-mi lepădă pustnicia
ca să trezesc în clipă sub daltă veșnicia

II. Sonetul șoptit

unduire mersul cât să tulburi zeii
poate înnoptează-n cuvintele noastre
aprinde în iriși ierburii albastre
să privim cerul prin gaura cheii

vom picta sfioși explozii de astre
și lumi care-ncearcă sfărul ideii,
ploi cu poteci spre Căna Galileii
și mâinile îndrăgostite, aspre

n-am altceva să-ți arăt: doar un tavan,
lasoul, culori, trambulina de zbor,
zgarda oranj pentru ninsori, un divan,

vântul de seară-nhămat la meteor,
norul sălbătic, speranțe în van,
chemări, nimicuri și tăceri care dor

III. Nerostitele întrebări

întâmpin ziua ca pe-o răzburare
cu teamă, uimire și frigul deplin
cu viața sleită o lumânare
te pândesc în corzile de clavecin

culoarea frunzei spre zori ne desparte
în umbra de prăpas a drosofilei
cu tine-mi vindec palmele de moarte
cât mângâi coapse din cutia milei

aduci în privire viespile mierea
maci, vin și mărăcinii în dansul tău
până-n cuvinte îți simt adierea
de parcă respir o cădere în hâu
aduni și îndupleci undă lângă undă
la țarm s-ajungă marea – muribundă

IV. Sonet de toamnă

prin vânt, ploii și mlaștini în flăcări alerg
s-ajung pe țărâm cu livezi și poteci
simfonii de brațe mă înalță când treci
mireasma păcatului să o culeg,

curpeni molateci și săbii fără teci,
cascade și furtuni când păru-ți dezleg
chemări și suspine din ramuri aleg
cu buze grăbite de teamă că pleci

te dezbrac de roade pe îndelete
din priviri tăcerea-n cuvinte o strâng
amurgul ne-duce foame și sete

m-aștern brumă peste coline și crâng
și dacă-n mângâieri trezesc regrete
dăruiește-mi lacrima - știu cum s-o plâng

Vasile
Macoviciuc

V. Sonetul firav

vorbim stingheri despre fluturi și moarte
sfioase aripi când briza le-atinge
sărutul dintăi le poate învinge
pulberea fină de cer ne desparte

nu cere strigăt, o șoptă ajunge
din priviri să cadă stelele sparte
coroană de spunci iubirea împarte
lacrima arde uitarea o stinge

ci înnoptăm până vocea ne cheamă
să evadăm spre înalt din armură
larve și nimfe așteaptă în vamă

când boarea sfântă de zbor se îndură
fluturi ne-ntoarcem – iubire și teamă
zgarda luminii cu umbra măsură

VI. Mângâierea

în noaptea aceasta zei printre astre
altar ești în flăcări, eu doar scânteie
ajunși pe țărâm cu frunze albastre
sunt zarea-n care tu înflorești, femeie!

minunea se-ntâmplă acum și mâine
rămâi tăcută prea temătoare dar
te-adulmec de parcă aș frânge-o pâine
să îmi hrănesc iluzii în calendar

palmele aspre încep ca să urce
zăbrele și har pe trup cresc fiorii
s-adune crâmpoșe de veșnicie

ceruri veghează sărutul și-duce
rouă în gene să-ntâmpini zorii
din tălpi până-n creștet o liturghie

VII. Sonetul plecării

faguri târzii, nurii în pârg, miresme alpine
piscuri și văi, jar, iscoade, pulpe flămânde
fără de pricini răzbat din adâncuri suspine
cu șoapte, alianțe și luptele blânde

se tulbură privirea și se clatină burgul
în cupă de cleștar fruct sălbatic așteaptă
cu buzele întind înspre umeri amurgul
pe coapse fiorii urcă treaptă cu treaptă

se trezește brațul stâng, cel din dreapta și zorii
sub pleoape ascunzi rouă, azur și cremene
ostatic mă strezor printre zăbrelele florii
și caut prin regat colinele gemene
tristetea începe atunci când trec pe lângă
ultimul pom înflorit care-ncepe să plângă

Octavian
BLENCHEA

Deși mă uit conștiincios

la meteo aproape seară de seară,
ca să știu cum să mă îmbrac a doua zi,
uneori greșesc și nu-mi vin bine stralele
și atunci le ajustez brusc cu foarfeca.

Seara îmi pare deseori rău,
dar nu mai am ce face -
ce tai cu foarfeca ziua
nu mai poți lipi cu nimic noaptea...

Într-o seară nu m-am mai uitat deloc
la rubrica meteo
și mi-am tras în grabă, dimineața,
sufletul pe dos.
Am băgat repede foarfeca-n el
și seara m-am trezit cu jumătate de suflet.
A dracu grabă.
Chiar și ce mai rămăsese
era deșirat pe margini.

Am aruncat atunci foarfeca-n foc
și am topit-o și mi-am făcut-o verighetă.

Oamenii mă evită de atunci,
trec pe trotuarul celălalt.
Îi înțeleg -
nu poți da bună ziua cum se cuvine
unui megieș cu suflet destrămat.

Cred că sufăr de ceva fără leac

dracu știe ce s-o mai întâmpla cu mine,
deși am tot supraviețuit
de când m-am contaminat -
cam când mi-a dat mustața.

Chestia e că de cum ies din casă
intră în mine
tot felul de lucruri inutile
și, mai ales, efemere.
Se strâng pe vene în circhiori,
și pe git, și uneori
nici nu mai pot respira
cum se cuvine.

Când intru înapoi în casă,
seara,
la umbra crengilor din dormitor,
îmi iese din cap un doctor -
chirurgul meu -
și începe operațiile.
Face operații toată noaptea,
în timp ce eu dorm
dus și neîntors.

Când mă trezesc dimineața
la umbra crengilor din dormitor,
el e așezat pe undeva,
cu mânușile lui de chirurg
pătate de lucruri inutile și efemere
și fumează o țigară.

- Hai, zice, ești ca nou.
Mă culc acum,
să-mi revin până la noaptea.

Prima mea iubită a fost

Simfonia nr. 2 opus 27 a lui Rahmaninov.
Cu ea mi-am pierdut virginitatea
la 16 ani.
Venisem acasă târziu de la un priveghi,
iar ea mă aștepta pe canapea
într-o rochie scurtă, cu părul blond -
exact așa cum o știți.

Îmi zîmbea hain prin haine -
se vedea cum îi mustesc hormonii
printre coapse.

A profitat atunci de beția mea,
dar nici eu nu m-am lăsat mai prejos:
am întins-o pe jos,
am lipit-o de perete,
am culcat-o în cearșafuri.

Cînd m-am trezit, plecase.

Dar să nu mă spuneți lui Rahmaninov,
să nu cumva să se supere pe mine
că i-am futut simfonia.

Vuiu trompetele duminica dimineața

În romanul în care m-am născut.
Îmi plăcea tare să colind
din capitol în capitol,
pe bulevardele largi
cu balcoane
pline de metafore
și de descrieri.
Îmi plăcea să dau indicații
turiștilor veniți
pe jos,
cu bicicleta
sau cu avionul
în căutarea unor sensuri
pe la intersecțiile dintre personaje.

Dar cel mai tare îmi plăcea,
în serile de toamnă,
cînd tata făcea foc în grădină
cu sensuri denotative și conotative
și mirosea a cuvinte coapte
și fraze zemoase,
înclegate în vuietele de trompetă
rămase în aer de dimineața.

Romanul meu natal
era foarte frumos în copilărie
pînă să-l facă municipiu
ăștia de la județ.

Mi s-a părut prea ușor să te iubesc

doar așa, pur și simplu -
să-ți spun că te iubesc
și cu asta basta.

Așa că am decis să complic un pic situația
și să sap ceva de câte ori
mă gîndesc la iubirea noastră:
un șanț, ceva, în jurul meu
sau măcar un tunel secret
pînă în mijlocul pămîntului.

Așa că dau la tîrnăcop
de cînd mi-am terminat cafeaua
și-am avansat, așa zice, cu spor,
pentru că am nimerit deja
în niște lavă moale
și-abia aștept să te întorc
să-ți dau niște căldură
de-asta de calitate superioară
direct din supa primordială.

lumi anglo-saxone

Elena CIOBANU

Un cap încoronat nu știe tihna...

Într-o conversație cu un prinț rus, refugiat în Anglia, bătrâna contesă Grantham (Maggie Smith) din serialul britanic *Downton Abbey* află, cu uimire înfiorată, că acesta, un fost pretendent al ei din tinerețe, n-a încetat niciodată să o iubească, chiar și fiind căsătorit cu altă femeie. Deși îl iubise și ea, contesa nu se lasă prinsă în năvala slavă de emoție și îi spune printului că, la urma urmei, niciunul din ei nu se poate plînge, fiind beneficiarii unor căsnicii cât se poate de fericite. Atunci el îi dă replica aceasta: „Nu ai recunoaște nici dacă ar fi adevărat. Tu crezi că a fi nifericit în căsătorie înseamnă proastă-creștere”, la care ea conchide melancolic: „Mă cunoști cu adevărat, Igor...”

Ideea că nifericirea matrimonială nu e decât o dovadă de proastă-creștere poate fi azi contestată în multe feluri, dar, în epoca victoriană a tinereții contesei, ea ilustra perfect un tip de atitudine și un set de valori care nu au murit încă. Reprezentantii acestei mentalități se confundă deseori cu acele categorii sociale care ar avea cel mai mult de pierdut dacă ea ar dispărea cu totul. Aristocrații sunt cap de listă aici, cu siguranță. Iată, de pildă, câteva reguli pe care i le-a impus regina Elisabeta II ducesei de Cambridge, mama nepoților săi și a viitorului rege al Angliei: să nu se dea cu oja colorată (pe motiv că e prea vulgar), să aibă fusta lungă cel puțin până la genunchi, să nu poarte pantofi cu platformă sau care să îi arate degetele, să fie obligatoriu mereu coafată, dar să nu poarte extensii de păr sau meșe, să aibă mereu sprâncenele aranjate, dar să nu pară nenaturale. Acestea se adaugă la un șir întreg de alte interdicții instituite de casa regală pentru membrii săi, care, cu siguranță, nu ajută prea mult dialogului între generații. Sunt notorii disensiunile dintre regretata Lady Di și regina Elisabeta pe această temă și, după cum speculează tabloidele britanice, se pare că nici relația suveranei aproape nonagenare cu Kate Middleton nu ar fi lipsită de fricțiuni.

Unii ar zice că e suficient să studiezi puțin fotografiile reginei ca să îți dai seama că ai de-a face cu un spirit dărz, intransigent, autoritar, conservator până în vîrfurile degetelor. Îmbrăcătura mereu impecabilă, cu genți și pălării inconfundabile, Elisabeta a oferit întotdeauna imaginea unei regine conștiente pe deplin de misiunea sa publică, pe care a respectat-o neabătut, punând-o mai presus de propria persoană. Încăpătănarea ei de a nu devia deloc de la normele de conduită cerute a făcut-o, nu de puține ori, să pară rece sau insensibilă în ochii publicului, dar, într-un fel anume, ea a avut dreptate să fie așa. Poate că acesta este marele secret al longevității ei pe tronul britanic, secret pe care desigur că l-a învățat de la ilustrele sale predecesoare.

Între ele, două au marcat profund istoria Angliei: mai întâi, Elisabeta I, cu cei 44 de ani de domnie, contemporană cu alte două regine de importanță mult mai mică (Maria Stuart, Regina Scoției, și Maria I Tudor, sora vitregă a Elisabetei); apoi, desigur, Victoria, cu cei 63 de ani de domnie, devansată pe 9 septembrie, în acest an, de Elisabeta II, stră-strănepoata sa. Dacă o amintim și pe Anne Stuart, cu o domnie de 12 ani la începutul sec. al XVIII-lea, completăm tabloul de șase regine pe care le-a avut Regatul Unit de-a lungul timpului. Comparat cu numărul de regi bărbați din această țară, pare insignifiant, dar trei dintre reginele amintite au compensat prin stabilitate, influență și longevitate. Sub sceptrul lor, Anglia a avut mari perioade de înflorire și ar fi deplasat să credem că personalitățile reginelor nu ar fi jucat un rol fundamental în acest sens.

Elisabeta II, la fel ca Victoria și ca Elisabeta I, au știut precis că regalitatea nu se poate menține puternică decât atunci când persoana suveranului se estompează în spatele figurii monarhului și că, pentru o femeie, această sarcină este de două ori mai grea. Rămâne mereu întrebarea: cum să te construiești astfel încât să apari tuturor suficient de „altfel” pentru a fi respectată, ascultată, temută, prețuită? Ca să-ți stăpânești supușii cu adevărat, îți trebuie, mai ales când ești femeie, să-i fascinezi într-un anume fel, să atingi subconștientul colectiv unde domnesc arhetipurile. Într-o Renaștere efervescentă, prima Elisabeta și-a folosit nu numai ascuțita inteligență și vasta cultură, dar și vestimentația (!) pentru a-și impune fără drept de apel autoritatea „virginală”. Victoria, întrucupându-și plenar epoca, a devenit „bunica Europei”, prin cei 9 copii și 26 de nepoți ajunși la maturitate.

Actuala regină, susținută ferm de propriii supuși, a avut o sarcină diferită, dar nu mai puțin dificilă: asigurarea supraviețuirii instituției regale într-o modernitate care o poate face în orice clipă să apară vestută și redundantă. Faptul că azi monarhia se bucură de o largă susținere populară în Regat și în fostele colonii se datorează și exactității cu care Elisabeta II a înțeles că, în clipa aceea teribilă și insingurată când conștiința datoriei trebuie să primeze, vocile celelalte trebuie să tacă și prețul trebuie să fie plătit. Într-un astfel de moment, somnul cel dulce nu va mai veni, cum bine spune Henric IV, în piesa shakespeariană omonimă: „Un cap încoronat nu știe tihna.” Te poți răzvrăti împotriva acestui adevăr, dar nu-l poți șterge.

Privindu-l de la distanță, copiii au așezut tunelul timpului cu un balaur, care avea capul prins în potcoava bălciiului, iar coada pierdută undeva pe câmp. Monstrul părea că înghite pe gura lui nesătulă cete de oameni, ce i se imbulzeau de bună voie între făci, și că le scoate, după ce le trecea prin măruntaie, pe partea cealaltă, nevătămate.

Când au ajuns lângă el însă, și i-au văzut scheletul boltit, de scândură îmbrăcat în pânză de cort groasă și neagră, întinzându-i-se ca tras cu linia până dincolo de țâșpan, nu s-au mai arătat atât de impresionați. Și erau de înțeles și de iertat totodată, fiindcă nevinovații și indioșătorii de Flavian și Aurelia, veniți pentru prima oară la bălci, n-aveau cum să știe ce urma să-i aștepte înăuntru, unde lucrurile stăteau cu totul și cu totul altfel decât puteau fi bănuite de afară.

De îndată ce au pătruns pe poarta tunelului de la lumina puternică a zilei, li s-a înnegurat pe dinaintea și s-au împiedicat locului, ca loviți de chiorășul găinilor. Sentimentul că s-au scufundat într-o mare de vată neagră, fără posibilitatea de a ieși din ea la vreun liman, le-a strâpuns ca o țepușă fierbinte inimile. Atunci, s-au desprins de mâini și amândoi le-au dus la ochi și și-au frecat pleoapele până și-au revenit într-o oarecare măsură din starea aceea de buimăceală și au putut să zărească din nou și să pășească mai departe.

Încă de la început, au observat că din coridorul principal al tunelului se desfacea, și pe-o parte și pe cealaltă a lui, o întortochetură de alte și alte galerii. Cotoanele, podetele și cărările acestora erau abia date la iveală de o lumină putredă, pânditoare. Ba mai mult, pe alocuri, lumina aceea scădea de tot, lăsând pradă obscurității și ascunderii porțiuni întregi din ele.

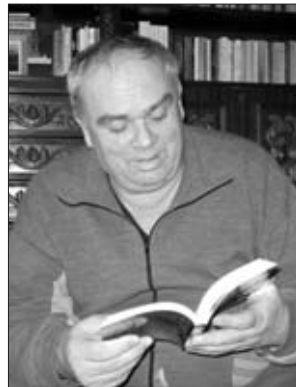
În băjbăiala lor pe culoarele pline de obstacole neașteptate, peste care trebuiau să treacă neapărat, ca să înainteze, s-au izbit de niște oglinzi cât pereții, ce împărașiau o strălucire verzuie, tulbură, din alte vremuri. În apele lor mereu schimbătoare, Flavian și Aurelia s-au descoperit altfel decât se știau în realitate. Față în față cu acele înfățișări halucinante, s-au amuzat ori s-au îngrozit, slobozind, când hohote nestăvilite de râs, ținându-se cu palmele de burță, când țipete cumplite de groază, care te sculau din morți.

Purtându-și pașii cu înfrigurare pe firul încălțat al galeriilor, mânați de o teribilă curiozitate și stăruință de a nu le scăpa nimic din miracolele pe care le tănuiau acestea, câte n-au întâlnit și ce n-au fost nevoiți să vadă și să audă! Au hălăduit cu sângele înghețat în vine și inima cât un purice, prin țara zmeilor și a căpcânilor, dar și fericiți, numai zâmbet și luminare, numai zbor și cutezanță, uitând de toate și de toți, pe melegurile înalte ale tineretii fără bătrânețe și ale vieții fără de moarte. N-au putut ocoli, nici țara uriașilor și nici pe cea a piticilor cu care s-au înșotit o bună bucată de drum, până au intrat în ținutul mlăștivilor și al celorlalte fără de prihană. L-au cunoscut pe fiul printesei diamantelor, un băiat firav, singuratic și trist, cam de vârsta lor, care le-a dăruit câte o piatră nestemată pentru a-și aduce aminte de el, chiar și după ce vor străbate valesa uitării. Le-au devenit tovarăși de drum, voinicul Florea-Nfloritu și Vizor craiul șerpiilor. Nu s-au lăsat mai prejos de a li se face ortaci năstrușnicii și chisnovații frați gemeni Siminoc și Busuioac. De numărate ori le-au aținut cărările cu gânduri viclene, să le bage spaimea în oase, Frica-Fricilor și Groaza-Ngroziților, ba chiar și Strigoiul cu picioare de cal. Dar de fiecare dată, nici că le-a pășat de ei, știind ce ceată de înșoțitori de nădejde aveau. Fata de la izvorul lîmpele i-a pofțit să facă popas pe marginea acestuia, acoperite de un covor de viorele albastre, albe și violet, care te îmbătau cu mirozina lor. Le-a oferit să bea câte o cană cu apă vie și le-a istorisit povestea vacii din lună, care păștea în grădina cerului numai stele de aur și-i răsplătea pe oamenii buni, cinstiți și harnici cu comori nesperate; dar și pe aceea a inelului de izbândă, în care niște copii destoinici și

Ovidiu DUNĂREANU

Tunelul timpului

• Fragment din cap. 10. – *Secretul vaporului cu abur, al romanului „Lumina îndepărtată a fluviului” în curs de definitivare •*

ascultători, așa ca ei, intră în rândul lumii, alegându-și singuri viața și împlinindu-și năzuințele după placul lor. Dacă nu veneau la vremea cei doisprezece feciori-lebede și surioara lor ca soarele și luna, să-și ostioască setea la izvor, să-și ia apoi și să-și călăuzească pe drumul cel bun, nici că le trecea prin minte să se mai urneasă din loc. Băieții-păsări și zâna lebedelor i-au condus până în marginea pădurii de cristal, unde se înalța falnic, pururi inverzit, purtându-și vârful în înaltul văzduhului, pomul cunoașterii. În coroana regească a acestuia își avea cuibul de mătase pasărea-măistră-albastră, ce nu cânta decât o singură dată pe zi, la asfințitul soarelui.

Cu gândurile furate de muzica acelei păduri vrăjite și de frumusețea năprasnică a păsării, martori la atâtea și atâtea miraje, Flavian și Aurelia de-abia își mai țineau firea în frâu. Dincolo de orice îndoială, nimeni nu le putea scoate din cap convingerea că în tunel clipele nu mai aveau nici o măsură și că, fără pic de grabă și de neis-tovire, cuprindeau întransela, la un loc, toate lucrurile lumilor știute și neștiute...

Și, cum se străduiau cu toată voința, să-și alunge moleseala și să-și păstreze, pe cât se putea, judecata trează, de pomul cunoașterii s-a apropiat Algerianca, ghițoarea creolă cu două capete, care prezicea viitorul și norocul pe ambele guri deodată. Strania făptură era înșoțită de fideliții săi servitori, la fel de neobișnuți: Omul mare cât pământul și Căpătâna seacă. Statura ei dreaptă și mlădioasă împrăștia o strălucire și un parfum asemenea unei chiparoase înflorite. Felul legănat în care umbla, ochii migdalati ca patru păsăruici verzi, prietenoase, părul negru și moale al fiecărui cap, împletit la spate într-o coadă groasă și lungă până-n călcăie, bujorii din obraji și fețele scaldate de un surâs misterios și subtil, i-au făcut pe copii să nu se înspăimânte nimicun de ea, ci s-o placă de la prima ochire.

Nu vă sfiiți și dați-vă aproape. Așezați-vă, aici, sub pom, înaintea mea. Să nu mă întrerupeți în nici un chip, și să ascultați cu mare atenție ce vă voi spune - i-a îndemnat ea cu bunătate în glas, mângându-i îngăduitoare pe creștele.

Și nici nu și-a isprăvit bine povăța, că a și vârât mâna în sân, de unde a scos un ghioc de aur. Într-o clipită uităturile copiilor s-au lipit lacome, atrase ca de un magnet, de melcul acela aidoma unui jeric din palmele ei, nemaiclitindu-li-se de-acolo. Și-atunci, prin gura fiecărui cap deodată, creola s-a apucat să le citească în el, cu priviri încetoșate, viitorul și norocul.

Copiii ascultau absorbiți, ce le preziceau concomitent gurile pentru fiecare în parte, fără să audă nimic din ce-i era hărăzit celui alt. După ce a încheiat de dat cu ghiocul, Algerianca și-a legănat întâi capetele, ca și când ar fi fost ajuns de o adiere de vânt, și-a vârât melcul de aur la loc în sân și, zăbindu-le mărinimoasă, i-a atins din nou, cu vârfulur degetelor ei pre-lungi și transparente, pe creștele. Apoi s-a ridicat în deplinătatea-i trușească și, urmată de cele două arătări credincioase - Omul mare cât pământul și Căpătâna seacă -, s-a retras, mlădiindu-se, printre trunchiurile

pădurii de cristal. Sub pomul cunoașterii, căzuți pe gânduri, schimbați la față și rămași fără vlagă, privindu-se ca prin vis, Flavian și Aurelia abia că au putut să se desprindă de jos, să-și scuture și să-și aranjeze sfielnici hainele și s-o porneasă înainte. Oricât s-au străduit să se țină aproape și să nu facă un pas greșit, cu toate acestea, contrar vrerii lor, fratele și sora s-au rătăcit unul de celălalt, apucându-se spre iesirea din Tunelul timpului, fiecare pe altă parte...

Când s-a văzut afară, la marginea câmpului, Flavian a răsuflat ușurat și și-a răzuit cu muchia palmei sudoarea fierbinte de pe frunte, răcorindu-se. Băiatul era atât de transpus și de mișcat, că nu putea să se regăsească și nici să înțeleagă de pe ce lume venea. Pe cer, soarele îi arăta, fără nici o urmă de tăgădat, că nu se scursesse mai mult de un ceas, de când el și Aurelia intraseră în tunel. De aici, și marea lui nelămurire, care-i sporea neliniștea și surprinderea, căci acolo înăuntru, prin galeriile obscure, întortocheate și parcă fără de sfârșit, avusesse impresia că hoinărise o vecie. Inverșate de toate aceste nedumeriri și de o intențită istovire, Flavian s-a dat ceva mai la o parte din calea celorlalți, și-și aștepta sora. Oamenii nu încetau să iasă din Tunelul timpului, fără să-și spună prea multe, buimăciți tare ori aflați sub puterea unui nețărmit extaz.

După o vreme de supraveghere așa, încordată ca un popândău, văzând că fata nu apare de nicăieri, a început să-și facă tot felul de gânduri.

- De luat, n-are pe unde s-o ia, decât pe aici. Iar până acum, trebuia să ne fi întâlnit. De ce-o întârzie atâta?! Te pomenești, c-a tătit ceva? Doamne ferește, că mă omoară până din bătaie! Sau, cine știe, pesemne c-a trecut și, chiorul de mine, n-am zărit-o?! Poate că s-a întors la bălci și umbilă îngrijorată să mă găsească! Mai mult ca sigur c-o să scăpăm vaporul și n-o să ajungem la timp acasă! - și-a zis băiatul cu sufletul îndoit, cernând în minte bănuiele neclare.

Inimos cum îl știm, Flavian n-a stat în cumpănă și a pornit val-vârtej, să dea de urma fetei și să pună capăt cât mai grabnic acestei situații de rău augur, care prevedea clipe nefericite pentru el. A luat bălciul la scotoc și-n lung și-n curmeziș, până i s-au tăiat picioarele. Ore în șir, și după lăsarea serii, n-a avut stare. A întrebât și-n stângă și-n dreapta, și pe buni și pe răi, și pe copii și tineri, cât și pe bărbați și femei în toată firea, dar n-a primit niciun răspuns care să-l liniștească. Nimeni nu-și amintea s-o fi văzut sau să fi intrat în vorbă cu ea. Toți ridicau neștiutori din umeri și-l deplăneau, impresionati de necazul său...

Aproape că a înțot voinicește prin îngrămădeală, să poată s-o răzbată și să nu-i rămână niciun locșor din perimetrul bălciiului necontrolat. Zbateră și insistența lui s-au dovedit, în cele din urmă, a fi zadarnice. Aurelia nu se afla pe nicăieri! Chibzuind la dispariția ne îndreptățită și curioasă a soră-si, nimic nu-i mai era de înțeles. Își dădea, totuși, seama, că trebuia să fie nebul, ca să-și inchiupie că mai avea șanse s-o descopere, în plină noapte, și că până atunci, el nu făcuse decât să caute ca un netot acul în carul cu fân. (...)

- Dar, ce-or să creadă părinții noștri, când or vedea că n-am ajuns? Or să le sară mințile din cap și inimile din piept, și n-or să închidă, disperati, un ochi câtăi noaptea de lungă! Ba, nu! Mai bine mă reped și prind ultimul vapor, de la miezul nopții, și mă duc să le spun amănunțit, ce și cum s-a petrecut. Și să revin cu tata măne, în zori, cu prima cursă, și s-o căutăm împreună - și-a zis el și, făcându-și curaj, a pornit întins spre malul fluviului. (...)

După răsfătul de lumină, care-l îmbăiașe tot drumul prin oraș, pe cheul înalt al portului, Flavian a luat în piept întunericul umed, prevestitor, ce sălășluia îndesat peste albia Borcei, și dintr-odată s-a dezmeticit, înfiorându-se. Doar câteva licăriiri, strecurate prin hublouri și din lămpile cu filtru de pe catargul lui Ungheni, pălpăiau rășfrante pe luciul de smoală al apei. Sala de așteptare și casa de bilete din gara fluviară erau închise și cufundate în beznă. Așa că băiatul a luat-o la fugă pe pasarella în jos, până pe ponton, iar de acolo, fără nicio ezitare, a sărit peste balustradă în vapor.

Un marinar, cam dărâmat de obeșală și de nesomn, l-a întâmpinat, balmăjindu-i morocânos și dojenitor:

- Mă băiețe, tu, ce crezi că ești de capul tău? Să-ți fie rușine, că ne-ai lăsat să te așteptăm atâta! Pe unde-ai bătut coaclurii, de-ai ajuns în ultima clipă?!

Apoi a tras, împletcindu-se, schela îngustă de scândură și a închis, nemulțumit, ușița grilajului metalic. La un anume strigăt al lui, vasul s-a desprins lent de ponton, cu lumini putine și micșorate, fără să mai dea cu sirena semnalul de plecare - două țiuțuri scurte și una lungă -, și a pornit-o neauzit în contra curentului.

Ne pricepând nimic din bolboroseala în dodii a marinarului, Flavian s-a îndreptat spre puntea de la clasa întâia, din prova, unde îi făcuse o deosebită plăcere să stea, și în zori, la venire. Fără ca situația să-i deranjeze, în calea sa n-a întâlnit nici urmă de pasageri.

- Ce țî-e și cu aștia! Ne mai fiind atâția de mulți, ca la cursele precedente, din cauza răcorii și a curentului de-afară, au intrat la adăpost în saloane! - și-a spus el, incredințat că așa trebuie să fie și în altminteri, cu toate că de acolo nu-i prea răzbea la urechi răsunetul nici unui grup, cum ar fi fost firesc.

- Te pomenești, că după atâta distracție, oboști, s-au pus pe dormit cu toții?! - s-a întrebat și s-a mirat el în timp ce urca pe scara de lângă cabina de comandă.

În momentul în care a pășit pe coverta din fața acesteia, s-a convins dintr-o fulgere că situația lua o întorsătură neașteptată. Un val de căldură i-a urcat în trup. Apăsarea salbatică a suferinței și a deznădejdii i s-a spulberat din inimă. Chipul i s-a iluminat și destins. Nu-și credea ochilor! Pe una din canapelele albe motăia singură, ca o pasăre zgribulită, Aurelia. Simțindu-i prezența, copia a tresărit și și-a înălțat privirea. I-a zămbit intimidată și a început să freamețe de bucurie din tot corpul, ne ridicându-se de jos și ne scotând un cuvânt. Aceeași bucurie năvalnică a regășirii, o împărtășea cu mare emoție și el. Abia stăpânindu-se să nu izbucnească în lacrimi, felita trăgea vinovată, pe furis, cu coada ochiului spre cabina de comandă. Surprinzându-i gestul, nedumerit, Flavian și-a întors capul și s-a uitat într-acolo.

Prin lumina gălbui-verzuie, încetoșată, din interiorul cabinei, auzea celei din tunel, așezați umăr la umăr pe bancheta din spațiile timonei cât roata carului, căpitanul Verman, cărmăciul, Algerianca, gătită și sulemenită la ambele capete, împreună cu cei doi servitori ai săi. Omul mare cât pământul și Căpătâna seacă se amuzau, hlizindu-se cu gurile până la urechi și arătând spre ei.

Flavian a simțit atunci, că în cap toate i se răstoarnă alandala și intră la loc în devălmașie. Nimic nu i se arăta a mai fi aievea, ci mai mult decât un simplu vis, o plăsmuire nesfârșită care-l purta pe tărâmurile neatinse vreedată de cineva și-și strecura în suflul ispită unui timp fără de început și fără de sfârșit.

Hans Eckart Schlandt, organist al Bisericii Negre:

„Sunetul orgii amintește de eternitate, te purifică și îți dă idei înălțătoare“

– Sunetele orgii din Biserica Neagră îmi sunt cunoscute din perioada copilăriei, atunci când, cu prilejul unei excursii, am avut privilegiul de a auzi pentru câteva minute sfârșitul unei piese, pentru ca mai apoi să ascult acasă aproape la nesfârșit caseta pe care o achiziționasem de la cochetul magazin de suveniruri. Acum, vă declar cu sinceritate că rămăsesem mut de uimire încă de atunci în fața sunetelor acestui instrument magnific. Prima întrebare va fi dar una dificilă prin chiar puerilitatea ei: de unde vine misterul / inefabilul acestui instrument?

– Această orgă construită de Carol August Buchholz din Berlin, între anii 1836-1839 își are locul în cea mai mare biserică între Viena și Istanbul și a fost gândită raportându-se la aceste dimensiuni. În Biserica Neagră au mai existat de-a lungul secolelor instrumente renumite, lăuate la vremea lor de vizitatorii de seamă, începând cu secolul XV. După devastatorul incendiu din 1689, Biserica Marienkirche a căpătat numele de Biserica Neagră. Din resturile orgii distruse de incendiu s-a confecționat o orgă provizorie care totuși a slujit timp de 150 de ani, cât timp biserica a fost treptat refăcută.

Începând din anii 1830 s-au făcut diverse restructurări: podeaua de piatră a fost înlocuită cu scândură, galeriile alifal amenajate, un altar neogotic și perla bisericii: noua orgă înmagazinată.

Comunitatea a contactat renumitul constructor berlinez Buchholz acceptând toate condițiile puse de acesta, răspândindu-i munca cu generozitate. Materialele pentru construcția orgii au fost de cea mai bună calitate. Buchholz a avut ajutorare (cafe) care ulterior au construit în Transilvania orgi foarte bune, funcționale și astucii. Toate tuburile au fost adaptate astucii Bisericii de mână de maestru, iar ce nu se potrivea n-a fost livrat. Se vede deci superioritatea meșteșugului față de un instrument livrat de fabrică. Acustica ideală a bisericii a fost „exploatăată“ la maximum. Și când te gândești ce anevoios a fost transportul orgii de la Berlin via Regensburg, pe Dunăre, până la Porțile de Fier, iar după aceea cu carul pe drumuri desfundate până la Brașov.

Orga funcționează după sistemul mecanic: pârghi și alte elemente din lemn lucrate cu o uimitoare precizie, dovadă fiind funcționarea impecabilă după 175 de ani. În tot acest timp au fost angajați „pe viață“ organști, care în medie au activat între 30 și 40 de ani, considerând acest post ca un apogeu al carierei lor, părăsindu-l numai în caz de boală gravă sau moarte. Aceștia au avut grijă ca dintre toate - comora să fie bine întreținută și păstrată. Deci organștii, majoritatea aduși din Germania, au condus și corul bisericii și au predat la Liceul Honterus (fondat în 1544). Artă organică și învățământul au fost comparabile cu

școlile din Apus. Misterul sunetului de orgă nelipsit din liturgia apuseană dă fiori enoriașilor, poate cu atât mai mult enoriașilor ortodocși, care mai vin la slujbele unei alte confesiuni sau la câte un concert de orgă unde se cântă muzică de cea mai bună calitate. Din fericire, în ultimii ani, s-au restaurat și reparat o serie de orgi. Mai mult, există destui organști care să cânte la aceste instrumente. Sunetul orgii amintește de eternitate, te purifică și îți dă idei înălțătoare. Dar nici orga nu a fost scutită de muzica nepotrivită. Aici este locul interpretului de a-și educa ascultătorii. Dacă vrei să exprimi bucuria de viață sau profunzimea unei rugăciuni, orga este în stare să le satisfacă pe amândouă.

– Se spune că atunci când orga cântă, îngerii cântă și ei. Există între muzica de orgă și experiența individual-duhovnicească un raport de necesitate?

– Efectul sonorității de orgă a fost de secole recunoscut, impactul fiind sigur. Impunătorul instrument – „regina instrumentelor“ – nu este egalat de niciun alt instrument. Organștii de biserică sunt mai aproape de Dumnezeu și de îngeri. Ei fac muzică „Soli Deo Gloria“. De cele mai multe ori nu sunt văzuți, dar a lor prezență este profund simțită, confirmând credința. În timpul slujbei religioase și la ieșirea din biserică sufletul sensibilizat primește mai intens cuvântul divin, datorită orgii. Combinațiile dintre voce, instrumente și orgă în celebrele oratorii sau concerte aduc în biserică și oameni care din păcate s-au îndepărtat de biserică. Dar caracterul sacru al muzicii le-a înlesnit drumul către religiozitate. Desigur, rămân și alte drumuri anevoioase de a ajunge la credință.

– Familia organștilor echivalează cu un club select. Dacă nu mă înșel, ați fost primul absolvent al Secției de orgă din cadrul Conservatorului din București. Timp de peste patruzeci de ani ați fost organștii Bisericii Negre. Ați studiat cu profesorul Victor Bikerich iar acum ați lăsat locul fiului dumneavoastră, domnului Steffen Markus Schlandt. Vorbiți-ne puțin despre această continuitate-tradiție ce se leagă bănuiesc și de autoritatea interpretării.

– Familia organștilor a crescut în ultimele decenii. De unde până în 1989 exista doar Catedra de orgă la București, acum există la unele licee de muzică elevii la orgă și facultăți precum cele din Cluj, Timișoara, București; chiar în Brașov am condus o clasă de orgă. Nu am fost primul absolvent al clasei prof. Helmut Plattner. Lidia Sumneviici a fost prima absolventă în 1959 și din anul 1973 a preluat cu succes clasa de orgă, actualmente titular fiind Dan Racoveanu. În ceea ce mă privește sunt de 50 de ani organștii la Biserica Neagră împreună cu fiul meu Steffen care a venit în anul 2004 în acest post. Datorită concertelor din lunile de vară și al prezentării orgii pentru grupuri programate, conducerea Bisericii a fost generoasă, păstrând doi organști. Bineînțeles, noi cântăm și la slujbele bisericilor evanghelice din Brașov. Tatăl meu, Walter Schlandt, pianist concertist m-a îndrumat către profesorul Bikerich și eu am călcat pe urmele clar „vizibile“, Bikerich având școala germană și fiind de o cultură universală uluitoare. Ani de zile m-a pregătit să devin urmașul dumnealui și aceasta într-o perioadă de ateism feroce, unde la terminarea clasei de orgă, în 1962, prieteni buni m-au sfătuit „Nu

cumva să te încui în Biserică“ – n-am ținut cont! Pe lângă orgă, am preluat în anul 1965 și corul Bisericii Negre care a întinerit vizibil. Oamenii, văzând un dirijor tânăr (aveam 25 de ani), au prins curaj și în scurt timp am reluat concertele vocal-simfonice, lucrând cu teama de a nu fi din nou interziși. N-am făcut niciun anunț în presă, doar pe o tablă neagră, în curtea Bisericii, am scris cu cretă titlul lucrării, ziua și ora. Cu capul astfel plecat am reușit să cântăm ce ne-am propus.

Deci și în muzica corală și în cea de orgă am continuat cu respect și entuziasm drumul tras de înaintașii mei la Biserica Neagră: Rudolf Lassel și Victor Bikerich – am preluat de la al doilea dragostea neîmuritată pentru J.S. Bach. Bineînțeles, m-am interesat de noile tendințe interpretative, participând la diferite masterclasses în Germania și Austria (cor și orgă) dar cel mai mult am învățat singur, schimbând piesele de orgă în funcție de aniversările compozitorilor (naștere, deces). Astfel, concertele de vară au avut schimbări de repertoriu semnificative. Procurarea partiturilor, aranjamentelor, transcrierilor a fost uneori dificilă dar a meritat. Din 1974 am început interpretarea integrală a lucrărilor de orgă scrise de titanul J.S. Bach. În fiecare an sunt sărbătorii compozitori aflați la jubileu. Colegii organști m-au întrebat la început de an: ce compozitori se află la jubileu. Anul acesta, 2015, se sărbătorește Nikolaus Bruhns, Cesar Franck, Jean Sibelius, Frank Martin, Alexander Glazunov ș.a.m.d. În cele 35 de concerte de vară nu se repetă decât foarte rar o piesă. Astfel, în anul 2014 s-au interpretat lucrări a peste 40 de compozitori diferiți. Dar fiecare concert conține cel puțin o piesă legată de coralul evanghelic sau de coralul gregorian. Concertele se desfășoară într-un cadru liturgic cu citire din biblie și rugăciune. De-a lungul anilor am omagiat compozitori ca J.S. Bach, Dietrich Buxtehude, Franz Liszt, Felix Mendelssohn Bartholdy, W.A. Mozart, Ph. E. Bach, Joseph Gabriel Rheinberger, Olivier Messiaen, Max Reger, Sigfried Karg Eler, Johann Nepomuk David, Paul Hindemith ș.a.

– Aș vrea să știți că, din păcate, muzica dumneavoastră ajunge foarte greu la urechea melomanilor. E drept că întreaga societate e din ce în ce mai abrutată însă înregistrările cu muzică de orgă sunt aproape inexistente în România. E oare un război pierdut? Pe de altă parte, există în afara turiștilor un public constant al concertelor de orgă în Brașov?

– Într-adevăr, am puține imprimări față de multimea de concerte pe care le dau, majoritatea la Biserica Neagră. Este și din vina mea că nu m-am oferit pentru imprimări, din modestie sau comoditate. Din 35 de concerte pe stagione s-ar putea imprima și folosi jumătate din piese... Se vede că și fiul meu Steffen nu pune prea mare valoare pe imprimări.

În ceea ce privește publicul brașovean mai avem de așteptat, în ciuda meselor de oameni prezente la concertele de vară. Media la aceste concerte a fost de 220 de persoane în 2014, majoritatea constituind turiști din țară sau străinătate.

O extindere frumoasă a concertelor de orgă o constituie festivalul „Musica barcănsă“ din Țara Bârsei, tot în lunile de vară. În localitățile din Țara Bârsei s-au re-

novat mai multe orgi care sunt funcționale și cu public asemănător cu cel al Bisericii Negre. Alt festival brașovean este „Musica coronensis“.

– Sunt convins că de multe ori o interpretare potrivită îți deschide noi perspective. Dacă binevoiti, vă rog numiți trei mari interpreți ai lucrărilor de orgă semnate de J.S. Bach și punctați ce anume îi individualizează.

– Este foarte dificil să numești numai trei interpreți ideali pentru muzica lui J.S. Bach, sunt infinit mai mulți. Fiecare generație are alte gusturi care în cursul unei vieți se schimbă. O greșeală după mine este virtuozitatea excesivă, neținându-se cont de acustica bisericii. Nu mai trebuie să subliniez faptul că muzica de orgă sună cel mai bine în lăcașul sfânt și mai puțin în sala de concert. Există organști care preferă să cânte din Bach toccatele, preludiile și fugile, ocolind majoritatea lucrărilor cu caracter religios, anume preludiile de coral (aproximativ 150 din catalogul BWV). În altă ordine de idei, nu se știe dacă ne-ar plăcea să-l ascultăm pe Bach însuși sau dacă „interpretările“ noastre ar fi pe placul marelui Bach! Sunt mulți organști cu o tehnică impecabilă, mult mai puțini cu interpretări însuflețite care să fascineze, transmită emoție artistică, așa încât muzica lui Bach să fie de o actualitate coplesitoare. Instrumentele ideale pentru Bach sunt orgile Silbermann.

– Vă rog să ne vorbiți puțin despre rezistența prin muzică înainte de 1989. Muzica de orgă e în fond religioasă...

– Până în 1989 organștii din Biserica Neagră lucrau aproape clandestin. Nu se admitea nicio publicitate, exista o singură clasă de orgă în țară. Repertoriul predat la conservator nu cuprindea corale. Studentul termina „organștii concertist“. Textele religioase ale coralelor erau ignorate și de exemplu s-a dat titlul de coral frigian, coral dorian sau BWV... același lucru întâmplându-se și cu compozitori francezi precum O. Messiaen sau Jehan Alain. Din fericire, la Biserica Neagră ca o excepție, s-au putut da concerte din anul 1953 fără afiș dar cu un public chiar mai numeros față de cel actual.

– Orga Bisericii Negre s-a transformat de-a lungul timpului ea însăși într-o instituție. Știu că din punct de vedere tehnic trebuie întreprinse mai multe operațiuni. Cum vedeți viitorul?

– În Brașov au existat de-a lungul secolelor maștrii care construiau și reparau instrumentele; artă moștenită din tată în fiu, ca de exemplu familia Prouse sau Einschenk. Actualmente există în localitatea Hărman de lângă Brașov o firmă excelentă care a reparat majoritatea orgilor din Țara Bârsei. Acolo se poate învăța construcția de orgi dar și tâmplăria la un nivel înalt. Din încasările concertelor de orgă de la Biserica Neagră am contribuit de-a lungul anilor la renovarea și întreținerea orgilor, punându-le în valoare prin prezentări sau concerte.

– Multumindu-vă pentru deosebita amabilitate de a ne fi dăruit din timpul atât de prețios, aș încheia cu o întrebare apărută retorică: ce legătură are muzica de orgă cu „scena vieții“?

– Pentru o mare parte din populație muzica de orgă reprezintă o valoare artistică muzeistică fără legătură cu scena vieții. Datorită atracției pentru cultura apuseană, suferite credincioșilor află o lărgire binevenită, ca atare și numărul iubitorilor muzicii de orgă din România este în creștere.

Așa cum bisericile sau mănăstirile în Evul Mediu erau o prioritate pentru oamenii dintr-o localitate, asemenea este și inventarul sacru: altar, cristelniță, fresce etc. Orga era și rămâne un obiect inestimabil, de prim rang. Lucrările compuse pentru acest instrument fac parte din patrimoniul artistic al omenirii și al localității, indiferent de confesiunea locuitorilor.

Interviu realizat de Marius MANTA

Luna august a acestui an a fost poate cea mai frumoasă perioadă de timp trăită vreodată în orașul meu, în Bacău. L-am redescoperit cu această ocazie ca pe un oraș cu un alt potențial, proaspăt, cu un aer occidental și boem. Păcat că totul a durat doar șaisprezece zile, pe timpul Festivalului Theaterstock (1-16 august). Când, pur și simplu, nu-mi mai recunoșteam concitadinii. Îi vedeam seară de seară prin centru și prin alte locuri unde erau spectacole de stradă, concerte, cu o mină destinată, cu figuri deschise, amabile, surzătoare, curioși, dornici să participe la evenimente, bucuroși că au acest prilej de a ieși din casă. Tot în acea perioadă s-a întâmplat să am programare pentru niște tratamente la o clinică, unde mergeam în fiecare dimineață. Ei bine, și acolo una dintre asistente mă tot ruga să-i recomand spectacole din programul Theaterstock-ului, iar o alta îmi spunea ce superîncântați veneau acasă, târziu, în noapte, cei doi fii ai ei, liceenii și voluntarii în festival, care-i povesteau, cu lux de amănunte, ce văzuseră în ziua trecută. Se petrecea un adevărat fenomen, așadar. Și taximetriștii îmi relatau cum transportă oameni veniți din împrejurimile Bacăului, dar și din alte orașe, din Iași, Piatra Neamț, Roman, Suceava, Galați, Onești, Moinești și altele, care voiau să fie prezenți la frumoasa sărbătoare a artelor. Iar unii chiar s-au instalat în Bacău pentru două săptămâni, ca să vadă cât mai multe spectacole. A fost un plerăinaj, s-a produs ceea ce se numește turism cultural, iar Bacăul a fost un veritabil centru cultural în toilul verii, lucru la care nu se aștepta nimeni, pentru că era vacanță, era timpul concediilor. Și, lucru într-adevăr de mirare, am văzut săli pline în toate spațiile (multiple, răspândite în tot orașul) unde se desfășurau evenimente. Theaterstock a fost cu adevărat un festival pentru public, dăruindu-i un festin artistic. O masă îmbelsugată (un banchet, în sens spiritual) unde fiecare găsea, potrivit gustului, preferințelor, ceea ce voia, ce-l interesa. Mare diversitate, așadar, și un fertil eclectism, asta a fost oferta foarte generoasă a primului festival de acest gen din Bacău. Echipa Ancăi Sigartău, noua directoare a Teatrului Municipal Bacovia (organizator al festivalului, în parteneriat cu Primăria, Consiliul Local, cu sprijinul investitorilor locali și naționali) a funcționat foarte bine, izbutind să-și atingă o mare parte din scopuri. Desigur, nu toate au mers perfect, au mai fost și poticniri, inevitabile la o manifestare de o asemenea amploare, aflată la o primă ediție, când lucrurile încă se tatonează. Dar să aduci 38 de companii teatrale românești, 19 companii internaționale (din Franța, Spania, Belgia, Marea Britanie, Canada, Cehia, Italia, Germania, Rusia, Israel etc.), 1600 de artiști, ca să dau doar câteva cifre, e absolut impresionant. Anca Sigartău, o micuță (și simpatică) bombă de energie, (care în festival a jucat în câteva spectacole, a cântat și s-a prezentat în ipostază de regizoare cu premiera Teatrului Bacovia „Îmblânzirea scorpiei” de W. Shakespeare, într-o viziune personală, modernă, acidă, a demonstrat că dictonul antic potrivit căruia soarta îi ajută pe cei îndrăzneți e mereu valabil.

Carmen MIHALACHE

La Theaterstock, mi-am redescoperit orașul și oamenii lui

• Maria de Buenos Aires

O scorie neîmblânzită

Cu o ploaie de confetti a început spectacolul cu „Îmblânzirea scorpiei”, premiera Teatrului Bacovia, și cu Eliza Noemi Judeu în rol de mesager al bucuriei de a ieși din timpul diurn al rutinei, din anosta repetiție cotidiană a strictelor trebuințe, dar și de regizor al unui exercițiu de „work in progress”, de teatru în teatru, cum este noua versiune a „Îmblânzirii scorpiei”, semnată de Anca Sigartău. Eliza ne-a deschis ușa fermecată spre altceva. Spre o poveste scrisă de Shakespeare, pe la anul 1593, jucată de nenumărate ori prin toate teatrele lumii, după care s-au făcut și filme, și seriale TV, spusă acum, pe scena băcăuană, într-un fel personal, proaspăt, îndrăzneț de Anca Sigartău, care și-a asumat direcția de scenă a unui spectacol ce pare mai curând o creație colectivă. Pentru că este un fel de joc și de joacă în care găsești mai de toate, cam tot ce se poartă în teatru la ora actuală, fiecare

• Îmblânzirea scorpiei

interpret venind cu ceva a lui, creându-și un moment de recital. Scena se prelungește în sală, unde sunt amplasate mici lampioane, și pe unde au loc intrări, întâlniri, ieșiri ale personajelor, în mijlocul publicului, carevasăzică, devenit și el, astfel, participant. Decorul este foarte actual, niște pereți cu graffiti, personajele fiind îmbrăcate cu tricouri inscripționate, colanți, șorturi, salvari, jeansi, în fine, cu o vestimentație trendy, la zi, așa cum toată piesa, de altfel, este updatată, spectatorii fiind surprinși la vederea unei scorpiei... neîmblânzite, într-o variantă feministă a piesei lui Shakespeare. În care Kate (Katherina), interpretată credibil de Ingrid Robu, își conservă personalitatea, identitatea, nu-i așa?, răzbuindu-se pe soțul opresor, pe care-l încapsulează, în final, într-o cutie neagră (după ce fusese ea însăși ținută într-o cușcă transparentă, spre dresură matrimonială). Trimițându-l, probabil, în neant. Kate nu se supune „bărbatului rege”, așadar, și nu-i servește această plachie de predică falsă nici surorii ei, Bianca, pentru că se vede că citește doar, poticnit, în total dezacord, „postulatele” înșirate cu deplină suficiență și antipatică aroganță masculină de către Petrucchio (bun în rol Emil Măndănac). E vorba mai curând de o răzbanare a scorpiei (un gen de femeie modernă, emancipată, cu spirit liber), nicidecum de o capitulare a ei, de o îmblânzire. În forma lui actuală, spectacolul (cu care poți sau nu să fii de acord, ca abordare) nu e rotund, nu e un act estetic finit, cum se zice, are multe neajunsuri, dar este o propunere plauzibilă, e dinamic, colorat, are interpreți dezinvolti, unii chiar hăioși, și o muzică frumoasă. Actorii sunt din mai multe teatre, îi amintesc aici pe Adi Hostiuc (un remarcabil Baptistă), pe Alexandra Pascu (Bianca, sora cea mică, având aceeași genă a răzvrătirii, precum Kate), pe Viorel Baltag, Bogdan Buzdugan, Valentin Braniște, Ștefan Alexiu, Răzvan Bănuț, Răzvan Krem Alexe, Ciprian Cârștiuc, Maria Mădălina Costin (o cadână care ne-a delectat cu un senzual dans din buric), Adina Iftime, Alina Neagu, Simona Nica, Cristian Neacșu, o echipă tânără,

sprintară, cu poftă de joc. Ceea ce nu e de ici de colo. Dimpotrivă, e ceva bun, aplaudat ca atare de sala arhiplină a teatrului.

„Festivalul a adus bucurie și a descătușat energii”

Peste șaiszeci de evenimente (orașul, împânzit de afișe, era sub plăcutul asediu al artei), spectacole, concerte, recitaluri, artă stradală, conferințe, expoziții s-au desfășurat în cele două săli ale teatrului, la Teatrul de vară „Radu Beligan”, la Centrul de Cultură „George Apostu”, în pub-uri, la Centrul de Afaceri și Expoziții „Mircea Cancicov”. Au fost spectacole de o mare diversitate, pentru gusturile cele mai diferite, spectacole de teatru clasic, modern, contemporan, de teatru documentar, teatru dans, cu o multitudine de creatori, de viziuni, stiluri. Nu am cum să le înșir pe toate în cuprinsul unui articol, dar vreau spun că la Bacău au fost prezente multe din teatrele noastre naționale, din cele de stat, și foarte multe companii independente. De altminteri, secțiunea teatrului independent a fost cea mai generos reprezentată în Festival, constituind și o miză importantă a acestuia. Astfel că, alături de regizori consacrați, ca Silviu Purcărete, Mihai Măniuțiu, Alexander Hausvater, Alexandru Dabija, publicul a putut vedea și spectacole aparținând unor tineri și talentați regizori cum sunt Cristi Juncu, Horia Suru, Alexandru Măzgăreanu, Marius Gilea, dar și Andreea Gavrilu, Andrei și Andreea Grosu, Mariana Cămărășan, Radu Iacoban, Lia Bugnar, Leta Popescu, Doina Antohi etc.

Cel mai mare regret al meu din acest festival al artelor, cu atâtea oferte tentante a fost că nu am darul ubicuității. Astfel că, inevitabil, alegând unele spectacole, am pierdut altele. Dar asta se întâmplă la orice festival de o asemenea amploare, așa că m-am consolatat, neavând încotro.

Am să închei spunând că directoratul Ancăi Sigartău a început sub bune auspicii (ea a preluat, din mers, cum se zice, Gala STAR, a recitalurilor dramatice, marcând, în mod onorabil, a zecea ediție), acest festival internațional (pluri-, inter-, și transdisciplinar, cum scrie la program) dând măsura unei energii ieșite din comun, a unei ambiții pozitive de a mișca lucrurile din loc, de a le scoate din inerție, dinamizându-le. Când spun asta mă gândesc, desigur, la teatrul băcăuan, unul de linia a doua, care are nevoie de un intens tratament de rejuvenare, de împropăștare. Că sunt și unii din teatru care se tem de ce va urma, nu e de mirare, așa cum nu au lipsit clevețitorii de pe margine și la Theaterstock. Genul inapt de bucurie, încauț și împaiat. Cert este că așteptările sunt altele acum la Bacău, că stacheta s-a ridicat mult (după un festival care a adus bucurie și a descătușat energii, după cum bine a spus Anca Sigartău), că există termeni de comparație și că exigentele au crescut. Băcăuanii vor să vadă spectacole de valoare pe scena teatrului lor și mai vor să se bucure, în continuare, de Theaterstock (a cărui identitate se cere mai precis definită), pentru că le-a plăcut ce s-a întâmplat în această vară în orașul lor. Devenit mai deștept, mai treaz în dorința de frumos, mai conectat la fenomenul creativității din zona artistică.

Instituțional, Bacăul are două accente strict culturale: George Bacovia și Nicu Enea, dacă luăm în seamă harta turistică a municipiului. Casele memoriale ale celor doi, inaugurate la distanță de un an (1971, respectiv 1970), au – grație firii luptătoare a soțiilor acestora și generozității lor – coordonatele unor așezăminte de cultură exemplare. (În plan secund ar trebui ghicită prezența altor simboluri băcăuane: Ion Luca, dar și „inristatului” Vasile Alecsandri.) Când pentru George Bacovia s-a înfăptuit mai mult decât necesarul menținerii unui standard vital, ne-am simțit datori să titrăm publicistic „Anul Bacovia”, fără ca impulsul să fie unul cifric. Așa am avut parte de mai mulți „ani Bacovia” (șirul lor dă, Doamne, să continue!), nu și de măcar un „An Nicu Enea”. Putea fi considerat astfel 1965, când Bacăul i-a organizat o retrospectivă cu 128 de lucrări, la un lustru de la moartea artistului, sau 1978, cu o expoziție similară. Centenarul din 1997 a fost la înălțimea evenimentului, cu trei expoziții (una fotodocumentară, alta de desene și ultima, o retrospectivă), o carte („Nicu Enea – radiografia unui destin artistic”, de Doru Kalmuski) – în zilele de 8 și 9 mai – și un moment special organizat în chiar ziua centenarului (29 mai, după monografia lui Grigore V. Coban – 1979; de fapt, 28), la Școala Normală din Bacău, unde a fost profesor de desen și caligrafie între 1923 și 1925. Revista „Ateneu” i-a consacrat o bună parte din paginile numărului pe aprilie, ca și „Sinteze”-le „Deșteptării”.

Anul 2015 a întrecut însă în amploare și profunzime toate gesturile de până acum, dedicate artistului băcăuan. Un moment aproape administrativ – redeschiderea Muzeului de Artă din Bacău, după aproape trei ani (decembrie 2012 – septembrie 2015) de numeroase lucrări exterioare profilului, dar și interioare, de conținut – s-a preschimbă într-un eveniment de cea mai aleasă calitate. Punctul de plecare se află în Proiectul „Nicu Enea – 55” (autor, Viorel Savin), conceput în 2013, declanșat în 2014 și finalizat pe 16 sept. 2015, în ziua când s-au împlinit 55 de ani de la trecerea în eternitate a pictorului.

Să le luăm pe rând.

Pe 28 mai, la Valea-Arini – satul natal al lui Nicu Enea –, din comuna Măgurești, a fost dezvelit un bust al artistului și a fost lansată prima lucrare dedicată familiei de pictori Enea. Sculptura, dăruită, se pare, de Neculai Enea (1926-2008) – nepotul artistului – comunei natale, a așteptat cuminte, multă vreme, momentul punerii în valoare. Același Neculai Enea a așezat, cu ani în urmă,

Ioan DĂNILĂ

Anul Nicu Enea

• Nicu Enea – Pe malul Bistriței

în curtea Casei Memoriale din Bacău, un alt bust, înfățișându-l pe unchiul său în floarea vârstei.

Volumul lansat la Măgurești – „Pictorul Nicu Enea (viața alcătuită din scrisori, articole și poze)” – a beneficiat de sprijinul financiar al Primăriei și Consiliului Local ale comunei. Viorel Savin a ales o variantă inedită de a-și conduce personajul pe căile imprevizibile ale vieții: tabelul cronologic este ilustrat cu un documentar Nicu Enea: scrisori (cele mai multe către/de la Elvira, soția sa), memorii, corespondență oficială, adnotări etc. Partea a IV-a este consacrată „Întâmpinărilor”, cu o sumă a cronicilor apărute de-a lungul vremii, din 1928, până la memoriile profesorului Constantin Zavate, tipărite în 2015. Secțiunea este ilustrată cu lucrări de grafică ale pictorului, mai puțin cunoscute. Este, pentru cititor, un bun prilej de a-și forma o imagine elocventă despre harul și valoarea recunoscută a operei artistului băcăuan. Ultimul capitol tratează despre funcțiile și cerințele Casei-Muzeu „Nicu Enea” din Bacău (Viorel Savin a fost custode al acesteia). O *tabula gratulatoria* de pe clapa a II-a menționează persoanele și instituțiile care l-au sprijinit, între care și Complexul Muzeal „Iulian Antonescu”, Biblioteca Județeană „C. Sturdza”, Universitatea „Vasile Alecsandri” (Facultatea de Litere).

A venit rândul Muzeului de Artă Bacău să intre în scenă, pe 16 septembrie. Într-o

ambianță înnoită, sala de la parterul clădirii a etalat 118 lucrări ale premianților de la „Salioanele Moldovei” (o mare parte, din Republica Moldova), iar în hol, grafică și sculptură de George Apostu.

La etaj, în anticamera sălii mari, o miniexpoziție cu 28 de lucrări semnate de „Pictori băcăuani contemporani cu

Nicu Enea”: Dimitrie Berea (1908, Bacău – 1975, Paris), lucrări ale premianților de la „Salioanele Moldovei” (o mare parte, din Republica Moldova), iar în hol, grafică și sculptură de George Apostu. La etaj, în anticamera sălii mari, o miniexpoziție cu 28 de lucrări semnate de „Pictori băcăuani contemporani cu

• Nicu Enea – Elvira

Deschidem sala mare și înregistrăm apogeul bucuriei estetice: ne întâmpină 123 de tablouri semnate de Nicu Enea, în registre, tematici și stiluri variate și unitare totodată. Dintre cele 496 de lucrări ale artistului băcăuan aflate în depozitele Muzeului de Artă (177 de pictură și 319 de grafică), cele mai multe (349) provin din donații, ultimele două datorate Nataliei Pasăre, nepoata artistului. O parte dintre tablouri au fost puse la dispoziția Muzeului, până în septembrie 2016, de colecționarul băcăuan Octavian Olaru. Un film documentar, o slujbă de pomenire la mormântul din Cimitirul Central și alta la Biserica „Sfinții Voievozi Mihail și Gavriil” din Cartierul C.F.R., pictată în 1937-1938 de Nicu Enea, au rotunjit un ciclu de acțiuni memorabile.

Editorial („Ateneu scriitorilor”), Proiectul „Nicu Enea – 55” a cuprins mai întâi albumul monografic „Nicu Enea”, de Viorel Savin, care împreună cu documentarul din epistole, cronici și fotografii întregeste imaginea unui artist caracterizat de „adâncime și credință” (Victor Ion Popa, 1933). Partea I, „Nicu Enea și posteritatea sa circumspectă”, este o incursiune în viața viitorului pictor cu necesare „Căutări” în a identifica „Omul și artistul”, dar și „Trecutul interzis” (pp. 1-74). Viorel Savin nu e niciodată departe de subiectul studiului. Îl admirăm când își apără vechiul prieten („A îndurat ca trecutu-i prăvălit funest peste prezent să-i fie amputat”) și îi primim actul terapeutic: „Dacă vom reuși să ne eliberăm de prejudecăți, ne vom mândri din nou cu Nicu Enea”. De altfel, personajele sale din piesa „Bătrâna și hotul” – atașată într-un DVD de la TVR, pe coperta a III-a a albumului – pledează pentru aceeași cauză. A doua lucrare, „Arțiști plastici băcăuani în colecțiile Muzeului de Artă”, deschide o serie de câte 12 pictori cu care ne va răsplăti anual instituția. În ediția 2015, Dionis Pușcuță (coordonator imagine) și Marcela Gavrilă (texte) i-au inclus pe Nicolae Vermont, Nicu Enea, Ștefan Constantinescu, George Zlotescu, Dimitrie Berea, Laurențiu Stan, Ion Diaconescu, Constantin Berdilă, Ilie Boca, Gheorghe Velea, Ioan Burdujoc și Salomia Velea.

Proiectul – o reușită deplină – a fost finanțat de Consiliul Județean (președinte, Dragoș Benea, prezent la manifestări), prin Complexul Muzeal „Iulian Antonescu” (manager, Mariana Popa). E o dovadă că Bacăul știe să-și scoată în evidență valorile culturale de azi, dar mai ales de ieri, spre binele generațiilor de mâine.

**Tincuța
HORONCEANU
BERNEVIC**

Zimmer frei

Se apropie seara și Sibiu, orașul în care se desfășoară Festivalul, e în plină forfotă. Hotelurile luminoase sunt pline, nicio cameră liberă. Noi suntem oboșiți și, după o zi de mers în mașină, pe o căldură sufocantă, nu dorim altceva decât un duș și un pat curat!

Ne pare rău, tocmai am dat ultima cameră!

Ne pare rău, nu vă putem ajuta!

Ne pare rău!
E aproape noapte și sibienilor le pare rău că sunt transpirată, și oboșită, și un pic iritată. Și n-avem unde dormi. Urcăm în mașină și încercăm să ieșim din oraș, poate vom găsi o pensiune prin apropiere. Pe o străduță lăturnică zăresc cu greu anutul *Zimmer frei*, care bănuiesc că înseamnă cazare.

Sunăm la poarta ca de cetate și ne răspunde amabil un bătrânel serios, trecut binisor de șaptezeci. Ne ghidează să parcăm mașina în curtea strămtă. Are camere la dispoziție, și mai scumpe, și mai ieftine. O luăm pe cea mai mare de la etaj, cu o baie imensă, cu pături moi și pufoase. Geamul dă spre o curte interioară și are vedere deasupra unei copertine de viță de vie care arată ca o mare verde, foșnitoare.

Vrea un act de identitate. Ne urează odihnă plăcută și se oferă, în prețul camerei, să ne dea o cafea, dimineața.

Insomniacă, în zorii zilei mă strecor ușor din pat și ies pe hol. Bat la o ușă albă, înaltă, unde intuiesc că ar fi bucătăria. Gazda mea mă poartă înăuntru, iau loc la o masă albă, pe un scaun alb, și-i zâmbesc.

Bătrânelul este foarte încântat că am acceptat invitația la cafea. Pijama mea în care am rămas îmbrăcată poate fi luată drept ținută de zi. Este perfectă și pentru alergare! Domnul Johann mă asigură că face imediat cafeaua.

Mă așteptam să văd o cană de filtru, cu cafea pentru toată lumea, la grămadă, pentru că mai erau și alte persoane cazate, în schimb bătrânelul măsoară o ceșcuță de apă într-un ibric de aramă, parcă furat

dintr-o poveste, și-mi face, în timp ce conversează cu mine, o cafea bună și aromată. Apoi, vreme de jumătate de oră, stăm la povești, și bătrânelul își dă sfaturi de viață, care mi-ar prinde bine cândva, pentru că el e plin de învățăminte. Vorbește greu românește. Dar complimentele se înțeleg repede:

Dumneata ești femeia frumoasă!

Îmi povestește din viața lui cu umor, și-mi dă sfaturi blânde.

Apoi bătrânelul se ridică repede, măsoară iarăși o ceșcuță de apă în ibricul arămu și-mi spune că face o cafea ca să i-o duc domnului. Îi mulțumesc pentru sfaturi, pentru amabilitate, iau ceșcuța cu cafea fierbinte și plec să i-o duc domnului care încă visează. La fereastra deschisă, marea verde de frunze de viță, separă parcă două lumi, una de jos, pământeană, și una de sus, în care după ușile albe, bătrânei care duc saci cu sfaturi bune în spate, te așteaptă la o cafea aromată, ca să te învețe despre cum poți trece mai frumos prin această lume...

Și parcă mi se face dor de tată!

Cornel GALBEN

**Chemarea
Sfântului
Ioan Casian**

N-aș putea spune că am fost un răsfațat al întâmplărilor, dar cum de-a lungul anilor am avut ocazia să poposesc și pe alte meleaguri, am fost pus, bineînțeles, și în fața unor situații aparte, care mi-au rămas în memorie și din șirul cărora desprind, iată, una nu prea îndepărtată.

În 2012, obștea din care făceam parte la acea dată a fost în pelerinaj la mănăstirile din Cipru, prilej fericit pentru a poposi, la Nicosia, și la Biserica „Sfântul Ioan Casian”, citorită în zona veche a orașului. Deși informațiile privind amplasarea ei în labirintul întortocheat de străduțe erau destul de vagi, până la urmă sfântul ne-a călăuzit exact acolo unde trebuie și, din vorbă în vorbă, din om în om, am izbutit să ajungem la poarta incintei ce adăpostea lăcașul, unde am intrat în voie, tul-

burând cu pașii noștri liniștea ce domnea în jur.

Până să ne dumirim dacă-i deschisă ușa bisericii, am și fost întâmpinați de o bătrânică simpatică, scundă și ușor adusă de spate, care, deși reticentă la început, când a aflat că suntem din România și de la Mănăstirea „Sfântul Ioan Casian” a devenit dintr-o dată mult mai amabilă, transformându-se într-un ghid autentic, punându-ne în temă cu istoria ctitoriei, arătându-ne icona sfântului și scoțând din altar scufia pe care acesta a purtat-o, ne-am închinat cu evlavie.

După ce, la rândul-ne, am cântat Troparul sfântului și am dăruit, pentru ctitorie, o iconă a Sfântului Ioan Casian, ghida noastră, sora Evdochia, ne-a bucurat încă o dată la despărțire, povestindu-ne o întâmplare minunată, pe care a trăit-o pe când avea 14 ani.

Aflată singură la teigheaua magazinului tatălui său, s-a trezit într-o dimineață că pe ușa acestuia intră un bătrân mic de statură, cu o barbă lungă și albă, însoțit de o tânără îmbrăcată într-o ținută albă, mai strălucitoare ca lumina soarelui și care plutea ca în înălțimea genunchiului ei, făcând-o să nu-și mai ia ochii de la ea și să rămână mută de uimire.

Această ființă divină, pe care a comparat-o cu un înger, n-a zăbovit prea mult, lăsându-o în compania bătrânelului, cel ce a intrat în vorbă cu ea și a îmbrăbătat-o, spunându-i că peste 3 zile urma să treacă printr-o mare încercare și că, după ce va rămâne singură, să meargă la biserica lui și să aibă grijă de clopote.

Sfioasă, l-a întrebat cine este îngerul care tocmai plecase și cum de plutește, iar bătrânelul i-a explicat că e Maica Domnului și că s-a grăbit să ajungă la niște bolnavi ce-i ceruseră ajutorul. I-a explicat apoi că biserica lui e cea din apropiere, la care merge duminică, împreună cu părinții, și că o așteaptă să-i fie clopotar.

Copil fiind, n-a dat prea mare importanță vorbelor bătrânelului, fiind mai mult cu gândul la Maica Domnului, care a vrăjit-o cu strălucirea striaei ei și cu ușurința cu care plutea deasupra pământului. La timpul sorocit a rămas însă, într-adevăr, singură și fără adăpost, pentru că un incendiu devastator a distrus nu numai gospodăria părinților, dar a lăsat-o și orfană.

Neștiind încotro s-o apuce, după câteva zile de peregrinare pe la rude mai îndepărtate și-a găsit refugiu la Biserica „Sfântul Ioan Casian”, tocmai rămasă fără clopotar, și deși până atunci nicio femeie nu mai îndeplinea o asemenea misiune, a reușit să se ocupe 65 de ani de clopote și de biseră, fiind slujitoare devotată a Sfântului Ioan Casian și a Maicii Domnului, pe care ne-a povățuit să-i iubim ca pe Iisus Hristos și să le urmăm pilda, dându-ne și câteva sfaturi de folos.

Amintiri

Pentru că vacanța de vară s-a terminat de puțin timp, ne-am gândit să adresăm unor prieteni ai revistei „Ateneu” o întrebare/ o provocare: *Ce-ar fi să ne povestiti o întâmplare deosebită sau/și savuroasă, cu un personaj misterios sau/și pitoresc întâlnit într-una din călătoriile dumneavoastră? O întâmplare cu un impact deosebit, cu un personaj care vi s-a părut special și pe care v-ar fi plăcut să-l regăsiți într-un fragment de roman sau într-o secvență dintr-un film.* Au intrat în joc nume importante ale literaturii contemporane, cărora le mulțumim pentru bucuria pe care ne-o fac, împărțându-ne din experiențele lor, care ne poartă prin spații dintre cele mai colorate, cu personaje seducătoare, la granița dintre real și imaginar.

**Anchetă coordonată de
Violeta SAVU**

Dacă Dumnezeu i-a mai dăruit zile, anul acesta va împlini 82 de ani și o veți găsi la aceeași biserică, întâmpinându-vă cu zâmbetul ei enigmatic și cu pilde culese din Sfânta Scriptură, pe care o știe pe de rost.

Minunată, întâmplarea se adaugă nenumăratelor semne pe care Sfântul Ioan Casian, ivit în anul 360, în Dacia Pontică, la 40 de km de Tomis, în „hotarele Casienilor și ținutul Peșterilor”, ni le trimite nu doar nouă, românilor, dar, din păcate, foarte puțin dintre noi îi cunoșc opera și faptele, deși a fost recunoscut ca sfânt încă din viață. Cum de la trecerea întru Domnul a celui ce a fost întemeietorul monahismului din Apusul Europei, prieten și sfătuitor al Sfântului Ioan Gură de Aur, autor al seriei de „Convorbiri duhovnicești”, în 24 de cărți, și al multor vindecări și convertirii se împlinesc 1580 de ani, m-am gândit că e mai nimerită această istorioară, pe care v-o ofer cu toată dragostea.

Ion Tudor IOVIAN

**Ăștia, picații
din cer, eram noi,
poetii!**

Pentru unii dintre poetii veniți la Festivalul Poezia la Iași, din 22-24 iunie, lectura versurilor în fața unor oameni pe care nu-i vezi, nu-i auzi, reedita viziunea unei lumi

absurd-comic-tragice din *Scaunele* lui Eugene Ionesco, în care ființele umane decad din statutul lor existential, se reifică și dispar, apoi, în neant... Spectatorii erau răspândiți prin diverse zone ale orașului după regulile bizare ale camuflajului urban, sau ca în jocul de-a baba-oarba. Îi simțeau prin preajmă respirând, foșnind, dar de văzut, de auzit, nu-i vedeai, nu-i auzeau. (...)

Am fost noi, poezii, teama de ridicol, singurătatea paralizantă, teii toropiți de căldură, Sfântul Duh întrupat poate într-unul din zecile de porumbei din scuaruri și spectatorii de ocazie. Unii dintre spectatori au fost, probabil, aleși de soartă ca să se înfrupte din poezie pentru prima oară în viața lor, cu adevărat, tocmai acum, în zilele festivalului, dintr-un iunie fabulos. Alții păreau picații din întâmplare într-un loc nepotrivit și într-un moment la fel de nepotrivit. După o baie rapidă de poezie, se arătau intrigați, nedumeriți, îmbufnați că li s-a arătat pisica lirică, împotriva voinței lor, ca să nu mai aibă de acum înaintea liniștea de catifea oboșită a după-amiezilor din dulcele târg moldovinesc. Am aflat că au sfârșit, doar câțiva dintre ei, să mulțumească cerului că au ajuns și astfel de vremuri... Că au ajuns, adică, să se afile pentru câteva clipe printre fericiții lumii... Au întrevăzut, atât cât s-a putut, printre imaginile create de omuleții de pe estradă din cuvinte obișnuite, frumuseți despre care nici nu bănuiau că există! Au trăit mirajul transformării cuvintelor de toate zilele, ca la Cana Galileii, într-un fel de vin de împărțasanie... Poate că nu în toți cei care au ascultat, versurile au dat roadă, poate că nu s-au produs, în toți, iluminări, nici deschideri deosebite către alte structuri ale lumii. Și totuși, o emoție nemăiîncercată până atunci, un gând mai altfel, o înțelegere mai bună a propriei existente, nașterea toleranței pentru un alt fel de frumusețe, pentru un alt fel de oameni au fost de ajuns să justifice, în profunzime, Festivalul Poezia la Iași,

din vacanță

ediția 2014. Sper că au înțeles că pe lume există și altceva decât manelele țigănești, emisiuni de tipul «Te pui cu blondele?», telenovele lacrămoase și tableide sîiroind de sînge, moarte și sex!

Dar nu-i pot uita pe bătrâneii cu burtă de turtă dulce, ținută în bretele nemtesti, molfăind covrigi cu susan și miere, ștergându-se de transpirație și emoții funerare, cu batiste uriașe ori direct cu mîneca sacoului de mire. Încă îi mai aud povestind domol, așezați pe bănci cu vopsea dusă, cum de s-au afumat de dimineată cu câte un păhăruț de «- Adio, mamă!» / «- N-avem!» / «- Săniuta!» / «- N-avem!» / «- Un toi de doi ochi albaștri!» / «- N-avem!» / «A-atunci, cruci și dumnezei: Doi pe-o creacă!» / «- Nici de asta n-avem!»... Tequila, nene, ori... valea! Să vă dea Poeziiăștia băutura pe gratis, sărăciilor ce sunteți! Ați fost șefi de cur la mori de vînt și-acum vreți tot bunătații! Luați de astea, genetice, venerice, cu chimicale, fantezii cu raha!».

Păreau resemnați și acum ascultau cu gura căscată, fascinați-nedumeriți-acri-nervoși-într-o prostrație, sau în răscol priapic neașteptat, versuri sursurate pe diverse tonuri de niște cetățeni picați din cer.

Ăștia, picații din cer, eram noi, poeții! Un desant de cetățeni năuci, un fel de ingeri-felceri cu șepci albe trimiși să lipească afișe într-un oraș care se reinventa europeanizându-se. Un desant de diavoli ironici, nădușiți, «botezați», «păstă tot mînjiiți cu smoolă» și cu polen de floare de tei aurifer, cu mobilele și drijbele poetice pornite. *Naiba știe ce erau, că oameni nu prea păreau să fie, clămpănind despre un asalt al Poeziei asupra lașilor, cu palmele goale, dar... cu imagini, domle, cum să spun io,... Bestiale! De dat ortu popii fără părere de rău!*

Am întâlnit și spectatori sprijiniți în bastoane cu noduri artistic-reumatice. Se vedea că n-aveau niciun chef de viață. Dar de băut și de f...t, da. Se prea poate să fi fugit de acasă

de gura soțiilor prea gureșe și prea stăpâne în acest ireal iunie. Unde? Nu se știe. Așa, în oraș... Poate la una mică cu băietii de cartier... Poate au fugit de prea multă singurătate și frică din garsonierele cu miros de urină, de moarte și păcat.

Au avut totuși noroc. Le-am oferit noi, pe tavă, ca pe Capul Sfîntului Ioan Botezătorul, poezie, sperăm bună... Ar trebui să le-ajungă, ca răscumpărare pentru existența ternă de până atunci, măcar până la salariul următor, sau, după caz, până la următorul ajutor de șomaj, pensie sau următorul Sfîntu Așteaptă...

Și-au amintit de feminitatea lor secretă, de frumusețea primăvăratică a altor vârste și au roșit rușinându-se la auzul unor versuri de dragoste, femeii asudate, cărînd sacose pline cu varză trufașă, cartofi rozalii, papuci de casă, hîrtie igienică, iefînă, din așchii de brad și noduri de cărpă. Unele, mai răsărite, mai citite, cu telenovelele la zi, care etalau andrele de sărmă sau de lemn de bambus, mileuri veșnic neterminate, două pe fată, două pe dos, tu!... se trezeau, la o frîntură de vers mai îndrăzneț, cîrîpind dintr-o dată, îmbrujorate, pe nerăsuflate de la coadă la cap și îndărăt toate istoriile sud-americane cu iubiri romantice, cu bibliografia filmică din tableide cu tot...

Au nimerit în plasa întinsă viclean de poeți, fetișcane tip aspidă, îmbrăcate sumar și agresiv, diavolițe grăbite să nu rateze întâlnirea cu Brad Pitt din Căcaina ori cu Ramon telenovelistul. Ceva supranatural le făcea să se oprescă în plină stradă, ca să asculte poemul întreg sau măcar câte un vers citit mai apăsat sau cu încrîncenare. Pentru unele domnișoare, însă, spre disperarea unor trubaduri postmoderni prezenți la lași, alegerea era de mult făcută: *Căștigător la puncte în duelul cu poezia era, inevitabil, Brad Pitt din Căcaina, sau Ramon din Șorogari!*

S-au lăsat ademeniți de poezie până și copiii care

împingeau cercul de vis al lui Giorgio de Chirico, ca să taie diametral Piața Unirii într-un halou halucinant de periculos. La fel s-a întâmplat cu băietii acneiști și fusiformi, tunși punk, călare pe biciclete sofisticate, încercînd salturi mortale, dar și cu băietandrii cărora le-au mîijit tulele. Deși păreau prinși, parcă pentru totdeauna, de mirajul tabletelor cu n oportunități erotice în exces, nu s-au îndepărtat când poeziile baletau provocator în jur...

N-a fost chiar o minune, dar nici nu e de neglijat faptul că tânăra generație încă mai are *organul poetic* în viață!

Nesperat de ușoară a fost întâlnirea cu aurologii din par-cările cu plată ori din tufișurile de oleandru, cărora le-am oferit gratis, în poeme ermetice, drogul orgasmic (*Ah, ah! Nu orgasmul cosmic și comic, ci Organoul aristotelic!*).

Mă gîndesc și la necuvîntătoarele din grădinile înnebunite de mirosul florilor de tei străjuindu străduțele domolului Tîrg, căinii și pisicile... care ne-au studiat pe îndelete, de la umbră... (Sper să nu fie ultimii tei și ultimii căini din fosta capitală a Moldovei, actuala locație a trandafirilor japonezi și a oniricilor bah(luici fără leac de vindecare.) Micilor ființe care aspiră de mii de ani la cuvînt le-am indus, cumva, prin versurile noastre porniri, poate chiar idei! de răzvrătire împotriva propriei condiții că încă se canoneș cu alfabetizarea IT-istă, în loc să se perfecționeze în visătorie și lene moldavă... Dar căinii lașilor au fost siliți să schimbe libertatea și oasele goale pe zgarda antipouces și pe gulasul căinesc la cutie. *Ubi sunt qui ante nos? ...La Răpa Galbenă, prin mălurile Bahluului, la Războieni, la Baia, prin Căcaina, la Șorogari... Și pe oasele lor stă pămîntul lașilor ca pe umerii unor uriași!*

Nu uit, cum aș putea comite o asemenea imprudență!, pisicile aristocrate, spectrotoare desăvîrșite pe orice vreme și în orice vremuri... Am reușit, cu eforturi, căci sunt tare pretențioase, să le scoatem din somnolența dulce de prin balcoane, unde zăceau ghiftuite cu *plăcinte poale-n brău*, mușchiuleț degresat, iaurturi cu doar 0,5% grăsimi... Poeziile noastre le-au retreziț mîndria că sunt cu adevărat aristocrate (ca în Egiptul faraonic!). După aproape cincizeci de ani de post cu pește congelat și „adidași” învineții, gheare negre de pui mioritic-cianotic, muncă prin subsolurile insalubre, războiaie crunte cu șoricime înfometată și rea, merita și ele o istorică revanșă... Au avut-o în regalul nostru de poezii!

Nu-mi fac iluzii că posibili noștri ascultători vor deveni dintr-o dată cititori de poezie, dacă până atunci n-au citit nimic altceva decât facturile la telefon, gaze și lumină și poate, din cînd în cînd, vreun proces verbal de constatare că

sunt alegători și plătitori de taxe și impozite, cu diplomă de bac luat prin copiat... Ceea ce e cu totul altceva! Dar măcar am testat rezistența la șocuri poetice a iașiștilor!!! E și asta o victorie, monșer!

Să dea Domnul să nu fi fost doar o manifestare conjuncturală, de bifat în hîrțile primăriei, printre multe altele, de duzină și repetitiv-inutile! (fragment din povestirea „Ăștia, picații din cer, eram noi, poeții”, publicat în *Poezia, anul XX, nr. 3[69], toamnă 2014*)

Moni STĂNILĂ

Pe munte

Nu există nici un loc pe pămînt, deasupra sau sub, care să arate așa cum arată împrejurimile cabanei Bărcaciu. E gura raiului și piciorul (de sus) al plaiului. Brazi la călcăie, leagăne de lemn, butuci pe post de masă, zăpadă la mansardă, măgari, bujori tivii la fiecare piatră, oi grase curgînd deasupra capului în călduri infinite pe văi nebaneite, susur de ape, clinchet de nori și vreo șapte dulăi. Nici un alt drumet, nici o bucătăreasă. Doar cabanierul hardcore, cu plete și o cruce pictată la gât, fostul bucureștean îngropat la polul plus al vîrfului Scara.

Dacă ajungi acolo, în raiul cel mai rai din raiurile muritorilor, bei o ciocolată caldă și plîngi de disperare din cauză că măgarii îți fură din bagaje. N-ai cum să te ții la ei. Cabanierul stă vreo două ore, te privește, apoi fluieră și măgarii dispar. Nu e magie. E plictiseală. Cabanierul se plictisește. Moare de plictiseală pe munte. Așa că se distrează doar pe seama puținelor turiști care aleg să urce pe creastă direct din Avrig, pe la Poiana Neamțului.

Nu își strigă măgarii deodată. Spune că n-are ce le face, că așa e viața în sălbăticie. Dacă treci pe la el, să nu uiți să îi guști vinul din flori de bujor de munte. Asta, desigur, după ce i-ai căștigat simpatia riscîndu-ți viața pe trasee nemarcate. Să arunci neapărat un ochi și în cartea de oaspeți. Apoi, dacă îți convine, continuă-ți plimbările, dar nu îi cere sfatul. Pentru că el, în marea lui plictiseală, s-ar putea să îți arate „scurtături” pe trasee nemarcate și să te lămurească

să cucerești muntele altfel. Pentru că, în felul ăsta, îl scoti din plictiseală. Cu părul în coadă și cu bustul gol, cabanierul de la Bărcaciu se va trînti cu burta în iarbă și mestecînd fructe uscate își va lipi binocul de ochi și te va urmări pe întreg traseul. Doar așa, ca să iasă din plictiseală.

lar dacă ești însoțit de vreo două-trei fete mai speriate, care vor refuza să îi urmeze sfatul preferînd să aștepte, le va vinde o ciocolată caldă și, cu binocul la ochi, le va povesti cîți au murit pe exact același traseu nemarcat pe care se află acum colegii lor în ultimele două luni.

Dar trebuie să recunosc, pe mine nu m-a fentat până la capăt. Mi-a dat bețe de schior și m-a instruit cum trebuie să mă comport dacă vine furtuna. Cum trebuie să nu mă ascund sub stînci de frica fulgerelor.

Așa și doar așa s-a făcut că doar eu, cînd un nor încărcat de fulgere a coborât peste noi în apropiere de lacul Avrig, cu atîta determinare încît nu îmi vedeam nici mîinile decît dacă mi le băgam în ochi, cum spuneam: doar eu în panica generală, m-am așezat turcește pe platoul deschis, pipînd să nu mă prăbuesc în vreo prăpastie, mi-am scos conserva de fasole cu cărnăciori și am mîncat în grabă, fiindcă totuși se lăsa seara, iar noi eram la cîteva ore distanță de binoclu.

Marius MANTA

Piratul din Saturn

Mi-a plăcut provocarea aceasta „estivală”. Ce-i drept, sunt de-acum un veteran al litoralului românesc. Cu 2-3 excepții, începînd cu onorabila vîrstă de trei ani, am bifat toate stațiunile posibile – am văzut multe fete și oameni în ipostaze deosebite ce ar fi putut lesne constitui punct de plecare măcar pentru o navelă serioasă. Dar nu mă încap peiele unui prozator, așa încît, pentru că liniile chipului său încă mai sunt proaspete în minte, vă voi vorbi despre un oarecare Cosmin Balaurul. Iaca cum, în stațiunea de pensionari Saturn (așa o denu-meste verișoara soției mele care la adăpostul statului de constanțeancă își deapănă zămbetele în proporții halucinate de-a lungul plajelor din Mamaia – dar asta e altă poveste!), exact în parcul de distracții – care în (altă) paranteză fie spus cred că era în vogă în anii 80 prin Germania iar acum își zgzeabănă mecanismele second hand în auzul turistului – așadar fix în mijlocul Saturnului, o matahală cu batic roz se plimbă printre oameni, îmbindu-i „la o tură”. E băiatul

• continuare în pag. 16

• urmare din pag. 15

care răspunde de trei utilaje: un tren ce se învârtă în lungul unei șine ruginite, un carusel a cărui vedetă e un biet Mickey Mouse ce îți dă impresia că plânge necontenit, din pricina faptului că ici-colo pete de vopsea au luat-o la fugă, un joc trăznit care te obligă să nimeresti cu niște cercuri de plastic găturile cât mai multor sticle de Pepsi așezate la o așa mică distanță între ele încât ar trebui să fii norocosul norocoșilor să visezi măcar la vreu premiu, fie acesta de consolare. Ei bine, într-una din serile cu vânt, cu prea mult vânt, Cosmin Balaurel (așa îl striga un prieten în maiou și cu blujeansi în timp ce trăgea pățmașă dintr-o țigară ce părea că are șapte vieți) se hotărî să încerce o strategie nouă: să își atragă copiii cu baloane colorate. În roz – precum bețitul. Într-o mână ținea cu oarece sfilă baloanele, strigând continuu „hai la moșu că vă dă baloane și gumă gratis”, în timp ce cu cealaltă mână aproape mângăia tandru un topor cu coadă lungă, unealta magică de care se ajută printr-o lovitură bine ticlăită în momentul când locomotiva părea că și-a făcut planuri de a evada... E personajul ce mi-a rămas în minte anul acesta. Grostescu-i îți gădila imaginația – cred că m-am gândit pentru o clipă că i-ar fi stat bine pe una din corăbiile lui Jack Sparrow – pirat de Marea Neagră, piratul din fașă-pensionar!

Ciprian MĂCEȘARU

Creedence Clearwater Revival

Sașa era un rus ajuns nu se știe cum și de ce în orașelul nostru. Mustăcios, purta ochelari de soare, geți din piele maro, ca alea de aviatori, avea părul blond, până pe umeri. Lumea bărtea că ar fi de la KGB. Un pedofil kaghebis. Așa zicea mama, tata zicea că sunt prostii, dar pe mine mă luase frica. Într-o seară

stăteam pe stradă cu niște prieteni. Sebi cânta la chitară niște oboșeli folk. Măcar era altceva. De Căderea României eram sătul. Așa zicea tata: Căderea României. Ne uitam ca tâmpiții la cele două ore de program zilnice, din care o bună parte era ocupată de Cântarea României, un program plin de osanale dedicate Marelui Cărmuitor, dansuri tematice, cântece și poezii. Pe stadionul 23 August aveau loc coregrafia gigant, ca alea din Coreea de Nord și din China. Ne uitam, naiba știe de ce ne uitam, ne uitam ca boii, ne spăluam comuniștii creierii, ne uitam fiindcă voiam să vedem ceva mișcându-se pe ecranul ăla, orice, cred că și la un cur de maimuță ne-am fi uitat. Ba puneam un plastic roșu în fața ecranului, ca să avem și noi televizor color.

Odată am fost cu Teavă și cu Sandu la cineva care avea video. Plăteai și te lăsa să vizionezi unul dintre filmele sale. Noi am ales American Ninja 1.

Mai mergeam și la Cinema, unde îl vedeam pe comisarul Moldovan. „Un fleac. M-au ciuruit!”, ziceam entuziasmat, împreună cu celebrul erou, stărnind hohote de râs în sală. Vedeam și filme indiene, în care toți dansau ca apucații și cântau cu voci subțiri care îți zgâriau timpanele, sau filme cu coreeni, în care ăia din nord îi făceau praf pe cei din sud.

Sașa a apărut în ziua aceea lângă noi, nimeni nu îl văzuse apropiindu-se.

– Nu v-ar plăcea un disc cu Creedence Clearwater Revival? ne-a întrebat.

Toți s-au speriat, au rupt-o la fugă, doar eu am rămas paralizat de cuvintele stranie pe care Sașa le rostise.

– Ai ascultat Creedence? – Nu, am reușit să băigui. – O să-ți placă – mi-a zis și a scos din geacă sa de aviator un disc de pe a cărui copertă te priveau niște tipi care semănau cu el – Ți-l dau cu trei sute de lei. Poți să faci rost de trei sute de lei?

Era vorba de o grămadă de bani, dar o dorință teribilă pusese stăpânire pe mine. Voiam neapărat discul ăla.

– Încerc, am zis. – Bine. Ne vedem aici peste două zile.

– Sunteți agent KGB? – Ha! Ha! Asta chiar e culmea. Agent pe naiba. Unde ai mai văzut tu un agent secret care își vinde discurile. Ha! Ha! Asta e culmea, a zis și a luat-o din loc.

– La ce oră? am strigat speriat că l-am supărat și nu îmi va mai aduce discul.

– La șase seara, puștiule.

Primul lucru pe care l-am făcut a fost să-mi vând clasoarele. Fane mă tot bătea la cap că le vrea. Părinții lui erau ingineri, așa că nu i-a fost greu să obțină două sute de lei, cât i-am cerut pe ele. Apoi n-am avut ce face și i-am vândut lui Teavă colecția de abțibilduri cu

folbaliști. Mi-a părut rău, dar discul ăla mă tenta al naibii de tare. Teavă, însă, era sărac și mai mult de cincizeci de lei nu am putut scoate de la el. I-am cerut lui taică-meu banii care îmi lipseau, deși eram aproape sigur că nu mă va ajuta.

– La ce-ți trebuie? m-a întrebat.

– Vreau să cumpăr un disc cu o formație?

– Ce formație?

– O formație, n-o știi tu.

– Cere-i lu' mă-ta.

– I-am cerut. N-are, am mintit.

– Mda? Bine, mă, ia de-aici. Nu mi-a venit să cred. A scos portofelul, a luat din el o bancnotă cu Alexandru Ioan Cuza și mi-a dat-o, apoi m-a tras lângă el și m-a pupat zgotos pe obraz.

*

La șase fără cinci eram în stradă, cu o mână în buzunarul în care țineam sulul de bancnote. Nu aveam de gând să renunț la bani până nu căpătam discul. Dar așteptam, așteptam și Sașa nu mai sosea. Începusem să cred că totul fusese în zadar. Îmi spuneam că sigur găsisem un alt cumpărător și mă lăsase baltă. Eram doar un puști, de ce i-ar fi păsat de mine? Mă înșelam. Sașa a apărut, vesel, cu o țigară înfiptă-n colțul gurii.

– Ce faci, bătrâne? mi-a zis.

– Bine. Am crezut că nu mai veniți.

– Cum să nu vin?! Ți-am spus că vin. Am întârziat un pic, am defectul ăsta, îmi pare rău. Ai banii?

– Îi am, dar vi-i dau după ce-mi dați discul, am zis, încercând să par cât mai hotărât.

– Uite-! – a zis, s-a descheiat la geacă și i-a scos la iveală – Ia-!

L-am luat, dar încă nu eram gata să-i dau banii. Abandonând sulul de bancnote, am scos mâna din buzunar și, căscând plicul de carton, am tras discul afară. Arăta bine, nu era zgâriat. Am zămbit.

– Bravo, puștiule! Îmi place că ești atent, mi-a zis Sașa.

I-am dat banii. Nu i-a numărat. A preferat să-i ascundă cât mai repede în buzunar.

– Mulțumesc! am zis și am dat să plec.

– Stai un pic. Uite, am ceva pentru tine.

Îmi întindea un pachet de gumă Wrigley's Spearmint. Mi-am zis că e un tertip, că o să-mi ia înapoi discul sau că încearcă să-mi câștige încrederea, pentru ca într-o zi să profite de navitatea mea. Poate că totuși era un kaghebis pedofil.

Văzând că ezit, mi-a spus:

– Ia-l, e un dar, nu trebuie să-mi dai nimic.

Mestecasem doar o dată gumă Wrigley's Spearmint. Primisem de la Fane o lamă. Lui îi aducea mereu gumă și ciocolată un unchi barosan de la București.

Amintiri

Sașa mi-a aruncat pachetul și l-am prins cu mâna liberă.

– Pa, puștiule! Să-mi spui dacă mai vrei discuri.

– La vededee! Mulțumesc!

Eram în al noulea cer. Am alergat acasă. Taică-meu zbiera la mama. Eram în bucătărie. Nu mi-a păsat. Am ridicat capacul pick-up-ului, am pus discul. Albumul se numea *Pendulum*. Am dat volumul la maximum. *Pagan baby!!!*

Chris TANASESCU (MARGENTO)

Zalmoxis din Vietnam și un McDonald's de poezie în California. Două personaje, ba trei – nu, un milion! – în căutarea unui regizor de Oscar

I. Tienvan Nguyen, pe care l-am cunoscut în Saigon, Vietnam. Om falnic, cu privire pătrunzătoare, cu niște plete imense, cărunte, cu o barbă impresionantă, pieptănată pe piept a la maestrul shaolini. La aproape 70 de ani de-abia dacă îi dădeai 50; l-am cunoscut când am făcut un performance cu Jerome Rothenberg la clubul Elbow Room, undeva pe un bulevard foarte circulat (de fapt înecat într-un veșnic ambuteiaj de scootere și autobuze) și jalonat pe mijloc cu exemplare imense de copac kapok. L-a adus acolo Alec Schachner – alt personaj de film, american care la 25 de ani deja stăpânea vietnameza atât de bine cât să traducă poezie și chiar să predea literatura vietnameză la universitatea Ho Chi Minh – să traducă poemele performate de mine, la prima vedere! (iar Alec pe ale lui Jerry). După reacția publicului, s-a achitat magistrul de datorie, iar la conversațiile de dinainte și după, l-a uluit mai întâi pe Jerry asemuindu-l cu Elias Canetti, iar pe mine vorbindu-mi cu pasiune și amănunțit despre eseurile lui

Cioran, despre Eliade și Ionesco, despre Brâncuși, inclusiv despre muzica lui Enescu. Împătimit de literatură și traducător redutabil, se mândrea ca fiind deținătorul celei mai bogate colecții de dicționare din Saigon, lucru confirmat îndată de „asistentă” lui, o doctorandă fragedă și nubilă, dar feministă îndârjită. Tienvan, am aflat mai apoi, nu numai că era un intelectual uluitor, dar avea și o biografie de super producție hollywoodiană. Printre altele, cu câteva decenii în urmă, pentru a evita să fie înrolat forțat sau închis în lagăr de concentrații lui Ho Chi Minh, petrecuse 8 ani într-o peșteră, hrănindu-se cu rădăcini și citind cărți aduse pe furis de un prieten. 8 ani de mortificare și moarte voluntară în peștera zalmoxiană sau pitagoreică așadar (oh, da, citise inclusiv *De Zalmoxis a Gengis-Khan* a lui Eliade), transformați tot în prilej de lectură ascetică...

II. R.D. Armstrong, poet vârstnic, șubred și falit din Los Angeles, care însă nu se lăsa bătut și țărâie de decenii după el o editură, Lummo Press, și o revistă cu același nume. Raindog, așa e cunoscut printre poeții locali, cei care își fac veacul pe la Beyond Baroque Literary Arts Center în Venice, unde neobositul și veșnicul aburitul Rafael (Francisco Jose) Alvarado organizează lecturi și maratonuri de poezie pe bandă rulantă – acolo la centru, sau la librărie și cafenelele din jur; e o zonă bogată și pitorească, sunt vile și palmieri, iar clădirea Baroque-lui e importantă și cu stil (spaniol-colonial), dar poeții ce roiesc primprejur sunt în general „din alt film”, neglijent/non-conformist îmbrăcați, te întreabă la mișto-serios dacă le iei o bere în timp ce dau mâna cu tine prima dată, poștesc țigara, scuipă, dar stau cot la cot cu alții invitați, doamne poetese elegante și distinse, filfizoni-literați mai la patru ace, copii cu bunici rătăcite sau curioase sau grijulii... De fapt nu știu care ar fi mai de film, Raindog sau Rafael, sau întreaga comunitate de poeți din jurul lor. Despre Rafael se zice că dacă e o lectură de poezie oriunde în zona (imensă, de fapt) L.A., înseamnă că e organizată de el, iar dacă nu, oricum el e deja acolo. Unii spun că e pentru California un fel de McDonald's al poeziei, pentru că ar fi invitat până acum (în decursul a mai bine de două decenii) la evenimentele organizate de el cam un milion de oameni...

Imaginați-vă acești doi prieteni împreună – Raindog e

din vacanță

alb, corpulent, cărunt, schioapătă, vorbește rar și foarte sobru sau chiar sumbru, în timp ce Rafael e mai tânăr, latino cu origini în Southland dar născut în Hollywood, vorbește întruna, ia peste picior pe toată lumea sau își exprimă tandrețea prin(tre) înjurături, pare mereu „high” și incoerent sau poate dislexic (ceea ce nu îl oprește să facă una dintre cele mai urmărite emisiuni de poezie de pe coasta de vest, pe World Wide Word Radio Network), vrea mereu cafea în timp ce Raindog nu vrea nimic, doar puțină seriozitate și ținerea promisiunilor (mi-a zis odată, șonticând spre rabla lui de decenii ca să ia un cablu din portbagaj pentru că la lectura respectivă nu adusesse cine promisesse firul pt microfon, „asta e problema cu lumea în care trăim, oamenii nu se țin de cuvânt”), amândoi n-o duc strălucit dar numai Raindog aduce vorba distant despre asta în timp ce Rafael ia chestia în balon (când s-a organizat [de către alții] o strângere de fonduri pentru Rafael care avea niște datorii „de ordin legal” sau strâns vreo 2000 de dolari din 45 de donații... iar de curând Raindog a creat un eveniment pe facebook, o lectură de poezie la care accepta și donații pentru a-și salva laptopul lui antic de la vânzarea iminentă ca sursă unică pentru a-și acoperi niște datorii), amândoi au deopotrivă un sarcasm amar și o autoironie tonică (Raindog: „laca, am trecut zeci de ani, și tot nu mă lecuiesc să conduc două ore să ajung la o lectură de poezie unde mă așteaptă vreo 10 cunoscuți, dintre care 7 au făcut același drum ca să ne vedem și auzim și acolo”), Raindog se consideră cumva pe linia lui Charles Bukowski (zice într-un poem că o vânzătoare de la supermarket l-a spus „cred că semănați cu scriitorul ăla, Carlos Bukowski”), în timp ce Rafael scrie „direct și numai despre el însuși” (ceea ce, în fond, e, bineînțeles, același lucru) și sunt convins că orice critic „serios” (care n-a fost invitat la emisiunea lui) l-ar cataloga drept amator fără măcar să clipească.

Deși la aceste evenimente, la maratonurile sau lecturile de la centrul respectiv cu săli arhipline (cum pline?), așa simplu, majoritatea sunt mulți poeți care vor citi și ei la un moment dat, dacă nu pe afiș atunci la secțiunea „open mic”) ca și mai ales la emisiunile radio marca Rafael sunt prezenți (și) poeți „foarte mainstream”, grosul comunității respective sunt poeții cartierului, străzii, zonei. Aceștia se știu perfect între ei și se urmăresc cu maximă atenție,

dar e posibil să nici nu fi auzit de poeții din aceeași zonă, celebrități internaționale și/sau naționale – ca Jerome Rothenberg sau Ilya Kaminsky (parol, aproape toți cei pe care am apucat să-i întreb nici nu au ziseră de aceste nume, incredibil dar adevărat...) – care însă nu ajung prea des sau niciodată la aceste manifestări. Nu-i vorbă, nici pe poeții din jurul lui Rafael nu i-am văzut vreodată (nici măcar pe Rafael însuși) la vreo lectură de-a lui Jerry Rothenberg sau la cele organizate de Ilya la San Diego State University.

E, de fapt, un fenomen care m-a șocat în State, faillie aproape de netrecut între poezia micro-locală/de cartier/club/maraton/open mic, pe de o parte, și cea din spațiul academic pe de altă parte. (Cum rămâne, însă, cu faillie de altă natură din poezia noastră, care nu șochează pe nimeni?) Ce le unește e atenția la poezia mainstream, bineînțeles predominantă în zona universitară – care și omologhează cel mai des și chiar produce vers mainstream –, dar netipică, aleatorie, uneori până la inexistentă, în cea de cartier. Oricum acest ipotețic punct comun tot nu face cele două zone să fie atente și una la alta.

Câteva luni de zile, în cazul particular respectiv, eu am reprezentat poate singura punte dintre cele două lumi și am încercat să atrag și pe alții în dialogul ăsta. Ei bine, am dat-o în bară cu brio și di grande, dar despre asta poate într-un alt viitor film... tot de Oscar.

Daniel D. MARIN

Vești de pe plajă cu domnul R.

Nu plouă, nu e miercuri și nu sunt la Cesena. În schimb, mă trezesc pe frumoasa plajă La Pelosa, din Sardagna. Mă plimb pe malul mării cu pantalonii suflecați până la

genunchi, în picioarele goale, răscolind nisipul fin. Culeg mărgean. Mă aplec și văd tot felul de scoici cu forme interesante, pietricele de mărgean viu colorate și chipul meu reflectat în apa limpede a mării. Chipul meu ia forma chipului unui domn distins, în vârstă, foarte timid și anxios, cu ochelarii căzuți pe nas și care aduce ușor cu tipul de savant distrat. Și el se plimbă pe malul mării și vorbește când cu pescărușii, când cu sine însuși, în șoaptă, să nu-l audă nimeni, deși e singur-singurel. Ca și mine, își imaginează o domnișoară pe care vrea s-o cucerească într-un mod cât mai politicoș, exagerat de politicoș, încât devine neîndemânic și ridicol când se întâlnește cu ea, deși mai înainte încercase în gând tot felul de strategii ingenioase de abordare. El este simpaticul domn R. care se conturează în mintea mea chiar în timp ce mă plimb pe malul mării Mediterana, pe insula în care am ales să mă izolez de lume pentru a mă regăsi în singurătate. Încă nu știu dacă m-am regăsit, dar l-am întâlnit pe domnul R. în diverse ipostaze ușor tragi-comice, încât mă întreb dacă nu cumva încearcă să mi se substituie și să-și continue imperturbabil discursul interior și plimbarea matinală prin nisipul fin, cu tâlpile goale și pantalonii eleganți de stofă suflecați până la genunchi, rămânând la fel de aproape pe cât de departe față de orice ar avea vreo legătură cu lumea dură, concretă.

Cristina ȘTEFAN

Ataraxice, Avraam, în Gara de nord

Gara de nord. Iulie sufocant. Agorafobie. Ei năvălesc în strigătele și nervii lor la casa de bilete, să prindă un tren, să prindă un loc, oriunde, în viața lor, să prindă un loc. Spaimă de moarte. Nu, dorință de însingurare până la abstractul ideal. În Gara de nord, iulie torid lichefiază adevărul din mine. Jidovul surghiunit nu era prea bătrân, avea plele arămii și mâinile prelungi, osoase, ca de pianist. Mă privea învâluit și eu nu știam pricina spre a pleca așemenea norilor. Ce așteptam? Ceva nou, ceva necunoscut, să-mi ardă creierul care memorase oameni, locuri, medicație, lenjerii, mâncăruri dar mai ales ore.

Mă privea în tăcere și eu simteam doar o docilitate în acest supliciu. Îl gândeam poate un poet libertin și sărac în înfățișarea lui împietrită și

așteptam înfrigurată (ce frig are moartea!) să se întâmple o metamorfoză, o mutație, o transcendență, ceva, orice, cu mine.

Nu era tulburare. Nu mă cuprindea nicio lumină, nu scrășnea niciun înger, nu mă unduia nicio tristețe. Eram un habitus tern într-o evidență oarecare și nu merita în ziua aceea să mă descifrez. Jidovul era atât de sigur pe privirea lui, un index sul, că mi-am amintit ceva din secole în urmă, o axiomă atât de contrazisă de Nietzsche. Și ăsta era adevărul din mine. Tot căutam panta alunecoasă a timpului și mă tracasa starea asta banală în acest important moment al morții mele.

Dar mergeam cu jidovul haihului. Când am ajuns pe străzile fără lumină, de la periferie, jidovul mi-a dat drumul din mâna lui costelivă și mi-a făcut un simplu gest din cap:

- Du-te! Arăta spre întuneric. Am ajuns aici, într-un bazar de idei, le întind dimineața pe tarabă, alături stă fantoma unui palmier, mă gândesc uneori la jidovul străniu care m-a lăsat în tenebrele astea. Dar am vad bun! Vin mereu jidovi suavi să-mi cumpere morțile pe care le cred ei, naivi, reverii. Mi le plătesc în zbgunguieli, în giumbușlucuri și tumbe ca la lumina zilei. În imaginația jidovilor jucăuși cu vise, eu eram una persona-personare în peștera asta producătoare de mine. Și? Care-i imaginea?

Data viitoare o să-i spun jidovului rătăcit că merg în sens invers.

Radu VANCU

Ali de la Biskops Arno

Știi și eu? Haioasă a fost și poeta bulgară care-l întrerupe pe președintele Societății Scriitorilor Eleni, care modera festivalul, și-l întreabă de ce se tot vără-n vorbă, de vreme ce nu-i scriitor; iar când greul răspunde zâmbind că e și el totuși poet, bulgăroaica îi replică plină de aplomb: „Ah, mă iertați, am crezut că sunteți ceva personaj auxiliari!”. Haioasă era și poeta albaneză care-mi povestea tot felul de trăsni și, când râdeam mai

abitur la vreuna, îmi spunea: „Uite, tocmai ți-am povestit o capodoperă – scrie-o tu, ca să devii și tu celebru, eu nu mai am nevoie”. Și destui alții. Însă probabil că cel mai haios personaj cunoscut de mine la festivalurile astea internaționale a fost kurdul Ali. Cunoscut în Suedia, în 2010. Cam de o vârstă cu mine, făcuse cu 15 ani în urmă parte dintr-o mișcare pentru drepturile kurzilor, drept pentru care statul turc l-a ținut câteva săptămâni într-o celulă, așa, ca reeducare. Când a ieșit, Ali a fugit în Norvegia, apoi în Suedia, unde a trăit vreo opt ani de zile fără acte, ascunzându-se de autorități.

Acum, Ali e comunist, ca mai toți kurzii – troțkist, mai precis, și mare iubitor al comunismului apostat Istrati. Ceea ce nu-l împiedică să citeze, într-o engleză îngrozitoare și nu mai puțin seducătoare, din Nietzsche. Și nici să se poarte impecabil de... creștinește: în seara în care am ajuns la Biskops, eu și Teodor Dună ne-am pomenit plasati într-o cameră în care chiuveța înfundată era plină de apă mizerabilă, iar caloriferul stricat permisesse instalarea unui frumos și autentic ger suedez în cameră. Bun detector de disperare, Ali a venit glonț la noi, ne-a întrebat „vat problem”, Teo l-a spus: „cold, need blanket”, Ali a spus: „Ali bring blanket for poets” și s-a întors cu ce credea el că e blanketul, adică un calorifer electric. Dar și cu pâine pusă de el deoparte pentru zile negre (la Biskops, aveam să aflăm, programul cantinei era după cum urmează: mic dejun la opt, prânz la doispe, cină la patru. Magazine pe insulă ioc, noi ajunși la cinci jumate, vă dați seama cam care era tabloul general.)

Pe scurt, Ali s-a purtat ca vecinul român ideal, săritor și băgăreț, prieten de-o viață cu oameni pe care-i cunoaște de o oră. Seara s-a prezentat cu vin („best vain in Svidan”) și cu poeme în turcă de Omar Khayyam, despre care susținea că-i poetul lui turc preferat (când i-am adus aminte că-i persan, mi-a rețezat-o: „translated in Turkish, everything Turkish!”). Ne-a cântat muzică tradițională turcă (cel puțin așa cred). Ne-a pus să-i recităm poeme de-ale noastre. Și, la diatribele mele anticomuniste, a concluzionat: „Communism good for Turkey, capitalism good for Romania.” Cel mai nuanțat kurd comunist din Suedia, dragul de Ali.

La o privire atentă, nu observăm în cuprinsul creației Anei Blandiana texte de poetică propriu-zisă, bine structurate, complete, în care să fie expuse în mod ordonat, articulat opiniile pe această temă. După propriile mărturisiri, poeta și-a conturat multe dintre ideile estetice pe măsură ce se confrunța cu diferite probleme teoretice, trebuind să răspundă foarte tinerilor poeți care încercau să se afirme, în perioadele în care ea asigurava rubrica de poșta redacției, la revistele „Contemporanul”, „Amfiteatru” și „Familia”. Ulterior, Ana Blandiana și-a strâns aforismele și tabletele cu tematică estetică în volumul „Eu scriu, tu scrii, el, ea scrie” (1976), dar, pentru înțelegerea în întregime a concepției sale poetice, mai trebuie supuse analizei, în afară de acest volum, și fragmente din „Sertarul cu aplauze” (2004), câteva conferințe și unele tablete poezii răzlețe cu titlu de poetică implicită. Și volumul „Spaima de literatură” (2006) cuprinde într-o secțiune a sa mai multe interviuri care conțin și opinii referitoare la arta poetică.

Poetă a inerențelor dileme ale condiției umane, a ideilor și a problematizărilor care degajă „o mireasmă a logicii” (Alex. Ștefănescu, „Istoria literaturii române contemporane. 1941–2000”, Ed. Mașina de scris, 2005, p. 399), Ana Blandiana poate fi considerată o senzorială care descoperă „călcăiul vulnerabil” al poeziei și în puținele pagini cu caracter teoretizant, așa după cum am spus. Într-o confesiune-microeseu care însoțește volumul „Călcăiul vulnerabil” (1966), autoarea enunță un asemenea crez poetic, foarte cunoscut: „Cred că singura definiție a poeziei care nu m-a jignit, care nu m-a travestit vulgar în clovn sau colombină, care m-a liniștit împăcându-mă cu mine, a fost fraza lui Carl Sandburg «Poezia este jurnalul unui animal marin care trăiește pe uscat și ar vrea să zboare». Am perceput aceste cuvinte ca pe un enunț aproape calmant al fatalității, ca pe un act de recunoștință semnat de poet destinului său. Poetul poate să fie entuziasmat de viața sa pe pământ – el nu va uita niciodată că a părăsit apele și că-l așteaptă văzduhul. Și, chinuit, se va zbate în plus, să pătrundă în miezul de jar al planetei. Aceasta este condiția sa umană și poetică. Poate că apariția sa în lume n-a fost decât o ingenioasă tentativă a naturii de a-și contopi regnurile. Poate că poezia nici nu este altceva decât nehotărârea între ipostaze. Dacă e sirenă, poetul cântă păstrându-și coada de pește mut, terodactil, primește aripi uriașe, dar nu renunță la dinți. Pan este animal, om și zeu în același timp. Iar dacă e numai om, atunci este nenumărați oameni deodată. Este constructorul și marinarul, minerul și dansatorul, cel iubit și cel înșelător de iubită, învingătorul și ratatul, sportivul superb și bolnavul de cancer. Este împăratul care râde cu un ochi, iar cu celălalt plânge. Dar lui, celui beat de bucurie la înverzirea pădurii, trebuie să i se ierte lacrimile de la căderea frunzelor. El, purtătorul celei mai mari iubiri pentru cetate, să nu fie muștrăcit ca visează întotdeauna mai mult

Vasile SPIRIDON

perna cu ace

Poetul Ana Blandiana

decât vede. Îndrăgostit de lumea în care trăiește, el nu va înceta nicio clipă să anticipeze o alta, superoară ei./ Aceasta este drama și legea lui. Aceasta este norocul. Căci, îndrăznesc să paragrafez, lupta însăși spre piscuri ajunge pentru a umple o inimă de om. Trebuie să ni-l imaginăm pe poet fericit”.

Încă de la începutul carierei sale poetice, Ana Blandiana a ținut să-și definească vocația la genul masculin, „poet” fiind în opinia sa singurul termen pertinent adecvat în a o reprezenta. „Noțiunea de poet mi se pare defectivă de feminin” [„Cine sunt eu? (un sfert de secol de întrebări)”, Ed. Dacia, 2001, p. 28], declară poeta, în varianta liberă, ori de câte ori are prilejul să o facă. În același mod tranșant, este dezavuată și noțiunea de lirică feminină, din cauza conotațiilor negative de care este încă legată în receptare. În concepția sa, noțiunea de lirică feminină poate fi eventual acceptată, dar numai în sens tipologic, drept categorie a unor propensiuni poetice afine, caracterizate printr-o aceeași notă minoră și edulcorată, indiferent căru gen natural ar aparține: „în acest sens există și o lirică feminină căreia de altfel Alfred de Musset sau Șt. O. Iosif îi aparțin în mai mare măsură decât Marina Tsvetăeva sau Nina Cassian” (Ibidem, p. 19).

Dar, în afară de insistența cu care dezavuează forma de feminin „poetă” – din cauza presupuselor sale conotații peiorative și din convingerea că valoarea operei poetice este indiferentă apartenenței la un gen anume – Ana Blandiana nu s-a angajat niciodată în campanii sau în polemici ce ar avea în vreau fel legătură cu orientările feministe. Mai mult, într-un „autopotret în palimpsest”, ea s-a și disociat hotărât și explicit de orice fel de mișcare „integraționistă”: „Nu sunt feministă, cum nu sunt rasistă, cum nu sunt naționalistă, și asta pentru că refuz să judec de-a valma largi categorii colective, pe care le știu eterogene, formate din indivizi înfiniți deosebiți între ei” („Autopotret în palimpsest”, Ed. Eminescu, 1986, p. 22). În această privință, Ana Blandiana a rămas foarte consecventă de-a lungul anilor, ea exprimând o opinie asemănătoare și într-un interviu acordat relativ recent: „Nu m-am considerat niciodată o femeie care scrie versuri, ci, eventual, un poet care întâmplător este femeie. Iar această perspectivă a fost, în cele din urmă, acceptată de toată lumea” („Imaginea mea literară a fost întunecată de zoalele vieții publice”, în „România liberă”, 03.03.2011).

Acceptată de toată lumea, această atitudine teoretică distinctă nu a avut parte de prozelism, dar nici nu a fost contracarată fățis. Desigur că au existat câțiva critici care nu au ezitat să catalogheze pe Ana Blandiana, cu un termen peiorativ, drept „poetesă”, ceea ce nu a împiedicat-o să vorbească în continuare despre sine la masculin, uneori în sintagme care sună rău prin dezacordul ivit: „eram deja scriitor, deși eram încă studentă”, „eu însămi, ca scriitor” (dar nu la fel de deranjante ca în cazul riei în care putem auzi astăzi, în unele medii, autoreferențialități de tipul „eu însămi, ca (și) profesor”, sau „eu însămi, ca (și) director” și este curios că femeilele nu au lăsat încă nicio atitudine în acest sens).

Uneori, asumarea respectivă a fost tratată cu o aparentă ironie, așa cum face de pildă Dumitru Micu, care începe un comentariu critic, intitulat „Lirism etnastic”, referindu-se la un poet și doar spre sfârșitul paginii aflăm despre cine este vorba: „Într-o lume literară în care (precum odinioară în mediile simboliste) diferențierea trece în ochii multora drept suprema valoare, iată un poet, și nu dintre cei periferici, pentru care a fi sau a nu fi ca alții nu-i deloc o problemă de viață și de moarte. Un poet care se singularizează tocmai prin faptul de a nu căuta singularizarea cu toț dinadinsul. În timp ce atâția își impun să scrie poezie altfel, neapărat altfel, năzuința sa, dramatică, e de a scrie, neapărat, poezie. [...] Eternitatea, susține poetul, se cucerește nu printr-o cât mai spectaculoasă originalitate, ci prin «sufăriniță» [...] Asemenea reflecției incul, natural, și o pledoarie «pro domo». Formulându-l, poetul urmărește, evident, și legitimizarea teoretică a propriei creații. Acreditarea unei estetici a lipsei de «originalitate». Rămâne ca exegeza să stabilească în ce fel este poezia Anei Blandiana (căci ea e poetul!) «neoriginală»” (Dumitru Micu, „Limbe moderne în poezia românească de azi”, București, Editura Minerva, 1986, p. 253). Am spus că există o aparentă ironie, deoarece într-o

notă de subsol autorul explică: „Am spus «poetul» nu doar fiindcă Ana Blandiana sustine că «despre poezia feminină nu se poate vorbi, pentru simplul motiv că poezia feminină nu există» [«Eu scriu, tu scrii, el, ea scrie», Ed. Cartea românească, 1976, p. 16], ci și pentru că, într-adevăr, în absolut există numai «poet», nicidecum «poetă» și «poete»”.

Și totuși ceea ce surprinde la o atît de convinsă tăgăduitoare a conceptului de lirică feminină este ipostaza pronunțată feminină pe care și-o asumă Ana Blandiana în procesul de creație, după cum se poate constata la citirea poeziilor din creația sa. „Personajul liric din poezia Anei Blandiana este o fată îmbrăcată în alb, fără podoabe, descultă, care vorbește simplu și cu un fel de resemnare tragică”, spune avent Alex. Ștefănescu (op. cit., p. 397). Volumul debutului, din 1964, se intitulează, oarecum programatic, „Persoana întâia plural” (masculinul, vă rugăm!), deoarece încă din titlu se pune în ecuație dorința eiului de a-și înțelege și defini identitatea în contactul cu lumea, cu semenii. Dacă purcedem la analiza acestei plachete de versuri, observăm că ea prefigurează câteva linii de forță tematiche sau nucleu semantice pe care critica literară le-a regăsit și în majoritatea volumelor ulterioare, cum ar fi: erosul și senzualitatea; interogația existențială și căutarea identității de sine; un anume panism vitalist de sorginte bliagiană, dar și senzația de epuiare ontică. Toate aceste configurări tematice, prezente „în statu nascendi” la debut, sunt subsumate și consecvente unei poetici juvenile a descoperirii și apropiării femininătății („Știu, puritatea nu rodeste./ Fecioarele nu nasc copii./ E marea lege-a maculării/ Tributul pentru a trăi” – „Știu puritatea”, vol. „Călcăiul vulnerabil”).

Ana Blandiana nu se sfiește să declare „Nu scriu ușor și nu scriu mult” (titlul unui interviu acordat acum aproape patru decenii lui Grigore Scarlat), starea de așteptare a grației, a inspirației fiind asociată unei ipostaze feminine, încărcate cu

sugestii creștine de Bunăvestire (ziua de naștere a poetei însăși). Prin urmare, procesul de concepere a unui text ține de datele misterului care o transcende, rolul său fiind secundar și întotdeauna pasiv: „Nu eu hotărâsc./ Niciodată/ Când văd o vorbă gravidă/ Nu știu cine e tatăl” („Tatăl”, vol. „Steaua de pradă”). Pentru a sugera starea de „locuire poetică” în care se simte intrată atunci când este copleșită de grația inspirației, poeta nu are încotro și alege o comparație la feminin: „mă simt fericită și mândră ca o doamnă de la curte, căreia regele i-a dăruit un copil” („Coridoare de oglinzi”, Ed. Cartea românească, 1984, p. 407). Chiar în eventualitatea în care sursa creatoare i-ar seca definitiv, postura în care poeta se imaginează este aceea a femininătății văduvite („Locuită de un cântec./ Părăsită de-un cântec./ Poate chiar văduva unui cântec/ Necunoscut și iubit./ Nu merit frunzele voastre de laur/ Decât pentru umilinta/ De-a fi rămas credincioasă/ La nesfârșit” – „Locuită de un cântec”, vol. „Ochiul de greier”).

Într-un capitol al romanului „Sertarul cu aplauze” (Ed. Humanitas, 2004, pp. 256–260), se susține, în cadrul unei teorii asupra jocului de șah, ideea că acesta ar fi fost inventat de o regină ahtiată după însemnele Puterii. Ceea ce este conform cu adevărul istoric, deoarece, în trubadurescul secol al XII-lea european, radicala schimbare mentalitară produsă de cultul pentru femeie se reflectă și în jocul de șah, prin apariția celor două regine (în locul celor patru regi), cărora li se acordă o putere nelimitată, mai mare decât a tuturor celorlalte piese de pe tabla cu 64 de pătrate. Cîndea ea însăși amatoare de șah, Ana Blandiana scrisese poezia „Regula jocului” pentru o revistă de profil, dar i-a fost cenzurată de regimul comunist din pricina posibilelor aluzii la cuplul dictatorial în versuri ca acestea: „Oricum/ Cea mai puternică va fi./ Albă sau Neagră./ Regina/ Lipsită de scrupule/ Neînchisă în turn...”

Un fragment dintr-o dulce elegie a elogiului confuziei androgine – „Din apă ieseau trupurile: albe de plopi./ Cu forme somnoroase și suave./ Adolescenții frumoși sau doar femei./ Dulce confuzie, pletele jilave/ Nu îndrăzneau dorința s-o ascundă/ Apa era fără sfârșit, rotundă./ Luna turna pe luciul ei/ Ulei” („Din apă ieseau trupurile: albe de plopi”, vol. „Octombrie, noiembrie, decembrie”) – își permite să încheie prin dezvăluirea unei taine știute de toată lumea: „Adusă la marea judecată/ Care se termină prin trimiteră pe pământ./ Eu, găsită nevinovată./ Am primit dreptul/ Să mă aleg pe mine./ Dar nu bărbat, și nu femeie./ Și nici un animal n-am vrut să fiu./ Și nici o pasăre, și nici o plantă” („Nealegere”, vol. „A treia taină”). Finalmente, și-a ales dreptul ontic de a fi poet. Îi dau dreptate lui Dumitru Micu atunci când afirmă că, la modul absolut, nu există poeți și poete, ci numai poeți. Iar Ana Blandiana este unul dintre aceștia.

• Nicu Enea - Compozitie

Există câteva elemente care conferă specificitate (a se înțelege originalitate) recente cărți de interviuri a Rodicăi Lăzărescu, *La ora confesiunilor* (Focșani, Editura „Pallas Athena”, 2015). În primul rând, autoarea propune un dialog pe teme de cultură, având în vedere probleme referitoare la pictură, poezie, proză, filosofie, muzică, medicină, istoria artei, istorie literară, jurnalism, dar, în mod deosebit, la istorie – temă predilectă și unificatoare. În al doilea rând, există – sper că expresia nu s-a demonetizat încă – și un „fir roșu” care conferă unitate și unicitate volumului, și anume opinia în legătură cu sentimentul patriotic – gândit și manifestat în operele și prin faptele fiecăruia dintre intervievați. În al treilea rând, farmecul convorbirilor vine din faptul că autoarea își dirijează și dozează meșteșugit întrebările, astfel încât răspunsurile să fie direcționate deopotrivă, atât spre confesiune, cât și spre informație – ceea ce așteaptă și cititorul. Aceasta este, consider, garanția succesului cărții.

În altă ordine de idei, autoarea găsește o soluție optimă de a comunica, indirect, cu cititorul, conștientă fiind că, de fapt, în numele său pune întrebările. De aceea, își organizează materialul într-un mod incitant. Mai întâi, dă un titlu textului – un citat sugestiv care să reprezinte personalitatea intervievatului; urmează o succintă și sugestivă prezentare, care dezvăluie talentul de excepțional portretist al jurnalistului. Urmează întrebările și răspunsurile pe care autoarea are inspirația să le împartă pe capitole, dându-i fiecăruia un titlu-motto, rezumând ideea esențială a răspunsului. Să exemplificăm. Titlul primului interviu din carte, acordat de acad. Ioan Aurel Pop, este „Stea noastră e vie încă și luminează, deși nu o prețuim cum se cuvine și ne facem că nu o vedem câteodată.” Celelalte capitole: „Fiecare vârstă are rostul ei și este firesc să ne purtăm anii cu demnitate, atât cât putem s-o facem”; „Patriotismul (prețuirea locului de obârșie al părinților noștri) vine din noi, rezidă în noi, fără voia noastră și ne cuprinde atât timp cât suntem oameni”; „Istoricul de meserie este obligat să caute adevărul”; „O cauză de căpătâi a compromiterii domeniului numit istorie a fost și este intruziunea politicii”; „Dacă nu învățăm de tineri experiența fabuloasă a omenirii, riscăm să ne transformăm din oameni în lucruri, în stânci de piatră”; „Laudele pot fi uneori jenante, dar fac plăcere și stimulează adesea”; „Încerc să-i învăț pe studenți că, dacă învățatură (educație) nu e, nimic nu e în carieră și în viață!”; „Menirea noastră de români, unguri, sași etc. e să fim împreună”; „Nimic nu e pierdut câtă vreme existăm.”

Titi DAMIAN

Confesiuni cu Rodica Lăzărescu

Fiecare dintre cele 14 interviuri are câte un preambul în care autoarea reușește să realizeze un admirabil, sugestiv, dar succint portret, fiecare într-un alt registru stilistic, ceea ce ferește textul de monotonie, dezvăluind talentul de portretist al autoarei, condiție sigură pentru stimularea interesului cititorului: „Boier de viță veche, dar și boier al spiritului, vicepreședinte al Academiei Române, președinte de onoare al Secției de Științe Istorice și Arheologie, istoric de marcă recunoscut la nivel internațional, autor a peste 500 de lucrări științifice, acad. Dan Berindei trece în această toamnă (3 noiembrie) pragul a 90 de ani de viață, învăluit într-o aură protectoare, un halo de liniște și de împăcare – seninătate a omului care a văzut și a trăit multe.” (p. 20) sau „Delicată, sensibilă, de o eleganță venită parcă din alt veac, cu chipul ei de *belle époque* (nu o pot gândi decât înveșmântată în alb, ținând cu distincție o umbreluță danteletată, așa cum apare în cadra de pe coperta volumului „În intimitatea secolului 19”), înconjurată de un halo de liniște ca de o aură protectoare, Ioana Părvulescu își duce viața în ritmul ei catifelat, cu acea «viteză bună de trăit», ce nu trebuie depășită, apărându-și feminitatea și puritatea, purtând nostalgia unor vremuri în care se scriau scrisori, iar buna creștere era, într-o societate civilizată, valoarea de căpătâi.” (p. 38)

Două sunt elementele care se constituie într-un fundament solid al cărții. Primul vine din spere autoare, prin subtilitatea și sinceritatea întrebărilor. Ea își pregătește întrebarea cu precauție, printr-o punere discretă în temă, într-un fel să-l prevină pe interviuat, dar și să-l dirijeze spre un anumit răspuns așteptat. Pentru aceasta,

selectăm, pentru justificare și, deopotrivă pentru cititorul acestei cronici, câte o întrebare, din multele puse celor intervievați: „Având încă în minte acel discurs entuziast și entuziasmant din 15 ianuarie, vă întreb și pe Domnia Voastră – cum am procedat și cu alți istorici – în ce relații se află istoria cu patriotismul? Și, în general, care este mai este statutul acestui termen ce, alături de naționalism, pare a fi «pus la colț» în ultima perioadă?” (Ioan Aurel Pop, p. 7)

„Cum ziceam, sunteți istoric și vă întreb, așa cum i-am întreb și pe distinși Dumneavoastră colegi cu care am avut onoarea să dialoghez: În ce raport se află Istoria cu Adevărul, cu Morala, cu Politica?” (Dan Berindei, p. 26)

„Cum scrie Ioana Părvulescu? Ce are în plus sau în minus o scriitoare față de confratele scriitor?” (Ioana Părvulescu, p. 41)

„Când vom lua în seamă adevărul vorbelor lui Iorga: „Istoria își bate joc de cei care nu o cunosc, repetându-se?” (Ioan Scurtu, p. 50)

„Cum s-a întâmplat că ați reușit, ceea ce pare azi imposibil pentru televiziuni, pentru media în general, să aduceți adică publicul la nivelul Dumneavoastră, iar să nu coborâți Dumneavoastră la ce «se cere» (și știm bine ce se cere)? (Tudor Gheorghe, p. 60)

„Fiu de țărănist trecut prin temniță, nepot de liberal – traseul Dumneavoastră întregeste spectrul politic al familiei. N-ați fost pionier, ați fost exclus din UTM, exmatriculat din facultate – de unde, totuși, opțiunea Dumneavoastră politică după 1989?” (Răzvan Theodorescu, p. 78)

„Zicea Vasile Părvan: «Cel ce luptă e mare, cel ce suferă e sfânt.» Cât de sfânt vă considerați dumneavoastră? Ați putea

explica tinerei generații cum e să faci închisoare pentru *Fane Babanu*?” (Alexandru Zub, p. 92)

Întrebări iscusite puse unor oameni cultivați vor ocaziona răspunsuri inteligente. Practic, exact ceea ce așteaptă și cititorul dornic de cultură. Răspunsurile sunt la obiect, serioase, exhaustive, desigur pentru a satisface curiozitatea cititorului care savurează și frumusețea, și acuratețea expunerii. În ele descoperim și numeroase formulări aforistice și stilistice, o adevărată încălzire pentru cititorul, acum deja încălzit:

„O carte spală urâtenia câte unei zile, ura și violența venite peste tine.” (Ioana Părvulescu, p. 38)

„Mulți lideri politici români de după 1989 au nesocotit lecțiile istoriei și nu au învățat nimic din atitudinea unor înaintași, precum: Alexandru Ioan Cuza – s-a prezentat cu demnitate în fața sultanului; Ion C. Brătianu, la Conferința păcii din 1919 nu a acceptat ca România să fie tratată ca un stat cu «interese limitate»; Nicolae Titulescu a apărut interesele naționale ale României neezitând să critice în termeni energici politica guvernelor francez și englez de cedare în fața agresorului.” (Ioan Scurtu, p. 50)

„Eu m-am redescoperit pe mine însumi grație marii poezii a neamului românesc. Spectacolele pe care le-am făcut au pornit din mine și din nevoia de a mă exterioriza la ceea ce simțeam față de ce se întâmplă în jurul meu.” (Tudor Gheorghe, p. 63)

„Această matrice cu care ne înzestrăm încă din pruncie este un fel de botș cu o sumă imensă de sentimente ce se nasc și ne îmbogățesc în fiecare clipă cu taine și visări, cu doruri și lacrimi, dar și cu bucuria împlinirilor, intrând astfel în puterea vremii.” (Radu Cârneli, p. 171)

Toți cei paisprezece intervievați se adresează, deopotrivă, sufletului și gândului cititorului. Trăiești în discursul distinsului istoric Ioan Aurel Pop o vibrație de sublim patriotism și istoric Dan Berindei transmite cititorului demnitate în fața vicisitudinilor individuale și ale țării; scriitoarea Ioana Părvulescu oferă cititorului o sublimă lecție de sensibilitate, în sensul că „simplul fapt de a trăi ține de eroism”; neobositul și neclintitul istoric Ioan Scurtu combate, cu argumente solide specifice științei sale, destrămarea statu-

tului istoriei în învățământul preuniversitar, dar și desființarea pe unii așa-zisi istorici universitari de azi de teapa lui Boia; marele artist Tudor Gheorghe, muzicalitatea perfectă a versului eminescian i s-a părut de neatinș; istoricul de artă Răzvan Theodorescu argumentează că istoria și politica sunt compatibile numai dacă sunt făcute cu bună credință; istoricul Alexandru Zub face distincție, pentru cititor, între critică (perfect legitimă) și criticism, pe care îl consideră abuziv; pictorul Constantin Severin oferă cititorului o excepțională documentare în legătură cu un concept inventat și teoretizat de el, „expressionismul arhetipal”; istoricul Mihai Neagu Basarab aduce un vibrant elogiu mamei, realizând însă și excelente portrete ale unor mari personalități – modele de urmat, precum: Emile Cioran, Constantin Noica, Petre Țuțea, Petre Pandrea, Alexandru Paleologu; poetul și documentaristul Nicolae Cabel rămâne fidel, deopotrivă, maestrului său Victor Iliu, cinematograful și poeziei; Romulus Rusan este un excelent povestitor, dezvăluind cititorului lungă aventură prin viață alături de soția sa, Ana Blandiana; Lucian Vasiliu îl informează pe cititor în multe pagini despre viitorul proiect ieșean, revista „Scriptor”; poetul Radu Cârneli, un excelent povestitor despre ursitoare (bunica, nașa, mama), rămâne eternul prieten al pădurii și al sonetului; filozoful și istoricul literar Mihail Diaconescu, un apologet al ortodoxiei, ține o adevărată lecție despre dialog, despre tradiționalism, prezentându-și monumentul său literar „Istoria literaturii dacoromane.”

Importanța acestei cărți nu poate fi pusă la îndoială. Virtuțile dialogului au fost bine înțelese și însușite de către autoare. Împreună cu distinși săi interlocutori a reușit să înainteze pe același drum în căutarea unor adevăruri fundamentale referitoare la istorie și patriotism – două concepte sudate în conștiința neamului –, dar mai ales a oamenilor de cultură care îl reprezintă în fața lumii. Niciunul dintre interlocutori n-a „căzut” la testul patriotismului pe care autoarea întrebărilor l-a folosit discret, cu subtilitate. Triplă satisfacție: atât pentru Rodica Lăzărescu, trăiești în discursul distinsului istoric Ioan Aurel Pop o vibrație de sublim patriotism și istoric Dan Berindei transmite cititorului demnitate în fața vicisitudinilor individuale și ale țării; scriitoarea Ioana Părvulescu oferă cititorului o sublimă lecție de sensibilitate, în sensul că „simplul fapt de a trăi ține de eroism”; neobositul și neclintitul istoric Ioan Scurtu combate, cu argumente solide specifice științei sale, destrămarea statu-

cronofiabile

Marius MANTA

Antim Ivireanul. „Dumnezeieștile și Sfintele Liturghii“, reeditate la superlativ

modernității și de a pune în circulație textul celei de a treia versiuni a Liturghierului românesc, ediție fundamentală în evoluția acestei cărți cultice în cultura românească.

Într-un prim important capitol, Alina Camil stabilește contextul istoric propice pentru tipărirea lucrării în discuție: e vorba de perioada de înflorire culturală alături sub influența domniei lui Constantin Brâncoveanu. Aflat în țară la chemarea domnitorului, Antim Ivireanul devine unul dintre pilonii ortodoxiei. Având o cultură deopotrivă teologică și umanistă, Antim Ivireanul are marele merit de a fi tipărit în românește principalele cărți de ritual: „Psaltirea” (București, 1694), „Evanghelia” (Snagov, 1697), „Antologhion, adică Floarea Cuvintelor” (Râmnic, 1705), „Evhologhion, adică Molitvenic” (Râmnic, 1706), „Dumnezeieștile și Sfintele Liturghii” (Târgoviște, 1713), „Molitvenic” (Târgoviște, 1713), „Octoihul” (Târgoviște, 1712), „Catavasierul” (Târgoviște, 1714). Personalitate de mare forță, Antim Ivireanul a instituit în Tara Românească o tradiție în arta tipografică. El însuși purta cu sine tiparnița – „prețioasa sa avere” –, structurându-le elementele propriie identității românilor din București, Snagov, Râmnic și Târgoviște.

În studiul său, Alina Camil pleacă nimerit de la premisa conform căreia atât pentru conștiința

lingvistică a unui popor, dar mai ales (am zice noi!) pentru caracteristicile sale spirituale, liturgia echivalează cu textul cel mai înalt, mărturie definitivă de gândire și manifestare. Textul prezentat este cea de a treia versiune românească a „Liturghierului” în timpul domniei lui Constantin Brâncoveanu – ne aducem totodată aminte că primul „Liturghier”, tipărit în slavonă, fusese tipărit tot la Târgoviște de Macarie. Mai mult, în cuprinsul cercetării, autoarea realizează și o micro-istorie a edițiilor post-antimene, apelând la studiul lui Ioan Bălan – „Limba Cărilor Bisericești. Studiu istoric și liturgic”. În paranteză fie spus, bibliografia spre care trimite Alina Camil este literalmente exhaustivă; mai mult, autoarea dovedește știința selecției faptelor de cultură și de limbă, comentariile interpolate aducând un plus pentru întregul edificiu argumentativ. Reintorcându-ne, prezenta ediție cuprinde transcrierea textului după principiul transcrierii interpretative, realitate ce implică și păstrarea autenticității textului. Pentru o mai fericită contextualizare și valorificare, „Informația și analizele lingvistice” sunt precedate de realități istorice. Autoarea amintește de studiul Violetei Barbu care identifica mai multe etape în procesul punerii limbii române ca limbă de cult: etapa Coresi (sec. XVI), etapa manuscriselor bi- sau tri-

lingve din epoca lui Matei Basarab, etapa traducerilor lui Dosoftei, etapa traducerilor manuscrise (realizate în a doua jumătate a secolului XVII) și adevărata reformă liturgică a lui Antim Ivireanul. După cum semnală și Eugen Munteanu, editarea în această formă a textului lui Antim Ivireanul a presupus din partea Alinei Camil soluționarea unor probleme în special de natură filologică: confirmarea ipotezei că originalul traducerii a fost Evhologhionul grecesc tipărit de Nicolae Glykys în 1691 la Veneția, clarificarea rolului avut de Antim în realizarea formei finale a versiunii în discuție, confirmarea și argumentarea existenței a două ediții a Liturghierului antimian de-a lungul teritoriilor românești. Am lăsat să se înțeleagă, toate acestea vor fi fost „decriptate” cu argumente solide și ipoteze de lucru ce și-au găsit până la final soluții valide.

În preambulul fenomenelor lingvistice autoarea ne prezintă „datele fizice” ale cărții: descrierea acesteia, data și locul apariției, conținutul, ornamentele și gravurile prezente. Este important de știut că textul „Dumnezeieștile și Sfintele Liturghii” este prezentat facsimilat la sfârșit, transcrierea fiind făcută în paralel după un exemplar original, aparținând Bibliotecii Mănăstirii Neamț, și după fotocopiile exemplarului unicat aparținând Bibliotecii Academiei Române.

Studiul lingvistic se auto-instituie în nucleul prezentei ediții. Autoarea analizează cu maximă atenție fiecare nivel al limbii, fiecare compartiment. Astfel, sunt discutate și prezentate de-a lungul a peste două sute de pagini aspecte ce țin de grafie, fonetică, lexic, morfologie, sintaxă (inclusiv sintaxa frazei). Specialistul va găsi fapte de limbă graitoare, ce vor deservi unor cercetări ulterioare. Probabil, din toate faptele de limbă prezentate, un interes deosebit îl va avea „Lexicul”, inventariind termeni aparținând limbii române vechi, termeni cu sensuri diferite față de cele actuale, cât și termeni cu formă diferită față de cea actuală. Cu totul și cu totul aparte este prezentarea în detaliu a terminologiei bisericești, a termenilor de cult utilizați până astăzi.

Toate acestea se împletesc natural, pentru a pune în evidență, pentru încă o dată, demersul științific: „În prezenta lucrare am urmărit editarea textului antimian, respectând modelul clasic al unei ediții de text, așa cum a fost el instituit prin tradiție de studiile întreprinse de filologi, cuprinzând în consecință un studiu filologic menit să aducă lumină într-o serie de probleme legate de traducerea, tipărirea și difuzarea textului, prin raportarea la contextul istorico-cultural al epocii, un studiu lingvistic destinat identificării particularităților textului antimian la nivel grafic, fonetic, lexical, morfologic și sintactic, prin raportarea la limba scrierilor munteșene de la începutul secolului al XVIII-lea și, în sfârșit, transcrierea interpretativă a textului, însoțită de o notă asupra ediției și facsimile”.

O carte-eveniment ce își va avea propriul destin în cadrul evenimentelor cultural-liturgice ale anului 2016!

Constantin Dumbravă

Se împlinesc, luna aceasta, 80 ani de la plecarea dintre noi a glaciologului băcăuan (n. 13 aprilie 1898, în Buhuși, județul Bacău – m. 22 septembrie 1935, la Cannes-Franța) ce a cucerit lumea științifică prin munca sa, ducând faima locurilor natale până în Groenlanda.

Studiile primare le-a făcut în localitatea natală, iar prin strădania părinților, funcționari modești, a urmat liceul la Botoșani, apoi cursurile universitare la Facultatea de Medicină București. După ce a efectuat specializări în Franța și Belgia, a devenit doctor în științe medicale și s-a căsătorit cu americanca Estelle Heigs, stabilindu-se la New York. De aici avea să pornească, în 1925, pentru prima oară în Groenlanda, unde timp de patru luni va studia tot ceea ce îi putea oferi perimetrul țărâmului groenlandez.

Familiarizat deja cu acesta, peste numai doi ani va reveni, de data aceasta sub înalte auspicii ale Societății de Geografie a Franței și ale Societății Regale Belgiene. Fondurile, pe toată durata celor 14 luni, au fost asigurate de Societatea de Geografie din Philadelphia, Clubul Exploratorilor din New York și Universitatea din Michigan, plecarea făcându-se din Copenhaga, pe 26 iulie 1927, la bordul vasului „Gertrude Rask”. Pentru a putea efectua observațiile legate de curenții marini, mișcarea ciclonilor și anticiclonilor, temperatura aerului și apei și-a luat ca asociat un specialist în meteorologie, inginerul belgian Freddy

Bernard. După zece zile de plutire pe valurile Mării Nordului și Atlanticului au debarcat la Angmasalik, începându-și cercetările pe coasta estică a mării insule.

Au explorat o zonă destul de întinsă, atingând 22 de așezări ale eschimosilor, de la care au recoltat, după propria mărturisire, „colecții etnografice, documente asupra obiceiurilor micului popor eschimos, am făcut un film de 3500 m, am capturat o vulpe și alte animale, pe care le-am oferit Grădinii zoologice din Anvers, un fetus de focă, pe care l-am conservat în formol, un urs alb, o focă, al cărei corp l-am împăiat și multe crani umane și de mamifere și am adunat un mare număr de observații meteorologice”.

Toată această zestre de observații legate de marea, de floră și faună, de transformările geomorfologice, de portul și obiceiurile băștinășilor au fost adunate în lucrările *Une années au milieu des esquimaux* (Sté de géographie, 1929), *A Year among the Eskimos, Jurnal de călătorie*, într-un film documentar și într-o bogată colecție dedicată culturii Eskimo, dăruită de savant direcției Penn Museum, unde poate fi văzută și cercetată.

Primul expediționar român în Groenlanda a mai avut și o a treia tentativă de a intra în țara noptilor polare, în 1934, dar balonul în care se afla s-a prăbușit în Oceanul Înghețat de Nord, aproape de Angmasalik. Și așa însă, contribuția glaciologului buhușean la mai buna cunoaștere a

acestui veritabil continent înghețat ocupă un loc binemeritat, pentru care băcăuanii de azi ar trebui să fie mândri.

Mihai Drimbe

N. 25 iulie 1925, în comuna Husasăul de Tinca, județul Bihor – m. 17 iulie 1990, la Buhuși, județul Bacău. **Profesor, dirijor**. Provenind dintr-o familie numeroasă, cu opt copii, își începe studiile primare și gimnaziale în satul natal, după absolvirea acestora înscriindu-se la Școala Militară de Muzică din București, unde va face și primii pași în cariera artistică. Din 1950 s-a stabilit la Buhuși, funcționând întâi ca dirijor al Ansamblului artistic „Suveica”, iar după absolvirea Conservatorului „George Enescu” din Iași, ca profesor de muzică la școlile și liceul din oras.

În această calitate a înființat și condus corul și orchestra Școlii Medii, corul Liceului „Ion Borcea”, formația corală a Casei Pionierilor, corul Sindicatului Învățământ și corul Fabricii de Postav, cu care a participat la toate festivalurile artistice județene, interjudețene sau naționale de profil, oferind numeroase spectacole, ce s-au impus prin înalta tinută artistică, sobrietatea și eleganța repertoriului, răspătite nu doar de aplauzele publicului, ci și cu nu mai puțin de 43 de diplome, medalii și titluri de laureat. Cu apreciatul cor al Fabricii de Postav a obținut, între altele, premiul I la

ediția inaugurală a Festivalului „Ciprian Porumbescu” de la Suceava (1970), alte premii II și III, mențiuni și mențiuni speciale la etapele republicane ale Festivalului Național „Cântarea României” și la diverse confruntări artistice de amatori.

În perioada 1972-1974 a condus corul studenților Universității „A.I. Cuza” din Iași, cu care a obținut în 1974 titlul de laureat al Festivalului Artei Studențești de la Timișoara. Un an mai târziu a înființat și condus apoi, timp de un deceniu, Fanfara Grupului Școlar Textil Buhuși, ce s-a numărat printre laureații Festivalului cultural-artistice al elevilor „Litoral” și protagoniștii unor animate spectacole găzduite de scenele băcăuane. În peregrinările sale prin satele Blăgești, Cornișă, Zănești, Podoleni a cules perle ale folclorului din zonă și a câștigat zeci de oameni pentru cântec, conducând formații corale de elevi, muncitori, țărani, studenți și cadre didactice.

S-a numărat printre animatorii Cenaclului artistic „Orizont” din Buhuși, a compus și prelucrat mai multe piese corale, **Doină și joc** fiind inclusă în antologia **Inscripții la Cântarea României** (Consiliul Județean al Sindicatelor, Bacău, 1978), iar melodia **Albastră e marea** devenind leit-motivul Festivalului Coral „Mihai Drimbe”, înființat în 1997 de Asociația Culturală „Renașterea” din Buhuși spre a-și cinsti memoria. Pentru îndelungata și bogata sa activitate dirijorală și compozițională a fost distins cu Ordinul „Meritul Cultural”, clasa a III-a, secvențe din sutele de concerte pe care le-a dirijat fiind adesea televizate.

Cornel GALBEN

Ștefan MUNTEANU

Alexandru Grama despre pesimismul lui Eminescu (I)

Alexandru Grama, cunoscut ca fiind principalul detractor al lui Eminescu, s-a născut la 8 ianuarie 1850, la Blaj. A frecventat studiile primare, gimnaziale și liceale, precum și Seminarul Teologic Greco-Catolic, la Blaj, după care, în anii 1871 și 1872, urmează cursurile superioare de filozofie, la Universitatea din Viena. Tot la Viena, la Institutul „Sf. Augustin”, parcurge, începând din 1874, stagiul de pregătire a doctoratului. În anul 1877 dobândește titlul de doctor în teologie. Între 1877 și 1893 va ocupa postul de profesor de *Drept canonic* și de *Istorie bisericească*, la Seminarul Teologic Greco-Catolic din Blaj. Din anul 1892, a fost și rectorul acestei instituții. În paralel cu activitatea didactică a desfășurat și o bogată activitate publicistică. A susținut conferințe și prelegeri pe care le-a publicat în broșuri, ori în diferite reviste. A editat lucrări de didactică teologică și studii de istorie eclesiacă. A întemeiat și, timp de patru ani (1883-1886), a susținut revista „Foia bisericească”. A fost unul dintre fondatorii revistei „Unirea”. În paginile acestei reviste, de la nr. 17 la nr. 34/1891, s-a remarcat prin serialul intitulat „Studiu critic”, îndreptat împotriva lui Mihai Eminescu. Textele acestor articole vor fi publicate, către sfârșitul anului 1891, într-o lucrare, nesemnată, intitulată „Mihail Eminescu. Studiu critic”. Nesemnându-și lucrarea, deși contemporanii știau cine este autorul, i-a atras eticheta de „anonimul de la Blaj”. Alexandru Grama a-a stins din viață în ziua de 12 iunie 1896, la Blaj.

Lucrarea „Mihail Eminescu. Studiu critic” a apărut în noiembrie 1891, la Tipografia Seminarului Arhidiecezan Blaj (Biblioteca „Unirei”). Apariția acestei cărți, pătimaș antieminesciană, a stârnit, cum era de așteptat, o multitudine de reacții, de cele mai multe ori, inverse față de intențiile autorului ei. Altfel spus, studiul lui Alexandru Grama nu numai că nu a avut urmările scontate, ci a stârnit, prin totala negare a creației eminesciene, un curent de susținere și de impunere a operei poetului-cugetător în conștiința națională.

Fiind o carte dorită doar de autorul ei, în mod firesc, nu a stârnit interes, timp de un secol, în vederea unor noi ediții. Și, devenind o carte rară, referințele la conținutul ei se făceau, de cele mai multe ori, doar pe baza unor fragmente și pasaje rămase prin critica literară din prima jumătate a secolului XX. Situația a putut fi îndreptată prin noile deschideri provocate de evenimentele din decembrie 1989. Astfel, încă în 1994, Ion Buzași, în lucrarea „Eminescu și Blajul”, reproduce un fragment semnificativ din prima parte a cărții lui Al. Grama. Apoi, în anul 2002, textul lucrării „Mihail Eminescu. Studiu critic” ne este redat de două surse. Este vorba, mai întâi, de inițiativa a doi cunoscuți cerce-

tători, I. Opreșan și Teodor Vărgolici, cei care au reprodus textul în „Corpusul recepției critice a operei lui M. Eminescu”, secolul XIX, vol. 2, Editura Saeculum I.O., București 2002, pp. 206-319. Este vorba, apoi, de întreprinderea lui Al. Dobrescu, cel care îngrijește o ediție de texte sub titlul „Detractorii lui Eminescu”, vol. I, Editura Junimea, Iași, 2002, unde este reprodus și textul cărții lui Al. Grama, de la pagina 36 până la pagina 188. De reținut că, Al. Dobrescu face și o amplă prefață la volumul pe care îl îngrijește, prin care încearcă să facă o distincție între prestația unui critic literar și cea a unui detractor. În sfârșit, în anul 2014, la Editura Napoca Star, este publicat volumul lui Alexandru Grama, *Mihail Eminescu. Studiu critic*, ediție îngrijită de Ioan Chindriș și Niculina Iacob. Pentru însemnările care urmează, trimerile vor fi făcute la volumul îngrijit de Al. Dobrescu.

Înainte de a vedea dacă Alexandru Grama a fost, ori nu a fost, unul dintre detractorii lui Eminescu, cred că este bine să-i cunoaștem faptele comise. Nu insist, deocamdată, nici asupra motivației care l-a mânănt în luptă pe preotul greco-catolic. Subliniez însă că Alexandru Grama a urmat o strategie total destructivă la adresa operei lui Eminescu. Simulând buna credință, el pornește de la unele aprecieri făcute de Titu Maiorescu. Cum se știe, în anul 1872 Titu Maiorescu a publicat în revista „Convorbiri literare” articolul program intitulat „Direcția nouă în poezia și proza română”. Aici, referindu-se la Eminescu, după ce îi citise doar trei poeme (*Mortua est!*, *Venere și Madonă* și *Epigoni*) face următoarea remarcă: „Cu totul osebit în felul său, om al timpului modern, deocamdată blazat în cuget, iubitor de antiteze cam exagerate, reflexiv mai peste marginile ertate, până acum așa de puțin format încât ne vine greu să-l cităm îndată după Alecsandri, dar în fine poet, poet în toată

puterea cuvântului, este d. Mihail Eminescu”. Se știe, de asemenea, că în 1889 Titu Maiorescu a publicat studiul „Eminescu și poeziile lui”, o cercetare amplă a creației poetice eminesciene unde, printre altele, face și următoarea apreciere: „Rege el însuși al cugetării omenestei, care alt rege ar fi putut să-l distingă? Și aceasta nu din vreo vanitate a lui, de care era cu desăvârșire lipsit, nu din suneția unei inteligențe excepționale, de care numai el singur nu era știutor, ci din naivitatea unui geniu cuprins de lumea ideală, pentru care coborâre în lumea convențională era o supărare și o nepotrivire firească”.

În fața acestor judecăți, Alexandru Grama își demască viclenia. Din textul publicat de Maiorescu în 1872 extrage sintagma „blazat în cuget”. Iar din textul publicat de critic în 1889, extrage următoarea apreciere: „geniu cuprins de lumea ideală”. Despre aprecierea „blazat în cuget”, Alexandru Grama, în prologul cărții sale, scrie: „Când zici însă despre cineva că e blazat în cuget, atunci aceea atâta înseamnă, că acela e tâmpit pentru orice idei, interese și delicii sufletești și sociale. Și apoi cel tâmpit pentru atari lucruri desigur că, prin cugetările sale, nu va fi nicio dată în stare a procura altora desfătare” („Detractorii lui Eminescu”, vol. I, p. 36). Mai departe, Alexandru Grama pune în conjuncție cele două aprecieri reținute din textele lui Maiorescu, chipurile pentru a demasca lipsa de logică din gândirea marele critic, dar neputându-și înfrâna dorința de a-l defăima pe Eminescu. Iată ștertenia preotului: „Și așa putem zice, dl. Maiorescu a caracterizat pe Eminescu astfel: *Eminescu este un geniu cuprins de lumea ideală și blazat în cuget*” (Idem, p. 37). Și, imediat, el își demască toată reaua intenție, anunțând, încă din prolog, chiar și finalitatea studiului său critic. „Caracterizarea aceasta a lui Eminescu, subministrată de dl. Maiorescu

este destul de curioasă, ca să nu zicem mai mult. Curioasă, căci nu e cu puțință ca un om să fie, deodată, și cuprins de lumea ideală, și blazat în cuget. Cu toate acestea însă noi caracterizarea aceasta a lui Eminescu de dl. Maiorescu, unul din cei mai mari adoratori ai lui, o vom lua de bază în studiul de față, arătând mai întâi cât de fals e atributul cel dintâi din ea, că Eminescu e un geniu cuprins de lumea ideală, și apoi, durere, cât de adevărat e al doilea atribut din aceeași, că Eminescu e un om blazat în cuget. Din acestea, apoi, credem că cititorii noștri vor ajunge ca și noi la convingerea că Eminescu n-a fost nici geniu, nici cuprins de lumea ideală, ci un biet versificator tare de rând, tâmpit pentru lumea aceasta prin natura sa, prin ocupațiunile și tendințele sale și prin aerul social și literar, în care a trăit. De unde mult rău fac mai cu seamă tinerimii noastre aceia care pe un atare om îl expun ca pe un geniu” (Idem, p. 37).

Consecvent cu angajamentul declarat, Alexandru Grama își structurează cartea în două părți. Prima: „Eminescu geniu cuprins de lumea ideală”, iar a doua: „Eminescu blazat în cuget”. În ambele părți, preotul greco-catolic are în atenție, cu precădere, trei chestiuni, respectiv genialitatea, pesimismul și erotismul lui Eminescu. Altfel spus, a urmărit să demonstreze că poetul nu a fost geniu, că pesimismul său a fost imprumutat de la Schopenhauer și că erotismul poetului se află la limita pornografiei.

Pentru a respinge genialitatea creației lui Eminescu, Grama nascocoeste o teorie rudimentară, susținând că există două tipuri de genii, respectiv „adevărați” și „faiși”. „Lumea ne arată două specii de genii: genii adevărați și genii faiși. La cei dintâi, puterea și avântul spiritului lor cel extraordinar este (cea) care-și stoarce deodată sau pe încetul recunoștința și admirația omenescă. Numele acestora apoi și rămâne nemuritor. La cei din urmă, sunt întotdeauna alții, care din un interes sau altul voiesc cu orice preț să-i facă să treacă de genii înaintea publicului. Numele acestora de comun pierd după o generație sau câteodată și mai iute. Cei dintâi sunt ca soarele adevărat, care nu piere nicidecum de pe bolta cerească. Cei din urmă sunt ca soarele falși, ce câteodată lucesc pe cer câteva minute în urma unei stări anume a atmosferei și apoi dispar fără urmă” (Idem, pp. 37-38).

Cu referire directă la Eminescu, Alexandru Grama consideră că nu poate fi decât

un geniu fals, inautentic, rezultat al unei campanii de lobby, orchestrate în interesul *direcției noi* în literatură. „Un impuls mare spre a putea continua cu poezia îi dete împrejurarea că chiar și *Convorbirile literare* începură a-i publica poeziile. *Convorbirile literare* însă nu credem că i le-au publicat nici pe departe din motivul că erau ceva produse de valoare adevărată literară, precum vom vedea când le vom realiza. Ci i le-au publicat pentru că Eminescu începuse a-și scrie poeziile după gustul limbic al *noii direcții*, a(l) cărei organ erau ele. După aceea, Eminescu se silea cum putea el a imita literatura germană, și apoi *noua direcție* era germană cu trup și suflet. Mai departe, bietul Eminescu, ca să devină și mai plăcut *Convorbirilor literare*, își însuși ceva și de prin filosofia germană a lui Kant și Schopenhauer, și apoi filosofia acestora n-aveau *Convorbirile literare* de ajuns să o laude. Și în urmă Eminescu se ferea de a manifesta în poeziile sale ceva foc și însuflețire națională, căci așa ceva, după noua direcție, ducea la barbarie” (Idem, pp. 39-40).

În plus, Alexandru Grama, considera că faima lui Eminescu se datorează și emoțiilor induse de presa vremii la aflarea veștii de îmbolnăvire și apoi de moartea poetului. „În fața alarmului acestuia, la început publicul a rămas cu totul rece. Crescând alarmul însă tot mai tare, ca și cum națiunea noastră cine știe ce ar pierde în Eminescu, cea mai mare parte a publicului, care altcum nu-l cunoștea deloc, începu a crede că Eminescu în adevăr trebuie să fie un om mare, dacă foile se ocupă atâta de el. Aceasta este cea dintâi situațiune comică în suirea lui Eminescu pe scara genilor. Publicul nu a început a vorbi de el ca de un om cu minte mare decât atunci când, din nefericire, și-a pierdut-o.” (p. 41).

Lăsând deoparte șirul celorlalte multe aberații debitate de preotul Alexandru Grama, îi mai rețin doar concluzia, la fel de aberantă, cu privire la genialitatea lui Eminescu: „Ci adevărul e că Eminescu n-a fost nici geniu, și nici barem poet. Ci o ceată de oameni, din alte motive, a sedus publicul nostru cu cultul lui Eminescu în un mod, care nu se va putea nici când scuza” (p. 43). Problema este: oare spusele lui Alexandru Grama vor putea fi vreodată scuza? Ciudătenia situației se face din ce în ce mai mult simțită, mai ales după evenimentele din decembrie 1989, când au apărut destui oportuniști dispuși să-l absolve de orice vină pe un asemenea denigrator. Oricum, salvarea vine tot de la Eminescu, cel dispus în permanență să zâmbească chiar și la urâtenia unor caractere.

• Nicu Enea - Illoara Filderman

Patima ruletei (I)

Nici scriitorii celebri nu sunt ocoliți de marile vicii. Dacă le-am evalua personalitatea după acest criteriu, operele lor ar fi, probabil, aruncate pe rafturile uitării de către mulți dintre noi. Balzac își stimula creația consumând vreo 50 de cești de cafea, zilnic. Charles Dickens petrecea zile și nopți în morgă. Îi plăcea să privească la cadavre. Spunea că era târât de o forță irezistibilă către morgă. Lord Byron era un obsedat sexual. A mărturisit că a întreținut relații sexuale cu peste 250 de femei, în Venetia, în cursul unui singur an. Alcoolul în exces era marea pasiune a lui Ernest Hemingway. El a devenit și subiectul unor mituri: ar fi inventat mojito sau daiquiri; băuturile alcoolice clasice nu-i mai satisfăceau apetitul...

Viciul esențial al lui Dostoievski a fost jocul la ruletă. Lupta cu pasiunea jocului de noroc. Era obsedat de gândul pariului, chiar dacă știa că pune în joc securitatea financiară a familiei. Așteptarea încordată a marelui lovituri la ruletă îl arunca uneori în depresie. *Jucătorul*, roman autobiografic – un pariu în sine, pentru că a fost scris în doar patru săptămâni, în paralel cu redactarea capodoperei „Crimă și pedeapsă”, din nevoia de a achita, prin vânzarea sa, datoriile pe care le avea la ruletă – reprezintă un exercițiu admirabil de disecare psiho-sociologică a unui viciu, un demers introspectiv de mare profunzime. În 1862, Dostoievski a fost lovit de câteva evenimente tragice. Soția și fratele său au murit, era asediat de creditori. Astfel, cred unii, Dostoievski a devenit dependent de jocurile de noroc, de ruletă. Avea nevoie de bani, de bani, de bani... Aceasta să fie cauza acestui viciu, doar nevoia de bani?...

Publicat în 1866, romanul *Jucătorul* este rezultatul unei duble experiențe personale negative acumulate în 1863, în cazinourile germane. Romanul este scris la persoana întâi, povestitorul, Aleksei Ivanovici, fiind preceptorul copiilor unui general rus aflat în voiaj în Germania. Freud nu l-a apreciat întâmplător pe Dostoievski pentru discursul său profund psihologic. Atunci când Friedrich Nietzsche spunea că Dostoievski este singurul psiholog de la care mai putea învăța ceva, viza, cu siguranță, și însemnările din *Jucătorul*. Fără a elabora teorii ale psihologiei, Dostoievski intuiește genial teme ale acesteia. Psihologii post-dostoievskieni au analizat complicatele mecanisme de apărare ale fragilului nostru Eu, cel aflat mereu sub presiunea Sinelui și Supraeului: proiecția, raționalizarea, negarea, repressia, sublimarea, refularea etc. Dostoievski avansase, în *Jucătorul*, ideea unui alt mecanism de apărare: forța

cogito

Ion FERCU

Prin subteranele dostoievskiene (40)

**„Numai apropiindu-mă de sala de joc, împrăștiati, aproape că mă apucă când mai am de străbătut două încăperi, tremuriciul.“
de îndată ce aud zăngănitul banilor Dostoievski, „Jucătorul“**

destinului. „Recunosc, mărturiseste Aleksei Ivanovici, că asta nu-mi plăcea (...) Recunosc că mi se zbătea inima în piept și nu-mi păstrasem sângele rece; știam precis și mă hotărâsem de mult că nu voi pleca din Ruletenburg așa cum am venit; că ceva radical și definitiv se va întâmpla neapărat în destinul meu“ (*Jucătorul și alte microromane*, Polirom, Iași, 2003, pag. 184-185). Mai mărturisea că atunci când se apropia de sala de jocuri de noroc intra în convulsii de îndată ce auzea sunetul banilor pe masă, dar, paradoxal, nu era un admirator al sălilor de joc; dimpotrivă: „Nu pot să sufăr slugăria, tonul acesta de slugoi din foiletoanele din lumea întreagă, dar cu precădere pe cele din gazetele noastre rusești, unde aproape în fiecare primăvară foiletoniștii noștri povestesc despre două lucruri: în primul rând despre splendoarea și fastul sălilor de joc din orașele de pe Rin, vestite datorită jocului la ruletă, și, în al doilea rând, despre mormanele de aur care, pasămite, s-ar afla pe mese (...) Săliile astea parșive n-au niciun fel de splendoare, iar aurul nu numai că nu zace în mormane pe mese, ci abia abia se vede“ (Ibidem, pag. 183). Statutul de jucător la ruletă îi repugnă: „E îndeletnicirea cea mai prostească și mai nechibzuită! La prima vedere, la toate canalele dimprejurului ruletei, deosebit de urât era respectul pentru ocupația lor, aerul acela serios și chiar cuivincios cu care toți înconjurau mesele“ (Ibidem, pag. 185). Totul i se pare a fi obscen și murdar, mai ales din punct de vedere moral. Ascultă, neîndoindu-te, până acum, dacă privim din perspectivă freudiană, vocea Supraeului dostoievskian, instanță doloarea de moralitate, de exigente care pot fi însă greu respectate. Apoi intră din nou în joc mecanismele de apărare a Eului pervertit de obsesia pariului: „Există două jocuri, unul de gentilemeni și unul de plebei, lacom, jocul tuturor canalelor“ (Ibidem, pag. 185). Decriptăm aici vocea Sinelui, instanță care conține toate imboldurile lăuntrice, pulsionale și instinctele. Egoist prin excelență, fiindând pe seama principiului plăcerii, Sinele dorește satisfacerea pulsivilor refulete în conștient. Prima fază a defulării dostoievskiene este lipsită de

agresivitate, invocându-se doar gândul că ruleta poate fi și un joc pentru gentilemeni, nu doar unul pentru plebei. Este prima fisură pe care Sinele dostoievskian o produce în reduta Supraeului. Această primă victorie a Sinelui este facilitată și de atitudinea Eului, cel care este guvernat de *principiul realității*, care satisface unele dintre solicitările imperative ale Sinelui, într-o formă acceptabilă. Iar a juca la ruletă aidoma unui gentleman, nu ca un plebeu, reprezintă un compromis acceptabil, nu-i așa?... Intră în scenă și ticălosul mecanism freudian de apărare a Eului, numit *raționalizare*: „Și de ce ar fi jocul (de ruletă; n.n. I.F.) mai rău decât oricare alt mijloc de a face rost de bani, decât comerțul, de pildă? Ce-i drept, din sute de oameni câștigă numai unul. Dar asta ce mă privește pe mine?“ (Ibidem, pag. 184). Justificarea viciului este înobilată cu temeiuri logice. Temeiuri ale Sinelui, desigur, instanță care ignoră morală, nu ale moralului, exigentului Supraeu... Atras de masa ruletei, aidoma unui gentleman care-și gestionează fericit emoțiile și deciziile, fără „dorința plebeu de a câștiga“, jucătorul se trezește prins în plasa ticălosului viciu, care începe să devină mai mult decât o nevinovată plăcere; chiar o obsesie: „Ar fi trebuit să plec, dar în mine se înfiripase o simțire stranie, o provocare a destinului, o dorință de a-i da un bobârnac, de a-i arăta limba. Am pus miza maximă permisă, de patru mii

de guldeni, și am pierdut. Apoi, înfierbântându-mă, am scos tot ce aveam, am repetat miza și am pierdut din nou, după care m-am îndepărtat zăpăcit de masă“ (Ibidem, pag. 197-198). Valorile Supraeului sunt făcute tăndări. Eul capitulează, Sinele, ticălosul, jubilează. Poate că nu întâmplător avem și ecouri din „Insemnări din subterană“. Eroul „Subteranei“ este mereu cu bobârnacul pe Univers, nu ține seama nici de banalele convenții sociale, sfidează totul cu nonșalanță doar pentru a-și satisface un capriciu: „...pentru ca să fiu lăsat în pace, așa fi în stare să vând toată lumea, chiar acum, pe o copeică. Să se dărâme lumea sau eu să nu-mi beau ceaiul? Dacă-i pe-așa, zic: dărâme-se lumea, dar eu să-mi pot bea ceaiul întotdeauna“ („Insemnări din subterană“, în *Jucătorul și alte microromane*, Polirom, Iași, 2003, pag. 158). Eroul „Subteranei“ zice: „Știu că nu pot trăi fără să-mi manifest puterea, fără să fiu tiranul cuiva...“ (Ibidem, pag. 161). Apoi, fascinat de jocurile spiritului, se întreabă: „Chiar așa: acum, din partea mea, pun o întrebare superfluă: ce-i preferabil – fericierea ieftină sau suferințele sublime? Ei, ce-i preferabil?“ (Ibidem, pag. 165). „Și de ce sunteți atât de ferm și solemn convinși că numai normalul și pozitivul, într-un cuvânt, că numai prosperitatea îi este omului avantajoasă? [...] Nu s-ar putea ca suferința să-i fie exact tot atât de avantajoasă ca și prosperitatea?“ (Ibidem, pag. 64)... Eroul din

„Jucătorul“ devine propriul său tiran, aruncându-se în prăpăstia viciului, conștientizează suferința pe care și-o cauzează, dar preferă statusul de prizonier al „suferințelor sublime“, decât pe cel banal, de ființă care trăiește curtată doar de fericierea ieftină. El are conștiința acestui derapaj: „Știu că am luat-o razna îngrozitor, dar așa să fie. Astea-s convingerile mele“ (F.M. Dostoievski, „Jucătorul“, în *Jucătorul și alte microromane*, Polirom, Iași, 2003, pag. 202). Îi place să trăiască sub vraja unor iluzii chinuitoare: „Aveam șaisprezece frederici și după asta... după asta, ar putea urma bogăția! Ciudat lucru, încă n-am câștigat, dar mă port, simt și gândesc ca un bogătaş și nu mă pot închipui altfel“ (Ibidem, pag. 224). Acesta o fi portretul robot al „fericirii sublime“? Dependența de joc devine drogul său: „Numai apropiindu-mă de sala de joc, când mai am de străbătut două încăperi, de îndată ce aud zăngănitul banilor împrăștiati, aproape că mă apucă tremuriciul“ (Ibidem, pag. 348). Începe să aibă conștiința de jucător profesionist, fiindcă „ruleta e un joc cu precădere rusesc“. I se întâmplă să câștige și o mică avere, pe care o risipește la fel de repede precum a obținut-o. Falit, iese din cazinou, dar simte că în buzunarul vestei se mai mișcă un gulden. E aproape fericit: „A, prin urmare, o să am cu ce să prânzesc!“ Dar n-a făcut decât câțiva pași și s-a întors la ruletă: „Am pus guldenul acela pe manqué (atunci a fost pe manqué) și, zău, este ceva deosebit în senzația pe care o încerci, când, singur, într-o țară străină, departe de patrie, de prieteni, și neștiind ce vei mânca în ziua aceea, pui ultimul, unicul gulden! Am câștigat, și peste douăzeci de minute am ieșit din cazinou având șaptezeci de guldeni în buzunar. E un fapt! Și ce-ar fi fost dacă m-aș fi descurajat, dacă n-aș fi avut curajul să mă hotărâsc? Măine, mâine totul se va termina!“ (Ibidem, pag. 357-358). „Și ce-ar fi fost dacă m-aș fi descurajat, dacă n-aș fi avut curajul să mă hotărâsc?“... E glasul ticălosului Sinele, cel care-l îmbrânțește mereu pe Eu în prăpăstii. „Măine, mâine totul se va termina!“ Este glasul tremurând, nesigur, cu speranță plăpândă, al Supraeului pe care Sinele l-a aruncat în depresie. Nesigur, tremurând, pentru că știe că în inconștientul jucătorului se zvârcolește agresiv, încercând să evadeze în conștient, acel obsedat „abia aștept să mă întorc la ruletă“. Viciul poate fi zămislit mult mai repede decât virtutea. Luați un cerc, zicea un personaj ionescian („Cântăreața cheală“), mângâiați-l, și acesta va deveni vicios... Iar Descartes ne avertizase, spunând că marile minți sunt capabile de cele mai mari vicii, precum și de cele mai mari virtuți...

• Nieu Enea – În piața la Pee

A fost suficient ca în anul 1963 tradiționala și tradiționalista BBC să inaugureze *Top of the Pops*, o nouă emisiune a divertismentului sonor, și, iată, Richard Neville deslusea deja în *Playpower* semnele unei radicale schimbări de paradigmă în lumea muzicii: „când a explodat fenomenul Beatles, simbolurile muzicii pop, asemenea călăreților care saltă în și, și-au luat chitarele, și în ritm de rock, au ajuns în centrul scenei. Pentru a explica atitudinea generației '60 ar trebui să înțelegem seama că am crescut cu toții în umbra grupurilor Rolling Stones, Animals, Who, Pink Floyd și a unei mulțimi de sound-uri care au făcut să renască hainele de sport albe, garoafele roz ori pletele în vânt”. Starul este conceptul construit încă de la început ca personaj hegemonic purtător de *hook*, acel cârlig care convoacă interesul și care constituie o marcă greu de uitat. Marca Beatles, care a „prins” un spectru larg de adolescenți și adulți s-a identificat cu un cocktail ce încorporează varii comportamente sonore și nu numai, de la pulsațiile ritmate la idilele melodice (balade de inspirație folk), de la îndemnul pacifiste la viziunile onirice, care fac aluzie la consumarea de halucinogene (vezi acrostihul aplicat hit-ului *Lucky in the Sky with Diamonds*). Cei patru beatles reușesc să sintetizeze câteva contrarii de fond ale peisajului socio-muzical din acea vreme: John Lennon și Ringo Star întruchipează ritmul, disonanța aspră, destrămarea imprevizibilă a structurii armonice, non-conformismul reacțiilor în plan uman, în timp ce Paul McCartney și George Harrison optează pentru melodicitate, pentru împlinirea visului de a deveni un Cole Porter al generațiilor de după al doilea război mondial, afirmând un anume calm temperamental care îi propulsează într-o obște mai previzibilă, deci mai accesibilă. Unii sunt avocați ai curentului psihedelic prin soluții distorsionate, alții restabilesc echilibrul de fond grație unor refrene lesne de reținut. Totul lucrează pentru a transfera în *mainstream* deopotrivă

mondo musica

Liviu DANCEANU

Pletele Beatles-ilor

valorile și utopiile culturii pop. Iar cea dintâi valoare, poate chiar cea supremă, este tineretea. Faptul că adolescentul capătă un rol central în perioada „vârstei de aur” a occidentului – deceniul șapte din veacul trecut – este de necontestat. Motivele sunt, în primul rând de ordin economic prin creșterea bogăției globale, care sporește banii de buzunar oferii de părinți tinerilor, fete și băieți. Or, muzica reprezintă o cheie importantă în decriptarea fenomenelor esențiale ce se petrec cu adevărat în America de Nord și occidentul european, ținând cont de intrarea adolescentului în lume acompaniat de o coloană sonoră precisă și bine așezată. Sunt testimonii ale unei revoluții, gata oricând să devină epidemică, la scară planetară (ceea ce s-a și întâmplat, fenomenul rock având azi prerogativele unui folclor global). Ceea ce ne face să constatăm că în pletele beatles-ilor au fost suficiente șuvițe care au marcat noua coafură a unui mediu social definit prin două invariabile cuvinte de ordine: „libertate” și „divertisment”. Astfel, prin Mary Quant și Barbara Hulanicki moda ajunge a fi sistemică, pentru că, nu-i așa, în orice împrejurare, sunt necesare hainele „potrivite”. „Tinerii furioși” luptă pentru supraviețuire într-o junglă a cărei cruzime rezidă, paradoxal, din starea de asistență laxă, uneori chiar aleatoare, ridiculizată teatral de Joe Orton care înfățișează acel *efant terribil* și care predispune la desacralizarea dogmelor sociale ale capitalismului sălbatec. Rezultatul este o răsturnare de perspectivă, datorită căreia estere

epic de o acută virulență morală, în stare să redea imaginea unei lumi *à rebours*, în care sordidul e sublim și sublimul sordid. Tot acum se conturează așa-numita revoluție sexuală, femeia fiind cea care seduce. Doris Lessing este purtătoarea de cuvânt în zona romanescă a dominației sexuale ce se impune ca ideologia cea mai răspândită și reprezentativă conceptul-bază de putere al acesteia. De asemeni sintagma *flower-power* ascunde tot mai frecvent o concentrare improvizată și itinerantă de scamatori, muzicanți, vegetarieni, rulote colorate, tepee-uri, diverși întreprinzători, în general fani ai underground-ului, pe care Herbert Marcuse îi atenționează că „o floare are forță doar pentru că ființa umană îi dă apă”. Însăși ideea de happening se materializează pe neașteptate în dimineața în care Yoko Ono vine în Trafalgar Square pentru a înfășura cu suluri de hârtie igienică lei de bronz de la baza statuii amiralului Nelson.

Dar nu totul este roz și senin: folosirea din ce în ce mai abuzivă a drogurilor a exercitat o influență însemnată chiar și asupra felului de a face muzică; substanțele halucinogene încetinesc procesele mintale, amplificând senzațiile; în consecință sentimentul timpului în muzica rock se dilată, iar consumatorii percep o anume expansiune a senzorialului. Schimbarea în literatură vine din America Latină, prin *Un veac de singurătată*, începându-se un proces de comparare și de sintetizare a diferitelor forme expresive, destinat să caracterizeze ultimele decenii ale veacului 20. Marquez, ca și ceilalți romancieri latino-americani, au purces prin scrierile lor la umplerea fracturii dintre doar pentru că ființa umană îi dă apă”. E, aici, un fel de hibridare a modelor, favorizată de prezența pieței libere, a liberei inițiative și a punerii în valoare a meritocrației. Concomitent se inaugurează era policentrismului (beatles-ii înșiși nu erau din Londra, ci din Liverpool), eră în

• Nicu Enescu - Port

care ne aflăm cu preponderență și astăzi și care riscă să transforme lumea artistică într-un, vorba lui Salman Rushdie, „Babylondon”, hotărât să utilizeze un stil mai eclectic și mai hibrid ca niciodată, rod al unor dinamici neobișnuite, al unor multiple influențe și contaminări. Unde mai pui că amestecurile, în special cele rasiale, generează o structură socială și etnică tot mai sfâșiată, chiar dacă s-a inventat un termen – multiculturalismul – care să edulcoreze, cel puțin lingvistic, o realitate amară și complicată. Muzica, fie ea savantă sau de divertisment, dar și sfera politicii, au îngenucheat în fața legilor marketingului, totul reducându-se la un singur imperativ: satisfacerea dorințelor consumatorului. Una dintre problemele majore ale post-modernismului este trecerea de la corporal la imaterial, de la valoarea de folosire la valoarea de schimb, dovedind că adevărata marfă a economiei informației, de care se ocupă, printre alții Françoise Lyotard, confirmă că regulile pieței prevăd o alunecare a realului către artificial, pentru ca, ulterior, prin artificial să se nască o nouă realitate. În acest fel s-a iscat o „a treia cale” ce reclamă un raport mai just între drepturi și responsabilități. O cale în care, din păcate, arta, cu precădere muzica savantă, nu-și mai găsește culoarul, sufocată fiind de un ocean birocratic și de inutile structuri manageriale ori curatoriale. Salvarea va fi fiind o nouă generație furioasă, dură, mână de un absentism politic explicit, totodată hotărâtă să înfrunte cultul banului, cinismul mass-media, violența sexuală și toleranța gratuită. Deocamdată asistăm la o funciară indiferență și apatie, pe care Stuart Hall o explica astfel: „argumentul cel mai solid împotriva distracțiilor comerciale de masă nu este faptul că ele pot afecta gustul, ci că îl supraexaltă, sfârșind prin a-l istovi și a-l distruge. Ele epuizează mai curând decât corup. (...) Apatia este, cel puțin în parte, gustul istovitor, rău, searbând, al rumegușului cu care suntem hrăniți”.

Orchestra Națională de Cameră a Republicii Moldova, a susținut în sala „Ateneu” a Filarmonicii „Mihail Jora” un concert cu *Capriol suite* de Peter Warlock, *Divertimento*-ul op.113 de Béla Bartók și *Octuorul* în Do Major, lucrare pe care George Enescu a compus-o pe când avea 18 ani. Cu acest program, inclus în seria „*Enescu și contemporanii săi*” din Festivalul Internațional „George Enescu”, cei 22 de tineri muzicieni – soliști, școlii la Chișinău, Moscova ori Novgorod, dirijați de Cristian Florea, au impresionat și publicul bucureștean.

Violoncelist, dirijor, manager artistic, profesor și impresar – Cristian Florea a colaborat cu numeroase ansambluri muzicale: Mozarteum Salzburg, Orchestra

Simfonică Madrid, Orchestra Simfonică Nacional de Catalunya din Barcelona, orchestrele filarmonicilor din țară și ansambluri orchestrale din Italia, Mexic, SUA, Ungaria, Germania ș.a. În 1986 a fondat Orchestra de Cameră Freiburg, iar după 1989 a devenit director artistic și dirijor al Filarmonicii de Stat din Sibiu. În 1992 a pus bazele Orchestrei Simfonice Europene și de atunci în fiecare an realizează diferite proiecte: „Concertul de Anul Nou”, Muzică din filme, concerte extraordinare cu mari artiști ca José Carreras, Monserrat Caballé, Teresa Berganza sau Plácido Domingo.

Cristian Florea a fost solist și dirijor în concertul de la ediția din 2011 a Festivalului Enescu. Așadar, cu sponsorii de la *Vinăria Purcari* și *La plăcinte*, inimoși instrumentiști din Orchestra moldovenească, „cunoscută în lume nu doar grație numeroaselor turnee artistice pe care le-a întreprins în Spania, Franța, Italia, Germania, Elveția, Rusia, Ucraina, România, Turcia, Israel, SUA, Iordania, dar, mai ales, pentru înalta măiestrie interpretativă și repertoriul ei vast”, au cucerit toți ascultătorii cu atența lor interpretare și muzicalitate.

Enescu în concert

Fondată în 1988 de Alfred Gherșfeld, Orchestra Națională de Cameră a căpătat un binemeritat renume care încununază performanțele sale de excepție.

La „Ateneu”, Ovidiu Marinescu va conduce orchestra băcăuană în simfonica integrat *Festivalului Enescu – Concerte în țară* – într-un program deosebit cu *Apokalypsa* lui Anatol Lyadov, *Concertul nr.1 pentru pian și orchestră* de Ceaikovski – solist câștigătorul premiului III la ediția din 2014 a Concursului Enescu, greul Vassilis Varvaresos - și *Fantastica* lui Hector Berlioz.

Ozana KALMUSKI ZAREA

Iulia Georgeta POPESCU

Jurnal de călătorie

Născută în Craiova, Iulia Georgeta Popescu este actriță, absolventă a Universității de Arte „George Enescu” din Iași. Interpretând cu aceeași plăcere atât teatrul clasic cât și modern, dintre rolurile sale remarcabile menționăm pe cele din piesele „O, cele zile frumoase” de Samuel Beckett, „Întorcerea de acasă” de Stefan Caraman, „Insula sclavilor” de Pierre Marivaux. A susținut numeroase recitaluri din poezia autorilor români contem-

porani. Are în pregătire o carte pentru copii și nu numai, care prezintă călătoria feței Juli ce se dovedește un drum inițiat, plin de întâmplări minunate și misterioase.

La invitația unor prieteni poeți, în această vară, Iulia Georgeta Popescu a călătorit în Sardinia, Sassari. Fragmentele prezentate sunt o parte din jurnalul ei de călătorie, în care realul se împletește cu fantezia, oniric fiind dominant.

Sardegna

Două vorbe de la aeroport până în oraș: autostrada patinează printre rânduri de chiparoși prelungi ca luminările sau rășniri în buchet, ei se amestecă întruna cu leandri, acel arbust care e probabil planta tradițională a sudului. Iar livezile de măslini sunt beție pentru ochii nedormiți. Aproape clandestin apare câte o casă molcomă, genul allia campagna, asemenea, caracteristic sudului Italiei, potolită domol de acoperișul de țiglă tubulară și cu, obligatoriu, donjonul paralelipipedic. Culoarea aceea ocră în care sunt vopsite casele astea, cu obloane lamelate din lemn deschizându-se ca niște ferestre surori, și cu câte un infiltrat palmier în față, plantat cu osîrde pe aici de ceva timp și cu care ei vor să colonizeze pietele orașului pînă în centru, genul asta te fac să te simți ca în fața ambasadei Ecuadorului la Havana. Da, fac pe deșteapta, n-am fost la Havana, mă îndoiesc că a fost cineva de curînd. Și mai apar niște pomi, încă n-am apucat să întreb ce sunt, care populează marginea drumului cum fac plopii pe la noi, cu frunze ascuțite ca ale salciei dar cu tulpina asemeni plantanilor, o să aflu curînd... Iar în mijlocul orașului e un zid căruia edili i-au făcut curte în așa hal, încît l-au botezat antico murro, pentru că e într-adevăr antic și i-au permis să îi crească iarba în tullele de axilă impudică, țîșnind dintre bucățile lui de piatră. Iar grădinile, chiar și alea care par neîngrijite, arată într-un mare fel, neamul mamiilor lor de constructori!

Da, Sassari...
(miercuri, 25 iulie, 2015)

Lună nouă cu Venus la Alghero

Un drum e o carte. Am văzut o grădină care a fost o poveste. După două secunde trecute fix a dispărut în urma mașinii și pagina s-a închis. Am aruncat un gînd peste umăr, către locul unde eu deja nu mai eram, abia atunci am remarcat-o: un nucleu de trandafiri, un spațiu gol pentru plimbare și o margine formată dintr-un strat de palmieri precum crusta răsfrîntă a unei plăcinte. Este o grădină rătăcită, poate părăsită într-o mică pădure de pe marginea drumului. Apoi a urmat Cantina Santa Maria de Palma, drumul a făcut un cot și pagina s-a închis iarăși, de data asta în fața unei mini-catedrale, cum trebuie să fi fost aceea în care Columb s-a rugat ca Isabela de Castilia să-l lase să plece. În seara aceea, mai tîrziu, la marginea mării, am aflat că Alghero e sora mică a Cataluniei, că e rudă bună cu Barcelona și că asemănarea de stil nu e o întâmplare. Soarele a apus așa: s-a lipit pe un perete care s-a înroșit și a alunecat în spatele falezei.

Noaptea s-a strîns atunci într-un mic golf cu iahturi. O altă pagină s-a răsfoit, briza a rătăcit-o și pe ea, și a apărut luna, mic cercel în urechea unui pirat foarte știrb, și care

se întășise acolo incognito, degizat într-un palmier de lîngă prăjina unei ambarcăuți. Lună nouă cu Venus la Alghero.

(duminică, 19 iulie, 2015)

Farul Gabriel

Am părăsit plaja povîrmită de pe sub pomii cu crengi ondulate și cu crini sălbatice (mulți crini sălbatice!, albi, miros de te scufundă în legende) pe la ora patru. Aveam să mă întorc la exact șase fără un sfert, și m-am repezit imediat în display-ul telefonului ca să-mi admir timpul perfect (oare cum ai face să nu te și lauzi cu chestia asta?!). Direcția era vag micul far pe care-l vedeam în larg, (ei lasă, numai să te apropii, nu-i obligatoriu să-l atingi...). Desigur, după zece minute de înotat, încăpățînarea de a fi acolo unde îndrăzneam numai să privesc, creștea. Abia mai tîrziu mi-am dat seama că briza mă trăgea către sud și că din cunoștințele mele - cișigate cu multă vreme în urmă împreună cu domnul R. L. Stevenson era bine să îmi calculez cursul deviat cu cîteva grade mai la nord. Am trecut pe lîngă ambarcațiunile ancorate în larg, am trecut peste vegetația ierboasă ce acoperă pe alocuri fundul mării cu uimirea că animalul ăsta blănos nu își deschide singurul ochi cit un acvariu pe sub tălpile mele (iață-l pe adevăratul monstru Colombel!), am trecut în cele din urmă de pragul de stînci la micile insule, m-am julit ca o țărancă de colțul uneia, am urcat ulicioara dinspre far cu un roșu Pompei în genuchi (îl mai am și acum, marea are grația să păstreze culoarea singelui atît de proaspătă multă vreme) și da, l-am atîns! În apropiere, epava unei bărci cu motor (un țărăn greșise adresa într-o cine știe care noapte). Un monitor negru, părăsit sub far. Pe tencuiala roșie, deasupra, cineva sau ceva zgîriaș Gabriel. Bună treabă. Am adunat flori uscate din boscheții insulei, am strîns cîteva scoici pentru Ofelia ca să-i aduc în dar de pe mare... mi-am calculat gradele aferente pentru drumul înapoi, m-am întors... Mediterana a fost creată pentru o civilizație pitică de oameni blajini. Așa cred.

(joi, 23 iulie, 2015)

Miles Davis

Știe cineva cum e să te trezească dimineața o fereastră deschisă de muzica unei străzi atît de vaporosă încît poate că nu e decît perdeaua de sunete din trompeța lui Miles Davis? Nu, nu știe. Pentru că e o anumită stradă a unei anumite dimineți, dintr-un anume timp al unei anume veri... Și Miles Davis cîntă din vitrina unuia din magazinele de la parter. Un parter de la o stradă ca o părere. Poate că eu sunt o părere. Poate că sunt în mama și urmează să mă nasc. Sau poate lumina e prea caldă. Nimic nu e prea cald.

De fapt, sunt la etajul 3 al celui mai înalt turn din Sassari, în inima orașului și am să plec la plajă.

Festa di Candelieri

Dimineață urîță, vise lungi, mă obosesc... Trompeța din magazin azi țîpă, doamne frumoase trec îmbrăcate cochet sub fereastră, toate doamnele din Sassari sunt cochete. Senzații neliniștitoare din țară. În el, depresia își scoate capul galben iarăși, ce bine știu din astea, le știu de la tata. Vreau să plîng. Doar vreau. Îmi simt ochii înfiți în carne, adînc înăuntru și ei mă dor. Cum să ajuți pe cineva care nu-și dorește să schimbe nimic? Am crezut că inima lui va merge cu mine. Că inima lui se va bucura cu mine. Mi-e rău ca un leșin, mă apasă pieptul.

Ieri n-am fost la plajă. Am văzut cum o piață mică formată de străzi înguste și calcaroase așezate în pantă. Soarele roșu asfințea jos, lîngă un palmier, după un paravan de nor bineînțeles, altfel n-aș mai fi văzut niciodată nimic... Am fost la Sărbătoarea candelierilor în Chiesa S. Maria di Betlem. E un obicei sard, foarte vechi care începe zilelele astea. Un asemenea candelieri a fost ieri sfințit de canonicii regiunii și lumea festivă s-a băgat în biserica aceea mirosind ascuțit a seu și a mucegai pentru multe ore. Mă uitam la ei, mă uitam la naivitatea aproape sacră cu care venerau fiecare imagine proiectată pe pînza unui ecran, la dezvelirea candelierului au aplaudat minute întregi. La generozitatea cu care distribuiau bucăți din suflet pentru bucata aceea de lemn pe care aveau s-o poarte în procesiuni de sărbătoare sfinței Maria - care la ei va fi pe 14 august, dar va dura două zile... la spațialitatea sufletului lor naiv, care plonja pe sub acele largi ale catedralei, apoi se lipa de pereții bolțiții, la Santa Rita, la San Gavino, la noul lor sfînt Francisco Zirano, la Santa Maria pictați pe candelieri, sculptați în fîrde... Îl priveam și începeam să cred despre cei care sunt prea triști că nu iubesc destul. Exaltații aceia au iubit. Mult... Oamenii s-au scurs prin ușa din dreapta celei de-a treia nave a bisericii către curtea interioară, acolo au sărbătorit cu vin, prăjituri, plăcinte sarde, bere, siropuri. Am profitat de asta ca să mă strecur prin cotloanele diocesei, prin ușile descuiate neglijent. Am rătăcit aproape două ore pînă am obosit, prin colțuri și celule joase cu gratii în pereții orbi, acum renovată în alb, cu spoturi împușcate de anul trecut în pardoseala de calcar. Oare cum era un nou recrut în sinul bisericii, oare cum privea el soarele, spărtura filiformă din zid? Iarăși am vrut să plîng. Cred că noutatea locului, surpriza mi-a înnodat ochii și n-am putut. Am rămas așa, mută. Azi sunt mută. O să merg să înot ca o mută. Mediterana consimte mutii. Pe toți.

(vineri, 24 iulie, 2015)

Lumina de cretă. Fata răpîtă de soare

Drumul. Imagini la întâmplare. Porto Torres. Cel mai mare cargobot pe care l-am văzut vreodată, andocant lîngă velierele din golf. Stintino. Drumul spre Asinara în

dreapta. La Pelosa. Golfuri mici către care cobori prin vegetația pitică. Mirt, arbuști, maquis. Plaja. Scobesc în țărăm, în nisipul aspru. Nu știu ce caut. Găsesc mini-labirinturi perfecte. Altele, doar secțiuni în ceea ce este perfect. Le adun în palme. Unele cad înapoi. Treaba voastră, o să stați acolo alte cîteva mii de ani. O doamnă și-a strîns cearcaful. Se pleacă. Făceam o tăcere asurzitoare. Cred că am obosit-o. Deasupra, soarele de cretă. Lumina prăfoasă descompune culorile la nivel subatomic, nu mai știi dacă pălăria ta e roșie, rochița portocalie sau dacă mai ești în viață. S-a întors Ofelia. Se întoarce și soarele în curînd. În drum spre apus pulverizează grădinile din spatele nostru, așezate pe gradene în jurul vilelor în stil toscan și alla campagna, palmierii și chiparoșii în cortegiu, și iarba foarte crudă a peluzelor. Înot, ies în larg, ca de obicei. Apa e turcoaz, se îmbină cu petice albastru marin pe locurile unde, în loc de nisip, e vegetație marină dedesubt. E clară ca ochii. Pînă acolo, îmi zdrelesc iarăși tălpile pe stîncile de la țărăm. Mai e și o plantă neagră, un fel de mărarine de mare, dacă îți vine să calci pe el, îți pică ochii în ceafă, cred că te transportă direct la spital. N-am încercat. Ca de obicei, de lîngă țărăm te fură un curent atît de harnic încît te trezești către sud fără să te mai poți opri. Mi-am dat sarcinile să ajung la țărmlul dinspre nord cu marea lui dig prelungit adînc în mare, dar am făcut încă o dată și jumătate distanță pînă la el și nu l-am ajuns. Trebuie să mă opresc și să mă întorc, altfel risc să pierd ultima cursă către Sassari. Acum înot înapoi cu soarele în față, apa scîntiează. Ofelia nu e. Mă sperii. Mai spre nord, spre nord... Ating înot stîncile din față. Ofelia e iar acolo. O furase lumina arzătoare din unghiul în care eu înotam, cu ultima diră pe care soarele o trăgea prin apă, și preț de cîteva minute bune, mi-o ascunsesse în spatele ei. Fugim la mașină. Azi a fost ziua Pelosei.

(sâmbătă, 25 iulie, 2015)

Apă de mare

Azi am întîlnit un cufundar. Am înotat pînă la el și, cînd l-am ajuns, mi l-a furat soarele din mare. Sau am orbit eu. Pe urmă, nu s-a mai arătat deasupra. Mi-a lăsat două pene pe apă. Doi într-o barcă cu motor mi-au strigat ceva cu „lontano da lungomare” și și-au bătu obrazul. Mi-a fost rușine, în sensul că dacă mă puneau să plătesc niscari amende, n-aș fi avut. M-am călăscit. În tren, luna peste cîmpii mărginite de leandri în floare, apoi deasupra unui crîng de palmieri. Olmedo, gară. Alte cîmpii cu otavă și cu căpîte de fin care seamănă cu niște mosoaie, alte tehnologii agricole pe la ăștia. Cîteva cisterne pe marginea liniilor. Garduri de piatră scunde din care ies boscheți de mirt și florile de bouganville roșii. Și chiparoșii.

(luni, 27 iulie, 2015)